

Årsbok 2008

Föreningen Svedala-Barabygden

Bild på bokens framsida:

En så kallad gåramålning föreställande Vismarlövsgården. Konstnären hette Sandgren och har även målat Aggarps kvarn, som hänger i möllarebostaden. Se även sidan 30.

Bilder på bokens baksida:

Överst Baras och Svedalas gamla kommunvapen före sammanslagningen 1977 och därunder Svedalas nuvarande kommunvapen.

© 2008 Föreningen Svedala-Barabygden

Redaktionskommitté:

Kjell Bergman, Bo Sahlée, JanAnders Persson och Mats Olsson.

Bildbearbetning och grafisk formgivning: Mats Olsson.

Tryckeri:

Wallin & Dalholm Boktryckeri AB, Lund.

ISSN 1653-0454

ISBN 978-91-975638-6-4

INNEHÅLL

VISMARLÖV I ORD OCH BILD

Av Niclas Andersson och Morgan Levin6

TEGELBRUKET BRINNER!

Av Richard Bern40

EKSHOLM

Av Per Blomberg55

MINA FÖRSTA 14 DAGAR PÅ ÅBJÖRN ANDERSONS

Skriven och ritad av Bertil Lundahl63

SNICKAREN I STOCKHOLMSKROKEN

Av Kjell Bergman78

SVEDALA SEGELFLYGKLUBB

Av JanAnders Persson91

”Herr Skabersjö...”

Lantbrukaren, ministern och skolreformatorn Ivar Persson

Av Christer Neleryd96

I TIDNINGEN FÖR 50 ÅR SEDAN – 1958

Av Bo Sahlée.....104

FRÅN BILDARKIVET

Av Mats Olsson.....120

FÖRORD

Detta är den femte årsboken från Föreningen Svedala-Barabygden. Det stora arbetet med varje årsbok får sin belöning genom den ständigt växande läsekretsen som uppmuntrar och berömmar oss. Vi hoppas att även denna årsbok ska ge sina läsare både kunskap och underhållning.

I år har vår årsbok återtagit sin normala tjocklek, efter fjolårets utökade sidantal. Vi fortsätter dock med att trycka en del av boken i färg. Vad vore Per Blombergs fina naturbilder eller bilderna av den stora tegelbruksbranden om de inte återgavs i färg?

I årets bok finns också en stor artikel av två unga entusiaster från Vismarlöv som ägnar en stor del av sin fritid åt att dokumentera gångna tiders Vismarlöv i ord och bild. Deras arbete och brinnande intresse inger oss hopp om hembygdsforskningens framtida fortlevnad.

Artikeln om tegelbruksbranden har skrivits av vår sekreterare Richard Bern och artikeln om segelflygklubben av JanAnders Persson. Även i år framträder Christer Neleryd med ett stycke personhistoria, som denna gång handlar om ”Persson i Skabersjö”. Bertil Lundahl förenar konst och författarskap i sina ungdomsminnen. Undertecknad skriver om en snickare för 150 år sedan, utifrån dennes efterlämnade anteckningar. Även i år bjuder Bo Sahlée på återblickar till Svedala för 50 år sedan och Mats Olsson på ännu en samling intressanta fotografier. Mats har också i år, liksom tidigare, svarat för arbetet med att sätta samman och utforma boken för tryckning.

Redaktionskommittén har utgjorts av Kjell Bergman, Mats Olsson, JanAnders Persson och Bo Sahlée.

Vårt stora Tack till författarna och alla de som på ett eller annat sätt har hjälpt oss vid tillkomsten av denna årsbok.

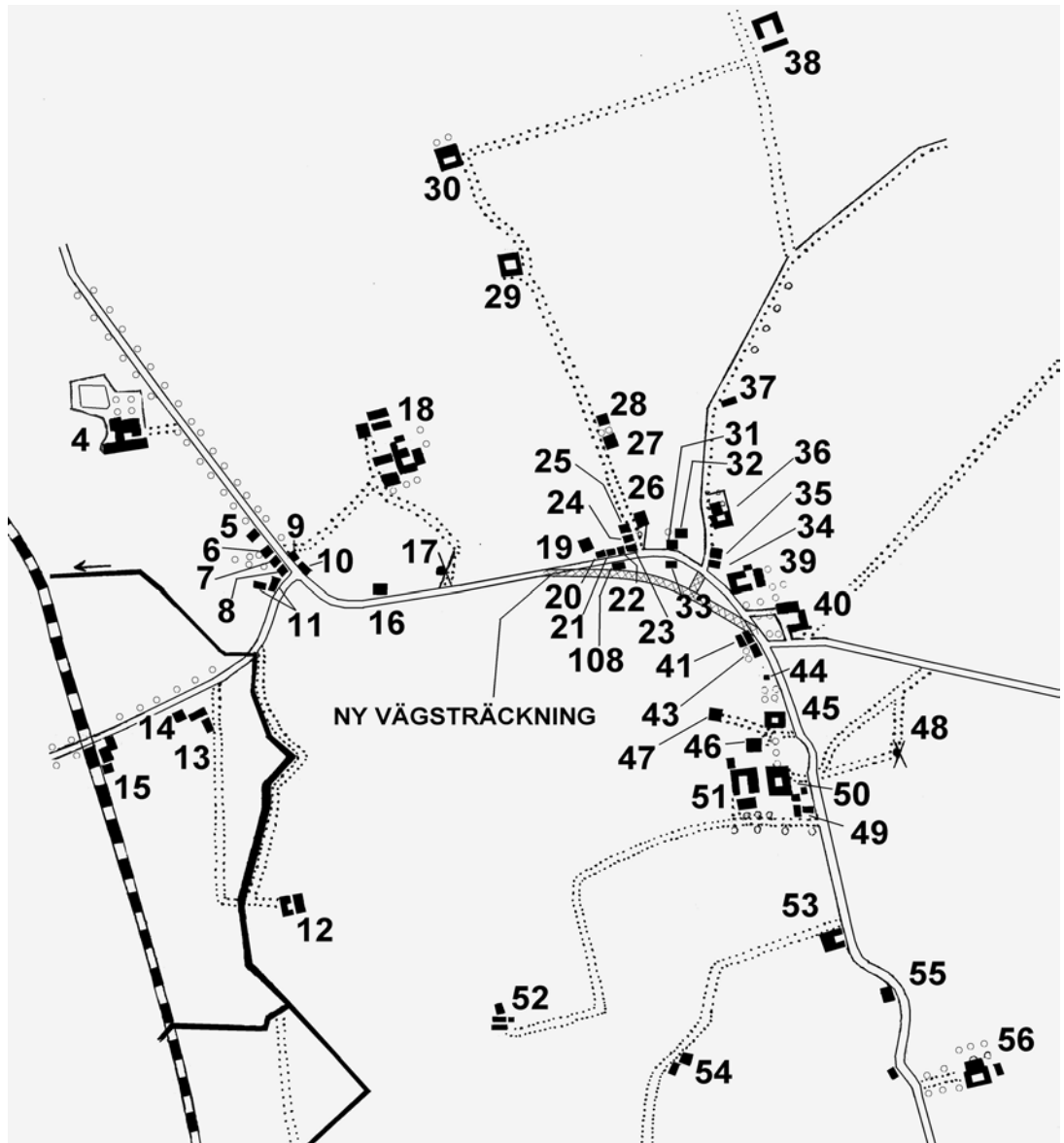
För Föreningen Svedala-Barabygden

Kjell Bergman
ordförande

VISMARLÖV I ORD OCH BILD

En historisk vandring i byn och dess omnejd

Av Niclas Andersson och Morgan Levin

Schematisk karta över Vismarlövs by med omnejd

Förord

Detta är en vandring i ord och bild från Stridsmölla gård till Vismarlövs by och ut till Kärrgården mot Vismarlövs bed. Nedan beskrivs främst hur hus och omgivningen huvudsakligen såg ut runt Vismarlöv by från cirka 1900 till 1960-talet. Vi beskriver till en del vem som har bott och vilka verksamheter som har funnits i de olika fastigheterna. Ett antal hus har rivits andra har genomgått mer eller mindre omfattande renoveringar så mycket har sett annorlunda ut mot vad det gör idag.

Med hjälp av kartan har husen numrerats löpande. Underlaget till kartan har sitt ursprung från 1910 och har förenklats så att bara hus, vägar och bäckar är med. Den nya sträckningen av vägen (genomfördes i mitten av 1960-talet) har markerats på kartan. De namn på hus med mera som vi använder oss av är de som vi hörde när vi växte upp.

Vi hoppas att denna vandring kan fortsätta framöver så att fler hus i Vismarlöv kan tas upp samt att innehållet kan kompletteras. Vi vill även tacka alla de personer som bidragit med fakta, bilder och historier och hoppas på ett gott framtida samarbete.

Stridsmölla gård (4)

På vägen från Klågerup mot Vismarlöv passeras en gård på höger sida, Stridsmölla. Under 1800-talet fanns det ett spinneri på gården som drevs med ångkraft, se bilden nedan med skorstenen. Spinneriet lades ned på 1880-talet och verksamheten inriktades mot lantbruk. Till spinneriet fanns det även en stamp. Till gården hörde både en vattenkvarn (11) och en väderkvarn (17), som arrenderades ut till olika mjölnare. I vattenkvarnen

Stridsmölla gård
från runt 1880,
(E Åström)

Bild från innegården på Stridsmölla med ägarna framför boningshuset (E Åström).

fanns det även en turbin och generator som producerade el, följaktligen var Stridsmölla den första fastigheten som hade elektrisk ström (likström) i Vismarlöv.

Ryktare Engman (5)

Mellan Stridsmölla och Möllebacken ligger ett antal hus på båda sidorna av vägen, det första till höger var en arbetarebostad som tidigare tillhörde Stridsmölla gård. Här bodde bland annat ryktare Engman, som arbetade vid Stridsmölla gård.

Tjärepelle (6)

Efter Engmans låg ett litet hus som numera är rivet och tillhörde Bruksgården (18). Under tidigt 1900-tal bodde sömmerskan Ekberg här. Sen flyttade "Tjärepelle" in, han hette egentligen Anders Nilsson. Hans andra smeknamn var "Knudepelle" då han hade en knuta i nacken. Anders målade hus och tjärade tak runt om i grannskapet. Han kokte själv sin färg hemma i huset. Färgen lär ofta ha varit tunn som "sillavann", och rann av väggarna dagen efter målningen vid regn. Pelle hade tidigare varit sjöman och seglat mellan Malmö och Köpenhamn, men efter ett par snapsar blev det snabbt alla de sju

Anders "Tjärevelle" Nilsson
och huset han bodde i.
(E Åström)

världshaven. Huset var ett av de modernaste med avseende på avlopp. Bäckens gick mellan husen och Anders hade sin toalett rakt ovanför. Anders var även en av de lokala dragspelsspelmännen som bland annat anlätades till julfester. Båtbygge provade han också på. Han byggde länge och väl och slog i många spik. När han efter allt slit skulle sjösätta båten i dammen på Stridsmölla gård sjönk den som en sten.

Ekströms (7)

I huset efter "Tjärevelle" bodde mor Josefsson. Här var affären innan det blev en affär i grannhuset (8). Efter Josefsson bodde Gösta och Hedvig Ekström i detta hus. Gösta var bokhållare hos Sundells och Lindquist, och senare arbetade han vid järnvägen.

Sundells affär i Vismarlöv (8)

I nästa hus låg en av Vismarlövs affärer. Den första kända handlaren i denna fastighet hette Anders Fransson. 1913 kom Ernst Sundell till Vismarlöv och efterträdde Fransson. Sundell hämtade hem sina varor från bland annat järnvägsstationen i Klågerup med häst och vagn. Det inte Sundell hade i lager skaffade han hem. Sundell lät bygga det nya boningshuset bakom affären. Efter Sundell övertog först Lindquists och sedan familjen Karlsson affären. Affärsverksamheten upphörde i början av 1960-talet. På bilden nedan till vänster i bakgrunden ligger ett hus där endast taket syns. Detta hus köptes på mitten av 1910-talet av godtemplareföreningen i Vismarlöv. Ordförande var Nils P. Larsson (skomakaren i 16). Huset nyttjades även som Vismarlövs biograf, huset revs troligen någon gång på 1920-talet. Till affären fanns ett magasin (9) som ligger på andra sidan vägen.

Vismarlövs affär 1910.
På bilden står handlare
Anders Fransson med
hustrun Emma och
barnen Ellen och Edvin.
Bokhållaren Nils Johan
Lundqvist står i dörren.
Huset är byggt ca 1900.
Tidigare kallades
affären "Josefssons
affär", troligen efter en
tidigare innehavare.
(H.Bengtsson)

Affären i Vismarlöv under
Ernst Sundells tid.
(M Svensson folklivsarkivet i
Lund)

Otto Larsson framför Sundells
boningshus med dåvarande
veranda. (O. Larsson)

Magasinet (9)

Mitt emot affären på andra sidan vägen ligger det ett hus som var magasin till affären (8). I magasinet har det även funnits en bostad. På 1920-talet bodde barnmorskan Viktoria här, hennes extraarbete bestod av att sticka bland annat strumpor. Sundells mor bodde senare i denna bostad.

Pixahuset (10)

Pixahuset är numera rivet, bilden är från 1939. Till vänster i bakgrunden syns magasinet till Sundells affär och i förgrunden ligger vattenkvarnen. (O. Larsson)

Pixahuset kallades det huset som låg snett emot affären i T-korsningen där vägen delar sig mot Hyby och Vismarlöv. Det var ett litet hus med halmtak och klineväggar. Anledningen till att huset fick sitt namn var att där stod ett träd som husägaren Persson hade monterat upp en godisautomat på. I automaten lade man i ett par ören och ut kom ett paket med Pix. Familjen i huset kallades därför för ”Pixperssons” eller ”Pixapers” och huset de bodde i fick helt naturligt namnet ”Pixahuset”. Tidigare bodde där en skräddare, Holmqvist.

Vattenkvarnen (11)

På vägen mot Hyby efter korset på höger sida låg vattenkvarnen med tillhörande boningshus. Kvarnen tillhörde Stridsmölla gård (4) och arrenderades ut. Den sista mjölnaren var Johannes Larsson, han hade verksamheten mellan 1913 och 1953. Fram till rivningen hyrdes boningshuset ut. Alla byggnaderna revs 1989 beroende på att de var i så dåligt skick att de ej skulle gå att rusta upp. Idag återstår bara ett kvarnhjul som står i vägkanten. Vattnet till kvarnen fick dämmas mellan den 1 oktober och 31 april i Möllesjön. Fördämningen släpptes den 1:a maj så att hö kunde växa och skördas i området under sommaren. Under kalla vintrar användes uppdämningen för skridskoåkning.

Vy från Möllebacken ner mot vattenkvarnen, med affären och tillhörande boningshus i högra delen av bilden (O Larsson).

Pilevad (12)

Denna gård ligger längst ut på den första avtagsvägen till vänster sida på vägen från vattenkvarnen mot Hyby. Gården ägdes av Nils Andersson, hans son Ivar Nilsson övertog gården sen. Efter Ivar drev dottern Greta lantbruket.

Flygfoto över Pilevad
(N E Pilevad).

Hamburg (13)

Efter avtagsvägen till Pilevad låg ett litet lantbruk en bit ut till vänster, Hamburg. Gården tillhörde Hyby gods och arrenderades ut till olika lantbrukare. Under senare år blev huset mer en arbetarbostad och marken togs över av Hyby gods. Slutligen hade brandkåren en brandövning på huset.

Barnmorskehuset (14)

Intill Hamburg ligger barnmorskehuset, en av barnmorskorna hette Ester Lundahl, hennes man Karl var skomakare. Senare bodde här bland annat en hemsyster, huset ägdes av kommunen.

Vy från Hyby mot Barnmorskehuset (vänster) och Hamburg (höger), 1969. (N Regnell)

Banvaktarestugan (15)

Nästa hus på vägen mot Hyby är den gamla banvaktarestugan som tillhörde järnvägen mellan Lund och Trelleborg.

Skomakaren (16)

Åter vid Sundells affär går vi uppför Möllebacken. I huset på vänster sida i backen bodde skomakaren Nils Larsson och hans fru Lovisa. Nils far hette Lars Jönsson som även han hade varit skomakare. De gjorde aldrig nya läderskor utan reparerade endast trasiga, förutom skor tog de hand om sadlar och tofflor. Verksamheten upphörde någon gång på 1940-talet. Nils kallades även för ”min liv o sju” eftersom han alltid sa det istället för att

lägga in svärord som många andra gjorde. Ofta fick han cykla in till grossister i Lund för att köpa kompletterande material, eftersom det var som han sa ”min liv och sju en storlek som jag inte har saker hemma till”.

F.v. Skomakarens syster Emma Karolina, Skomakare Nils Petter Larsson samt skomakarens föräldrar Botilda och Lars Jönsson.

Skomakarens hus efter renovering runt 1950.

Möllebacken (17)

Uppe på Möllebacken stod en väderkvarn som tillhörde Stridsmölla gård (4). Möllan arrenderades ut till samma mjölnare som drev vattenkvarnen (8). Bilden nedan är från 1912, möllan revs 1938 beroende på att virket i möllan var illa åtgånget av väder och vind samt skadedjur. Möllan revs av Otto och Axel Larsson samt Fritiof Nilsson genom att vrida den av fundamentet så att den ramlade.

Delar av väderkvarnen efter rivningen 1938. (E. Åström)

Väderkvarnen på Möllebacken i Vismarlöv 1912. (O Larsson)

Bruksgården (18)

I kluvan med hus mellan Möllebacken och Stridsmölla går det en väg upp till Bruksgården, som fått sitt namn efter det tegelbruk som låg där. Tegelbruket startades i början av 1850 av Nils Andersson (hade tidigare varit mjölnare på Stridsmölla) och lades ner 1906-07. Produkterna var i huvudsak dräneringsrör och murtegel. Förutom tegelbruk bedrevs det vanligt lantbruk på denna gård. Den nya boningslängan byggdes 1910 av Anders Andersson

Brännugn och tegellador på Bruksgården i Vismarlöv. (L Ohlsson)

Bruksgårdens gamla boningshus. (L Ohlsson)

Nyströms (19)

På den gamla vägen in i Vismarlöv by från Möllebacken ligger det ett hus på vänster sida. Tidigare bodde skomakaren Malmström här och senare bröderna Otto och Anton Nyström. Otto var pensionerad skräddare. I Vismarlöv blev han badmästare i Bastuföreningen. Under ett par år på 50-talet fanns det café i huset. Andra som bott i huset har varit familjen Hansmark, Jönsson, Klein och Ascaner.

Vy från Möllebacken mot Vismarlöv med den gamla dragningen av landsvägen.
(N Andersson)

Flygbild över Nyströms hus med smedjan till vänster. (S Lindholm)

Sjöströms/Smedjan (20)

Efter Nyströms låg en av byns smedjor som även var byns värmestuga under den kallare delen av året. I början av 1900-talet ägdes smedjan av Nils Sjöström men han arrenderade ut den till Frans Malmberg. Cirka 1913 återgick Nils till smedjan efter att ha varit föreståndare för ett ålderdomshem i Skivarp. Nils Sjöström hade även varit i USA under slutet av 1800-talet med sin syster. Under båtresan till USA sjönk skeppet men de blev räddade. De kom till Azorerna och därifrån fick de fortsätta sin resa. Nils var väldigt barnkär, alla ungarna klängde på honom och han berättade gärna historier. Han brukade vara traktör på begravingar. Senare övertog Nils båda söner Gösta och Tage smedjan och drev den till början av 1960-talet. Det var Tage som var basen. Både Gösta och Tage hade arbetat som drängar i Skivarp under sina yngre år. En av gårdarna hade ett eget musikkapell. Gösta och Tage var tvungna att klä upp sig en kväll i veckan för att sitta och lyssna på konserten, detta var värre än hela veckans arbete. Gösta och Tage kallade ej varandra vid förnamn utan sa alltid Sjöström till varandra, ”Det får du fråga Sjöström om” var ett vanligt svar. Gösta var mer åt det tvära och buttra hållet och hade följaktligen hand om grovsmidet. Tage var lugnare och hade därför hand om finsmidet.

Bröderna Gösta och Tage Sjöström med sin far Nils i porten till smedjan, sittande på trappen är Karl-Eric Andersson.
(N Anderson)

Mitt emot smedjan på andra sidan landsvägen fanns byns gemensamma grävda brunn. Brunnen hade ingen vev utan hade endast snöre och en spann. Här har även ett hus (108) legat, som troligen revs före 1920.

Sissero (21)

Efter Sjöströms smedja låg det ett boningshus vars namn kommer från en av fruarna i huset som hette Sissa. Här har även bott en snickare och vagnmakare, Cederberg. Snickaren hade gjort sin egen kista, som han brukade sova middag i. En gång när han sov middag kom mjölnaren Johan Larsson och såg honom i kistan för första gången. Han frågade vad snickaren gjorde i kistan, ”man får vänja sig” blev svaret.

Förutom nämnda personer bodde där även olika daglönare i vissa perioder. Huset köptes sedermera av Sjöströms och är idag rivet och ersatt med ett garage.

Framför Sjöströms och Sissero, i bakgrunden Nils Perssons (22) och Svärds hus (23) innan detta blev en gemensam fastighet. Från vänster i bilden Knut Nilsson, Erik Larsson, Nils Gren och Otto Larsson. (O Larsson)

Hugo Fridholm plöjer med Vismarlövsby i bakgrunden. Smedjan (20), Sissero(21), Nils Perssons (22) och Svärds (23). (S-A Fridholm)

Nils Persson (22)

Huset efter Sissero tillhörde Nils och Anna Perssons. Nils var snickare och tog på sig olika byggnadsarbeten i trakten. I huset bodde även ett antal olika daglönare med sina familjer i olika perioder.

Svärds (23)

På hörnan vid T-korset mellan landsvägen och vägen ut till Olof Nilssons (30) låg Svärds, här bodde före detta korpral Anders Svärd med sin hustru Maria. Innan Svärds bodde en sömmerska här. Denna fastighet slogs senare samman med Nils Perssons (22). Till Svärds hus fanns det inte mycket tomt, utan de hade sitt vedförråd på vinden.

Johnsons (24)

Det första huset på vänster sida på avtagsvägen från gamla landsvägen var Jonassons. Här bodde bleckslagaren Nils Jonasson. Huset har ingen mark/trädgård utan endast de cirka 0.5-1.0 m som går runt huset på västra, norra och östra sidan. Nils tillverkade litersmått, trattar, mjölkkanor med mera. Nils Jonassons dotter Albertina gifte sig med Emil Olofsson, vägarbetare, och de bodde här till mitten av 1970-talet.

Bleckslagare
Jonassons hus.
F.v. Gerda f. 1906,
Nils Jonasson och
Albertina Olofsson
f. 1901.
Foto från c:a 1912.
(I Holm)

Ståls (25)

Huset efter Johnssons på samma sida är Ståls. Runt 1910-20 bodde skogsarbetaren Selander i detta hus. Efter Selander bodde Marna där, senare flyttade Johan Larsson in hos henne. Efter ett par år köpte de tillbaka Johans gamla gård i Norremark (38). Efteråt kom Alma och Hans Stål (lantarbetare) att bo i detta hus. Hans gick bort tidigt. Alma arbetade som skolstäderska i storskolan och skötte även kolpannan i källaren. Utöver detta hjälpte Alma många lantbrukare med bland annat betgallring. När tid blev över ställde hon upp som barnpassare.

Familjen Stål framför sitt
hus. Fr.v. Hildur, Alma,
Harry, Hans och Elsa.
(G och O Johansson)

Hans Amerika (26)

Den lilla gården mitt emot Ståls på andra sidan vägen ägdes av Sjöströms (20). De hyrde ut den till olika personer, bland annat Johan Larsson (38), Nils Nilsson och slaktaren August Ohlsson. En av de mer kända hyresgästerna var antagligen Hans Andersson. Då han hade varit i USA och arbetat på slakteri och gårdar blev hans namn "Hans Amerika". Hans blev över 90 år och umgicks gärna med pågarna i byn. Han tycket om att spela priffa, och tog sig gärna en snaps. När han hade fått ett par snapsar så sjöng han alltid en vers; "I fjol hade jag en vän men i år har en än tatt den, så ja ger jæklen i hela bunten så lever jag gla igen, hallelallanla" om och om igen. Huset byggdes om under början av 1960-talet.

Ödehuset (27)

Mellan Hans Amerikas och Alfred Nilssons gård låg det två hus. Huset närmast Hans Amerikas hade tidigare varit ett bostadshus men var öde på 1940-talet. Huset byggdes om till en mindre lada/förråd, det revs runt 1960.

Flygfot över Anna Albrektssons (det bortersta) och det nu rivna ödehuset.
(G Jönsson)

Min andra ände (28)

Granne med Ödehuset ligger detta hus som innehöll två lägenheter från början. Tidigare bodde här två tanter i var sin ända av huset, änkan Anna Albrektsson och lilla Johanna. Annas smeknamn var ”Kingan”. Dessa två damer kallade varandra inte vid namn utan sa ”min ände” till varandra. Anna var en av de få som inte kunde skriva i byn runt 1920-talet, utan fick skriva sitt namn med hjälp av en annan person, med handen på pennan. Senare bodde bland annat det ena av föräldrparet till Olof Nilssons, därefter slaktaren August Olsson och senare Jönsson. På 1960 och 70-talet bodde Hugo Frej här, som var en av de starkare männen i byn. Hugo arbetade som magasinssman vid Lokalföreningen i Kongsmarken.

Anna ”Kingan” Albrektsson
med familj. (G Jönsson)

Alfred Nilsson (29)

En bra bit ner på avtagsvägen på vänster sida låg det först en gård som tillhörde Alfred Nilsson. Gården var fyrhängad med korsvirke och halmtak. I slutet av 1960-talet brann

Alfred Nilssons gård på
1950-talet.
(G Jönsson)

hela gården ner till grunden och byggdes aldrig upp igen.

Förutom att vara lantbrukare var även Alfred mjölkusk och körde turerna med ett par hästar. Hästarna var väl inkörda på rutten som gick ut över Kongsmarken, Esarp och Kyrkheddinge. Han hade ofta en hjälpreda med sig som bar mjölkkanorna.

Hästarna skulle en gång hjälpa till med ett flyttlass, men de vägrade att gå någon annan runda än den vanliga så efter ett tag kom flyttlasset in på gården igen efter att ha gått en mjölkkrunda i vanlig ordning.

Olof Rasmussen som skrev hembyggdsberättelser har varit dräng på denna gård.

Alfred Nilsson med vagn och mjölkkanor vid mejeriet i Kyrkheddinge. (G Jönsson)

Olof Nilssons (30)

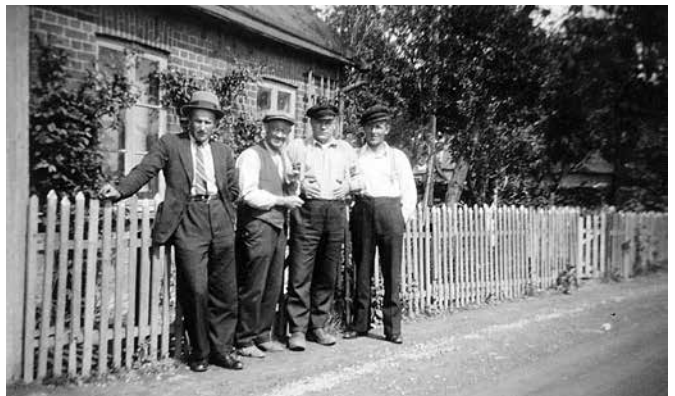
Bortom Alfred Nilsson ligger ytterliggare en gård. Detta var tidigare ett av Vismarlövs kronorusthållarehemman och ägdes i början av 1900-talet av Nils Petersson. Gården såldes 1930 till Olof Nilsson som brukade den till 1959. Magnusson ägde gården fram till 1968 då den styckades av med hjälp av Bara kommun, marken såldes till Klågerupsgård och husen till Petersén som bland annat var grisuppfödare. Från Olof Nilssons gård gick det en väg upp till en gård i Norremark (38), vägen plöjdes upp på 1960-talet.

Familjen Nilsson framför gården. Fr.v. Agda Nilsson, Kjell Nilsson, Anders Ohlsson, Olof Nilsson, Gunnar Nilsson och Allan Nilsson. (K Nilsson)

Rhodes (31)

Åter ute på den gamla landsvägen är det första huset på vänster sida skräddare Olof Rhodes. Det nuvarande husets stomme ska ha rests runt 1890 och byggdes utanpå det gamla huset som revs först när det yttre var klart. Rhodes flyttade

Ivar Nilsson, Olof Rhode, Axel Kroon och Axel Hansmark framför skräddare Rhodes hus 1929/30. (N E Pilevad)

in efter den privatpraktiserande barnmorskan Maria Persson. Olof kom från Danmark och hade varit anställd på ett stort skrädderi i Danmark där det bara syddes frackar. Hans fru hette Ida Mathilda och kom från Blekinge, hon sydde hattar. Paret Rhode kallade varandra Mutti och Fatti, och deras hund hette Prins. Rhode hade bara en modell på alla kostymer och där var ingen snitts på kläderna mer än till kraftfullare personer.

Bild på Rhodes hus i mitten och Jöns Kroons till höger. Bilden tagen innan omläggningen av vägen mellan Genarp och Klågerup. (N Andersson)

Fatti var en inbiten piprökare, som vanligen rökte cigarravfall. Han sågs alltid med pipan i munnen. Alla kläder som lämnades in till honom fick hängas ut för luftning innan avhämtning. En gång kom Mutti till lasarettet och skulle ha blodöverföring. Fatti skulle ställa upp som blodgivare men det ville inte Mutti för det vara bara ”piveskit” i hans blod. Både Mutti och Fatti drack te vilket ej var vanligt på denna tid. Då Rhode sov middag på skräddarebordet intill de öppna fönstren, satte pågarna grässtrå i gylfen på honom. Mutti hade en gammal tramporgel (som inte var helt tät) som hon ibland spelade Marseljäsen på för alla ungarna i byn. Då hon spelade svepte hon in sig i en filt för att inte få blåskatarr av all den läckande luften från orgeln. Vissa toner ljöd hela tiden.

Kroons (32)

Huset bakom Rhodes tillhörde Jöns Kroon, vagnmakare. Jöns hade en fotogenmotor, som drev sågen. Det var ett underverk varje gång motorn skulle startas och då samlades alla ungarna i byn. När Kroon drog i veven för att starta motorn stöppade han samtidigt snus i näsan. Det gick ofta åt ett helt hekto snus innan motorn startade. Till slut när motorn gick igång kom det rökringar från utblåsningsröret som belöning. Barnen i byn var ofta inne hos Jöns och tittade på när han gjorde vagnshjul, stolar och bord. Jöns hade samarbete med smederna i byn då han ofta använde deras smide i sina arbeten. Alla vagnshjul som

Jöns Kroon med hustru Karna
samt sonen Axel.
(M Åkerberg)

gjordes hos Jöns blev smidda hos Sjöströms, Jöns var förövrigt mycket duktig på att göra vagnshjul. Karna, Jöns fru, var lika gammal på dagen som Gustav V. På Karnas 80-årsdag kom Sveriges Radio och ville intervjua henne, men det ville hon inte. Hon tog dock emot blommorna som Gustav V hade skickat. Axel Kroon övertog verksamheten efter faderns bortgång.

Jöns Kron framför sin motor
som drev sågen.
(M Åkerberg)

Barnrikehuset (33)

I ett hus som låg på andra sidan vägen mitt emot Rhodes bodde Johanna ”Nanna” Malmgren som hade varit bagerska. Detta huset låg cirka en halvmetr under vägbanan. Johannas man hade rest ifrån henne och deras gemensamma son till USA. Deras son dog tidigt i lungdot. Malmgrens far hade haft garveri där på mitten/slutet av 1800-talet.

Efter Johannas död flyttade en annan dam in i huset. När hon skulle gå på en begravning, skulle hon ta på sig ett gammalt snörliv som inte hon hade haft på minst 30 år. Snörlivet var för litet, så hon gick in till skraddare Rhode för att få hjälp. Rhode satte knäet i ryggen på henne och drog till allt vad han kunde tills snörlivet sprack. Det blev till att gå på begravningen utan snörliv.

Senare bodde Johan Larsson i huset, han hade harskåra och pratade genom näsan. Johan och Olof Rasmussen (30) hade arbetat som drängar tillsammans. Detta gamla

gathus revs och ersattes med ett nytt som ligger längre in på tomten, ett så kallat barnrikehus. Det nya huset byggdes efter 2:a världskriget, av Nils Persson (22) som flyttade dit med sin familj.

Nils och Anna Perssons hus när det var klart i slutet av 1940-talet. (K-O.och I Nilsson).

Ekdahls (34)

Det första huset på höger sida av vägen mot Kongsmarken är Ekdahls. På tidigt 1900-tal bodde mor Ingar här, senare flyttade hennes dotter in. Dottern hade en son som hette, Harald Ekdahl, som senare övertog huset. Harald arbetade bland annat som chaufför, först vid Lokalföreningen i Klågerup och senare i Bara.

Mor Ingar på trappan framför sitt hus. (B och B Sporrang)

Pålpersagården (36)

Efter Ekdahls ligger Pålpersagården, som var arbetarebostäder till bland annat Vismarlövsgården (39). Backen efter Pålpersagården är Pålpersabacken, denna grävdes ur under 1930-talet med hjälp av så kallade AK-arbetare. För att underlätta bortforslingen av jordmassorna anlades det en liten järnväg ner till Långekärr (Mossen).

Utgrävning av Pålpersabacken under 1930-talet, järnvägen ledde ner till Mossen (K-O Nilsson).

Röda Ladan (37)

Ladan som står uppe på toppen av backen vid vägen som går till Kongsmarken kom till byn i mitten av 1910-talet. Ladan var med på i Baltiska utställningen 1914 i Malmö. Den fraktades till Vismarlöv i delar och byggdes upp där den står idag. Ladan användes bland annat för tröskning.

Norremark (38)

Förbi den röda ladan går det en väg upp till vänster, här på denna vägen ligger det först en liten gård på höger hand. Ägaren framtill 1923 var Johan "Wollmer" Larsson. Gården köptes sen av Olof och Agda Nilsson, de flyttade senare till en granngård (30) 1930. Gården såldes tillbaka till Johan Larsson och hans Marna. Senare ägare var bland annat

Nils Andersson (sonen Ivar Nilsson bedrev lantbruket) och därefter Thure Andersson, som styckade av marken till Klågerupsgård 1968.

Norremark efter renoveringen ca 1945.
(N E Pilevad)

Vismarlövsgården (39)

Detta var från början nästan en kringbyggd gård. Ägare till gården var i ordning Otto Nilsson, Per Andersson, Axel Andersson Magnus Bengtsson (arrenderade), Herman Hansson (cirka 1940), Jöns-Erik Lennartsson (arrenderade) och Walles. Det fanns planer i början av 1900-talet på att gården skulle flyttas upp till den platen där den röda ladan ligger idag (37).

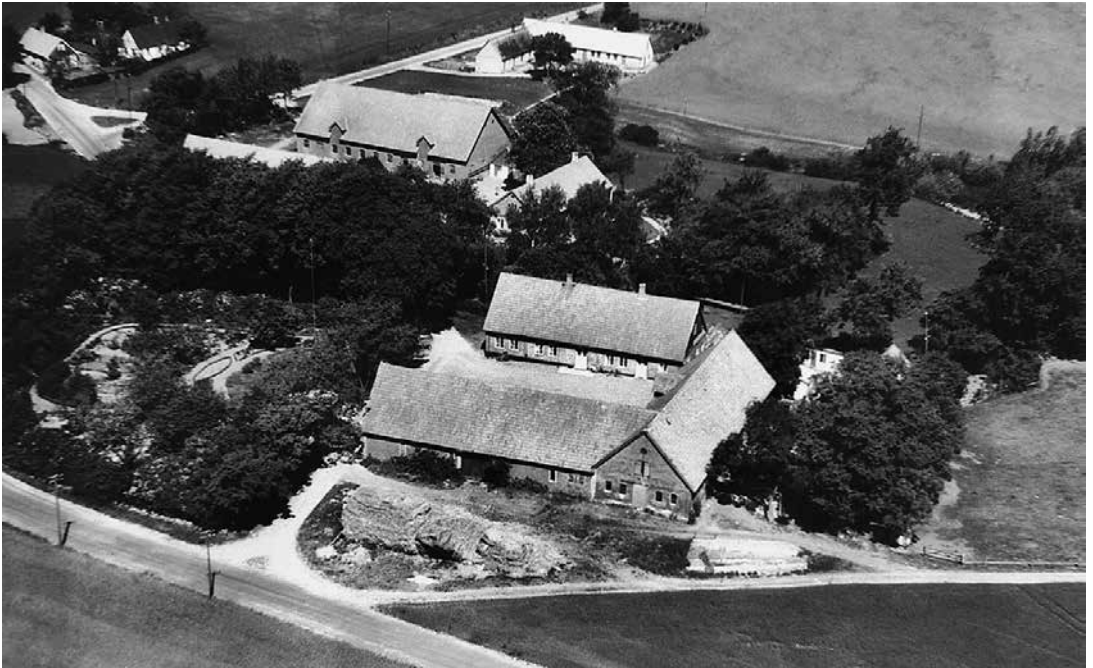

Gårdsmålning av Vismarlövsgården. (I och A Thulin)

Vismarlöv 4 (40)

Åter på vägen mot Genarp till så ligger det en gård på vänster sida granne med Vismarlövsgården, Vismarlöv nr 4. Denna gård eldhärjades kraftigt i slutet av 1890-talet, gården var därför relativt nybyggd då Anders Andersson med familj kom dit 1912. Anders Andersson var även hälsovårdsinspektör samt ordförande i Lyngbyortens energiförening. Efter Anders Anderssons bortgång övertog en av sönerna gården, Thure. Gården såldes senare till Knut Larsson.

Ägarna framför
Vismarlöv 4
ca. 1890.
(K Northege)

Vismarlöv 4 i förgrunden, Vismarlövsgården i mitten och Pålpersagården i bakgrunden.
Fotot taget runt 1950. (N. Andersson)

Malmbergs smedja (41 och 42)

Mitt emot Vismarlöv 4 på andra sidan av landsvägen låg den andra smedjan. Denna smedja tillhörde Frans Malmberg som arbetade främst med finsmide såsom knivar. Frans hade tidigare arrenderat Sjöströms smedja (20). Smedjan bestod av två friliggande hus. Smedjan upphörde i mitten av 1940-talet då Frans blev sjuk. Frans fru hette Emelia Malmberg och hon vävde mattor och gardiner. Boningshuset låg nästan gavel i gavel med storskolan och revs i samband med omläggningen av landsvägen i mitten av 1960-talet. Boningshuset byggdes av skollärare Rockerberg/man. Smedjan revs på 1980-talet och idag återstår bara den felvända rickepumpen.

Boningshuset till Malmbergs smedja.
(E Malmberg)

Malmbergs smedja. (E Malmberg)

Storskolan (43)

Granne med Malmbergs smedja på vägen mot Vismarlöv Bed låg storskolan med lärarebostad. Det var fyra klasser i samma sal och slöjdsalen var på vinden. Skolan hade många lärare under korta perioder. Några av lärarna var Holmqvist, Andrén (1912), Emil Magnusson, Laurell, och Gunnar Ullmar. Emil Magnusson var en av de lärarna som stannade längst. Emil tog sig efternamnet Folkvi efter ett av namnen på runstenen i Vismarlöv (Tor högg dessa runor och Torsten Folkvi äger högen). Skolan var verksam några år in på 1970-talet, och är numera bostad.

Runstenen i Vismarlöv placering mellan skolan och Malmbergs boningshus innan vägomläggningen på mitten av 1960-talet. (N Andersson)

Bastun (44)

Nedanför skolbyggnaden på skolgården ligger bastun. Vismarlövs Bastuförening u.p.a. registrerades den 15 juni 1945 hos länsstyrelsen och bastubyggnaden kom till Vismarlöv 1946. Det lilla gröna huset byggdes först inne på Monbijouskolans område i Malmö. Bastun användes där av flyktingarna när de anlände till Malmö i slutet av andra världskriget. När kriget var slut skulle bastun rivas, samtidigt hade planeringen av en bybastu i Vismarlöv påbörjats. Styrelsen i bastuföreningen fick reda på den överblivna bastun och beslut togs att köpa den. Den har sedan dess fungerat som bybastu. Finansieringen klarades av genom att andelsbrev såldes, ett lån upptogs samt bidrag från Maria Collins fond och Kungliga Pensionsstyrelsen. Snickaren Nils Persson var med och byggde upp bastun. Så fort Nils hade gjort klart inredningen så började man att basta. Den första badmästaren hette Otto Nyström. Som mest bastade det runt 40 personer i veckan.

Ordförandeklubban i föreningen har en speciell koppling till byn. En av bastubadarna hette Anderberg och höll på med träsvavning på fritiden. När han kom körande i bilen en dag såg han att en 1600-talskyrka i Kristianstadtrakten höll på att renoveras. De hade

tagit ner delar av bjälkarna i kyrkan, dessa var av ek och mycket grova. Han räknade snabbt ut att ekarna som bjälkarna kom ifrån hade blivit planterade ungefär i samma tidsperiod som runstenen i Vismarlöv blev rest, någon gång kring vikingatiden. Anderberg svarade en ordförandeklubba av ekbjälken och skänkte den till bastuföreningen vid dess 40-årsjubileum.

Bastun med Fridholms gård i bakgrunden, skolplanen i förgrunden. (N Andersson)

Fridholms/Cornelius (45)

Efter bastun på höger sida utmed vägen låg denna gård. Det var en kringbyggd korsvirkesgård med halmtak, och ägdes först av Anders Göransson och sedan av Hugo och Elin Fridholm. I mitten av 1960-talet övertogs gården av Torsten Tevin, ägare av TT-hallen i Eslöv som byggde upp en modern villa med pool och bastu. Det enda som sparades var stallet som blev en del av dagens boningshus. Efter Tevin flyttade Cornelis Wreeswijk in och bodde där ett par år runt 1970. Cornelis lärde känna ortsbefolkningen och detta resulterade i att det kom fram vissa låtar som man hävdar handlar om folk från byn. Skivan ”istället för vykort” (1973) har slutredigerats i huset.

Fridholmsgård fotograferad från bastuns håll. (S-A Fridholm)

Vävstugan (46)

Efter Fridholms på en avtagsväg in ligger det hus som idag är känt som vävstugan. Detta hus var en gång byggt som arbetarbostad och tillhörde Åkessons (51). Huset innehöll två lägenheter, till detta fanns ett svinhus som idag är vävstuga. En av de som bodde där hette Elna Tuveesson. Elna var mjölkerska och kom från Havgårdsgård söder om Sturup. När Elna fick jobbet som mjölkerska ljög hon om sin ålder med 10 år eftersom yngre arbetare helst var önskade. Detta uppdagades dock snabbt men Elna fick arbeta och bo kvar i undantagets västra del. I husets andra del bodde Åkessons ryktare Karl Nilsson med hustru. Här bodde även en döv man som var träskomakare, och hade tidigare varit klockare i Hyby kyrka.

Eftersom huset fungerade som arbetarbostad var omsättningen av folk stor. I mitten av 40-talet bodde bla denna familj här. Anita Nilsson och hennes morbror. I fönstret modern till Anita, Hulda Nilsson, 1943.
(A Jacobsson)

Elnatorpet (47)

Ytterliggare en bit in på avtagsvägen förbi vävstugan ligger Elnatorpet. Här bodde Hallinga Elnan, och senare hennes son Jöns Halling som var daglönare. Huset beboddes senare av olika daglönare. Bilden på baksidan till skivan ”Spring mot Ulla - Spring! - Cornelis sjunger Bellman” av Cornelis Wreeswijk är fotograferad framför huset.

Holländaren i Vismarlöv (48 och 49)

Mitt emot Fridholm på andra sidan vägen låg ytterligare en väderkvarn, en holländare. Väderkvarnen tillhörde Anders Olssons gård men arrenderades ut till olika mjölnare. Möllan revs under tidigt 1920-tal och de olika delarna såldes ut på auktion. Kupolen lär ha blivit till ett tak på ett lusthus hos Jöns Kroon (32). 1909 hände där en tragisk olycka, mjölnaren skulle reparera en av vingarna. Men något gick snett då mjölnaren av olyckshändelse föll ned och träffades antingen av en vinge eller av en plank, och fick ett spik i huvudet. Han lades snabbt på en hästdragen vagn med halmbalar, och kördes in till lasarettet. Han var dock avliden vid framkomsten. Mjölnarens bostad låg på andra sidan vägen i anslutning till Anders Olssons gård.

Holländaren i Vismarlöv. (L Lyden)

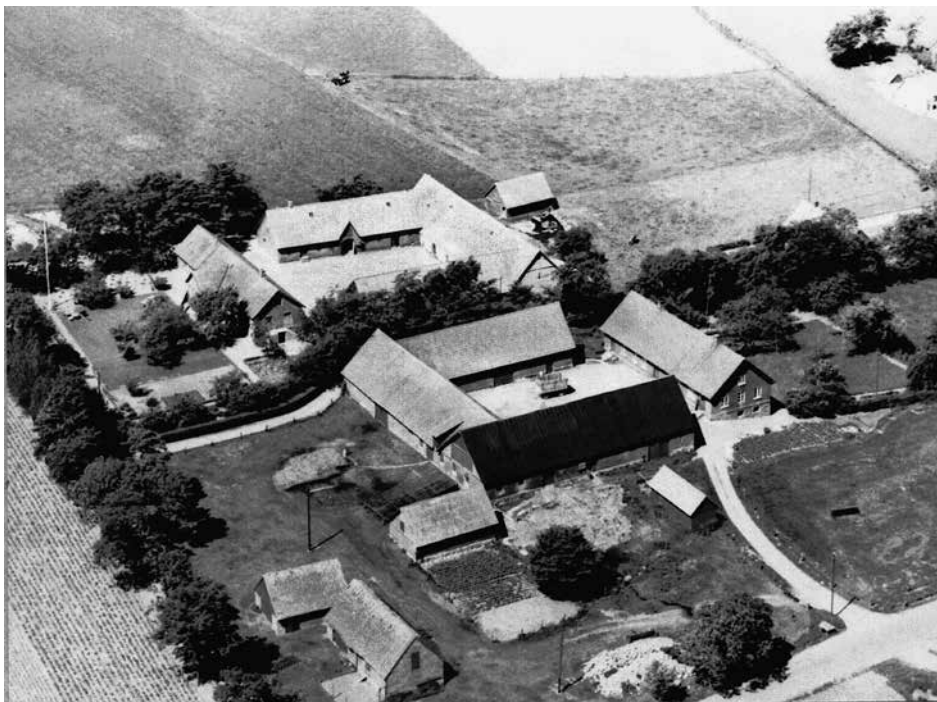
Anders Olsson (50)

Gården utmed vägen efter Fridholms tillhörde Anders Olsson, den kallades även ”Morfars Anders”. Detta var en stor gård med tillhörande holländare (48) och mjölnarebostad (49).

Gården brann ner till grunden år 1880. Gården byggdes åter upp och stod klar år 1882. Det som talar för att gården står på sin originalgrund är att det finns stora bjälkar under torpargrunden som är svedda av eld.

Anders Olsson som levde då branden bröt ut hade en stor rädsla för eld. Därför inhandlade Anders en brandspruta med slang, samt inredde ett brandsäkert rum i källaren. Det som nu skulle bli komiskt i situationen var att Anders blev nästan lika rädd för vatten som han var för elden. Detta skedde efter en tragisk olycka i Eksholmssjön i början av 1900-talet. Anders skulle rengöra en vagn i Eksholmssjön. Han körde dit och ut på långgrundet med hästar och vagn. Han började tvätta vagnen, men hade inte lösgjort hästarna som blev stressade av att vattnet krusade sig på sjön. Hästarna skenade och kom snabbt ut på djupare vatten och sänktes av vagnens tyngd. Anders Olsson lär aldrig mer ha kört dit igen efter den dagen.

I trädgården till boningshuset fanns tidigare en berså bestående av lind. Gården arrenderades ut under många då Anders Olsson blivit äldre, i och med detta ändrades boningshusets planlösning så att Anders inredde en lägenhet i bortre delen av boningshuset till sig själv. Till gården hörde även en arbetarbostad (47). Efter Anders Olsson övertogs gården av Franz Lennart Lydén.

På flygfotot nere till vänster syns mjölnarens bostad och uthus för holländaren i Vismarlöv (48). Gården i mitten är Anders Olssons (50) och ovan för denna ligger Åkessons gård (51). (L Lydén)

Åkessons (51)

Gården bakom Anders Olssons är Åkessons. På början av 1900-talet ägdes gården av Boel Persdotter och Jöns Jönsson. 1905 övertar deras son Jöns Jönsson gården och driver den till sin död 1930, därefter drivs den vidare av sterbhuset. Jöns Jönsson den yngre var kommunalordförande. Från 1933 arrenderar familjen Åkessons gården först för att sedan köpa den 1938. 1963 arrenderas gården ut till Berta och Ragnar Andersson. På 1970-talet säljs gården till Birgit och Knut Larsson. På gården var byns brandspruta stationerad fram till 1925/26. Hästarna fick spännas för sprutan vid en utryckning, en av de sista utryckningarna var 1925 till Bengt Mårtensson (60).

Jöns Jönssons tegelbruk (52)

En bit längre in på vägen som går till Åkessons gård låg ytterliggare ett tegelbruk, som tillhörde Åkessons gård. Bruket startades under 1870-talet, och tillverkningen var främst tegelsten och dräneringsrör. Som drivkraft användes kreatursvandring. Bruket lades ner 1914 beroende på att det var svårt att få tag i stenkol under 1:a världskriget. De sista åren drevs tegelbruket av Jöns Jönssons änka.

Sven Eriksson (53)

Johan och Johanna Malmberg bodde på denna gård i början av 1900-talet. De höll mycket rent och snyggt på gården, detta är än omtalat i dessa dagar. Efter Malmbergs kom Sven Eriksson. Svens son Bengt övertog gården.

Schinsagården (54)

Denna gård har endast bestått av två längor, ett boningshus och ett kombinerat stall- och logbyggnad. Gården köptes upp av Jöns Jönsson (51) på auktion i mitten av 1880-talet. På tidigt 1900-tal bodde familjen Tillman här. Från 1933 bodde familjen Grahn på denna gård, paret arbetade på Åkessons gård som ryktare och mjölkerska. Efter Grahns kom Algot och Alma Nilsson, dessa arbetade även hos Åkessons och flyttade sen till vävstugan (46). Slutligen bodde Hilding Nilsson där innan bostadshuset revs 1938. Stall och logbyggnaden fälldes av stormen i oktober 1967.

Småskolan (55)

I småskolan var Lydia Heideman lärarinna och här har många vismarlövsbor börjat skolan. Skolan lades ner i mitten av 1940-talet. Efteråt hyrdes huset ut som bostad ett antal år, cirka 10 år senare såldes det till Linnea och Allan Ohlson.

Kärrgården (56)

Lars Jönsson ägde Kärrgården i början på 1900-talet. Han var häradsdomare men handlade även med hästar. En dag var han på var hästmarknad i Lund. På plats i Lund blev Lars, i brist på offentliga toaletter, tvungen att kasta vatten i en gränd. Lars som var känd vid polisen blev mäkta förvånad när han blev gripen för förargelseväckande beteende av en nyutexaminerade polis. Den unge konstapeln var mycket nöjd med sin prestation, tills han kom in med Lars Jönsson till stationen. ”Pågadjävlen tog mig när jag stod och pissade på gatan” var Lars kommentar till det hela inför de mer rutinerade konstaplarna. Det blev ett gott skratt och en nedlagd utredning som följd.

Efter Jönsson ägdes gården av Lennart Larsson, sedan övertog sonen Jöns-Erik Lennartsson den. Jöns-Erik växte upp på gården, ibland blev han passad av någon äldre dam från byn. Vid ett tillfälle försvann Jöns-Erik och var borta länge. Efter ett stort pådrag med många personer som sökte efter honom kom han själv fram. Han hade tagit sig en tupplur inne i ”hunnaboed” tillsammans med jycken.

Efter 1926 var Vismarlövs brandspruta placerad här och den sista uttryckningen var till en brand i stallet på Lindegård (58) 1935.

Flygfoto över Kärrgården på 1950-talet. (J Lennartsson)

TEGELBRUKET BRINNER!

Av Richard Bern

Övning ger färdighet

Det var måndag kväll den 24 maj 1965. Jag kastade en blick ut genom fönstret i vardagsrummet och fick syn på brandbilarna. Hela Svedala brandkårs styrka rullade i maklig takt från Kyrkogatan över järnvägsövergången på väg söderut. Måndag, sjutiden, just det, då är det tid för någon av de regelbundna brandövningarna för kåren. Bäst att hoppa på cykeln, det kan vara något spännande på programmet.

Liksom andra Svedalagrabbar på den tiden hade man koll på brandkåren. Vid larm kallades brandmännen till stationen genom tjutande signalhorn, som också var avsedda att varna allmänheten för fientligt flyngrepp och andra faror. Naturligtvis fick det också alla nyfikna ordsbor på fötter och speciellt ynglingar följde gärna uttryckningen på cykel, förutsatt att den gick i en gynnsam riktning så att man hann haka på följet.

Denna gång var det uppenbarligen en övning, men med lite tur kunde det ändå vara spektakulärt. I bästa fall tände man på ett hus som skulle rivas. Nu avbröts cykelfärden i Aggarp, där jag kom ikapp en välinformerad person med ett dystert besked: ”De är på väg till Minnesbergs tegelbruk för att öva industribrand.” Hu, vad tråkigt. Jag kör hem.

På vägen tänkte jag på att det faktiskt hade brunnit i bruket i Minnesberg fyra år tidigare. De äldre tegelbruken var känsliga om elden kom lös, då de hade överbyggnad i trä i flera våningar och ugnar i markplanet. Min far, som var disponent på Försökstegelbruken i Svedala, har berättat att man inom tegelbranschen skämtsamt sagt att man delade upp bruken i två kategorier: de som har brunnit och tegelbruk som ska brinna!

Mardrömmen var ingen dröm

Sexton timmar senare var det dags. Larmet tjöt på brandstationens tak. Jag hade precis satt mig till bords i skolmatsalen, så det var inte läge att hoppa på cykeln. Från fönstret såg jag efter en stund en rökpelare i riktning hemåt. Vi bodde i tegelbrukets disponentbostad.

Mått, belåten men lite orolig gick jag ut och mötte snart en skolkamrat. ”Tegelbruken brinner!”, sade hon. Nej, tänkte jag. När jag passerat Småskolan och svängde ner i Bankgatan, ser jag rakt fram fabriksbyggnaden i lågor. Nej. Jag bromsade cykeln och hoppade av. Jag knep mig hårt i vänsterarmen. Det var ingen dröm. I stället en mardrömsliknande verklighet.

En fabrik går upp i rök

Herregud! Det brinner! ”Brännaren” var ensam uppe på ugnen i norra delen av byggnaden. Hans arbetsuppgifter var att reglera värmen i ugnarna genom att tända och släcka oljeeldade brännare och flytta dem från hål till hål längs ugnens tak i ett bestämt mönster. Nu hade en gummislang brustit och eldningsolja sprutade ut över ugnen.

Djupt chockad lyckades brännaren springa ut och ner för trapporna och varna arbetskamrater. Brandkåren larmades, branddörrar stängdes och alla satte sig i säkerhet utomhus. Det pågick asfaltering av fabriksgolvet runt ugnen och något stressade maskinförare körde ut vägvältar i knapp promenadtakt med den röde hanen flåsande i ryggen.

Branden började på andra våningsplanet. Bilden är tagen tio minuter senare, norr om järnvägen som går nära byggnaderna.

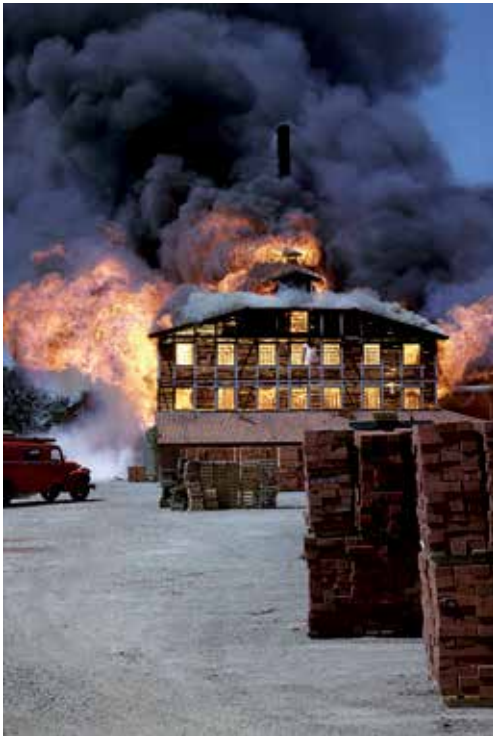
Efter mindre än en halvtimme har branden spridit sig till hela träbyggnaden.

Disponentbostaden med kontoret ligger illa till.

Personalen ser sin arbetsplats gå upp i rök.

Kan det brinna mer?

Samtidigt i den del där branden började.

Många lockades till platsen – röken syntes förstås i hela neijden.
Fotot är taget på Kyrkogatan.

Villan med kontor och disponentbostad har här stått emot brandens värsta framfart i en och en halv timme tack vare brandmännens vattenbegjutning.

Tillbyggnaden till vänster var kontor, medan ovanvåningen inrymt den nedlagda tegelmästareskolan.

Omkring två timmar efter brandens början. Polischef Agne Herlin, mitt i bilden, ser ut att ha läget under kontroll. Medarbetaren Rune Nilsson står till vänster.

Fabriksklockan stannade på 11.36

Larmet nådde brandkåren klockan 11.31. Brandchef Karl-Gustav Krohn insåg redan innan han lämnat stationen att förstärkning behövdes och begärde hjälp från Trelleborg och Gylle – kolleger som hade tränat tillsammans i Minnesberg kvällen före. Trettio man från Svedala och tjugo från de andra kårerna var på plats med nio brandbilar, en ambulans och åtta pumpverk. Över 3 000 meter slang fanns tillgänglig och längs brandplatsen flöt Sege å med rikligt vatten.

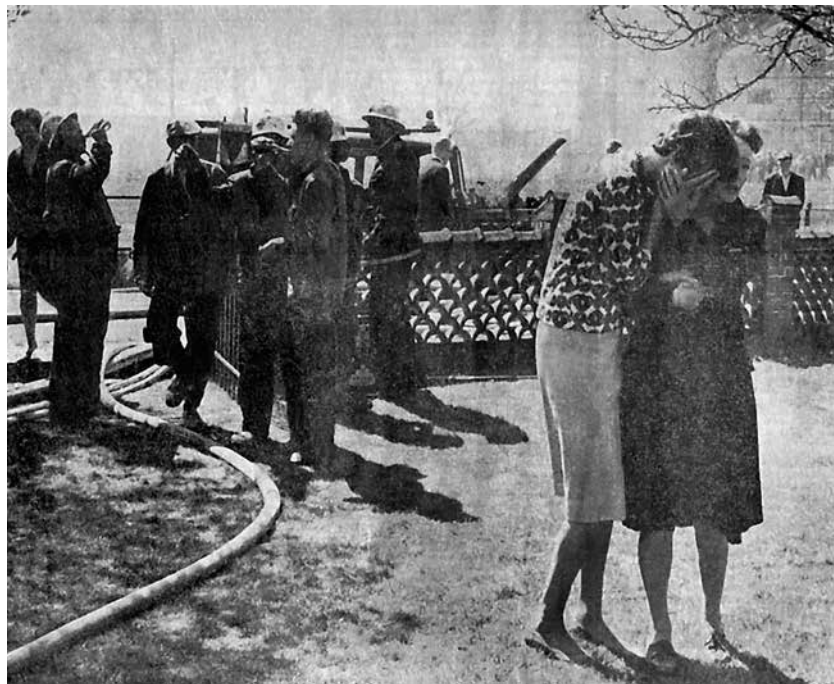
Den egna styrkan anlände med första bilen redan efter tre minuter. Många frivilliga brandmän arbetade på Svedala-Arbrå och hade precis börjat sin lunchrast när larmet gick. De flesta satt på cyklar på väg hem och kunde snabbt styra över till stationen. Som framgår av bilderna, var det inte mycket att göra efter att man kontrollerat att all personal, 30 personer, var ute. Evakueringen hade gått snabbt, eftersom lunchrasten just hade börjat på tegelbruket också. Många var på väg att söka sig ut i det sköna försommarvädret med matlådorna när man hörde brännarens varningsrop.

Fem minuter efter larmet hade elden spridits genom halva fabriksbyggnaden. Hela tegelbruket övertändes sedan på kort tid och hettan var enorm. Tidvis kunde ingen vistas närmre än hundra meter från byggnaden. Disponent Arne Bern minns speciellt det enorma vinddrag som uppstod då den heta uppstigande luften ersattes av ny längs marken. Över ugnarna, var träbyggnaderna konstruerade för att torka tegel med hjälp av spillvärme, så det var sörjt för bästa möjliga luftflöde upp till ventilerna i taknocken. Och träet var förstört kruttorrt efter sextio års ugnsvärme. Efterhand som brandmännen kunde närma sig med sin utrustning, inriktade man sig på att försöka rädda närliggande byggnader.

Avståndet till kontoret var bara tjugo meter. Kontoristerna Eyvor Grahn och Thea Andersson rusade ut och in i byggnaden och lyckades rädda undan de viktigaste handlingarna innan lågorna nådde dem.

Bohaget i disponentbostaden bars ut av hjälpsamma Svedalabor, inte minst medlemmar i scoutkåren. Samtidigt sprutades vatten på byggnadsdelar som vette mot tegelbruket och flera rökdykare begränsade eld och svarade för säkerheten inomhus. Alla familjens tillhörigheter var så småningom ute på gräsmattor framför huset och skyddades med presenningar under släckningsarbetet. Scoutkårens lokaler i det nedlagda mejeriet ställdes till förfogande, då inomhusverksamheten skulle göra sommaruppehåll. Innan kväll, hade fantastiska scouter och andra frivilliga flyttat in allt familjen ägde på denna torra och säkra plats.

En arbetarbostad söder om disponentvillan blev snabbt eldhärjad och totalförstörd utan att något kunde räddas av tillhörigheterna. Den var sammanbyggd med brukets

Tidningen Arbetets bildtext lyder: "Fru Margit Bern, maka till disponent Arne Bern, förs bort från sitt övertända hem, medan en del av brandmännen tar sig en paus i släckningsarbetet." Bilden utsågs senare av tidningen till "årets bild" i sin klass.

snickarverkstad, som i sin tur låg bara tio meter från fabriksbyggnaden. Sven-Bertil Persson hade i uppdrag att spruta vatten på bostaden och minns den enorma värmestrålningen. "Trelleborg kom med en jeep med slangutläggare och överraskades av värmen. Motorn stannade, förmodligen av syrebrist. Vi fick föra den i säkerhet och jag kommer speciellt ihåg att rödljusen på taket hann smälta." Kollegan Sven-Arne Larsson hjälpte till att föra. "Jag var ny vid brandkåren och detta var min första brand", berättar Sven-Arne. "Vilken premiär! Jag minns Sture Blomberg, vår vice brandchef, som hade sprungit upp på ovanvåningen i disponentvillan för att bedöma situationen. Han förmedlade att "det var varmt så att fett smälte i nacken!"

Ytterligare en bit söderut skadades en tegelvilla relativt lindrigt på fasaden som vetter mot bruket och fick en del vattensador av den skyddande begjutningen. Villa Bernsbo låg på tillräckligt avstånd för att undkomma skador och skyddades också från värmestrålningen av stora träd. Trädgårdarna blev dock illa åtgångna av hettan.

Arne Bern kommer ihåg den enorma rökutvecklingen då tegelbrukets cistern med eldningsolja fattade eld och det smattrande ljudet likt kulspruteskott när tegelpannorna på de kringliggande husen splittrades av värmen. Leif Malmgren stod skyddad bakom

en tegelmur och sprutade på disponentvillan. ”Jag minns att ledningsstolparna bakom mig längs järnvägen självantände av värmen och brann som facklor. Många slangar brändes också upp och bara kopplingarna stod kvar”. Dramatiken steg ytterligare när en av tegelbrukets tjugofem meter höga skorstenar svajade till och hotade att rasa över järnvägsspåren och nyfikna åskådare.

Tidvis fick brandkåren bevaka Skånska Lantmännens kontor och magasin, som trots över hundra meters avstånd kunde tänkas fatta eld. Sven-Bertil Persson kommer ihåg ett uppskattat ingripande av brandchefen: ”Bryggarbilen råkade passera järnvägsövergången och Krohn skickade genast en man för att stoppa den. Vi fick dricka så mycket vi ville och jag har nog aldrig halsat en läsk så snabbt som då.”

Lyckligtvis kom inga människor till allvarlig skada. En brandman från Trelleborg föll ned från en stege och skadade ena handen och knäna och fördes till sjukhus, som han kunde lämna nästa dag. Brännaren, som upptäckte branden, blev så chockad att också han fick tas omhand av läkare.

”Hela Svedala brinner”

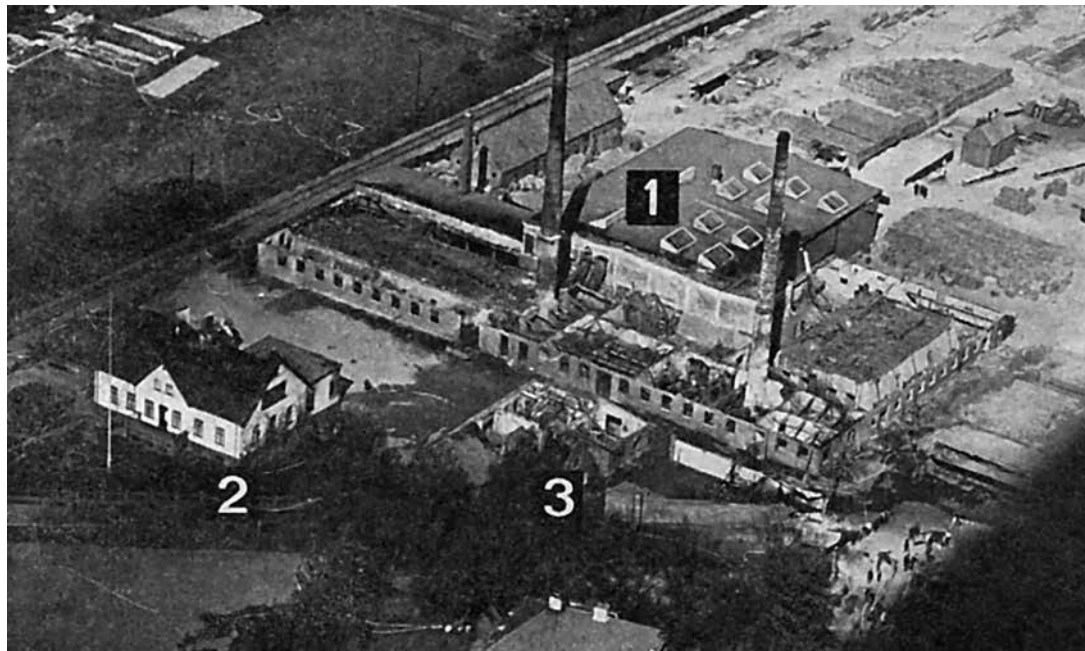
I tidningarna nästa dag stod dramatiska rubriker i tidningarna. Sydsvenska Dagbladet: ”Hela Svedala brann – Tegelbruket och bostadshus förstörda vid häftig brand – Arbetare fick kasta sig ut – Brinnande fabriksbyggnad tycktes preparerad med krut”. Skånska Dagbladet: ”Miljonbrand i Svedala – Tegelbruket brann ned till grunden – Skorstenar nära att falla över nyfikna åskådare”. Trelleborgs Allehanda: ”Svedalabranden ödelade värden för tre miljoner – Rökmolnen syntes på flera mils avstånd – Stolpar på 50 meters håll blev facklor”.

Sydsvenska Dagbladet skriver att ”På några minuter var hela Svedala lagt i rök och branden blev ett kusligt skådespel som lockade till sig hela samhällets befolkning. Svedala brandkår kom snabbt till platsen men kunde ingenting göra för att rädda bruket. Hettan var enorm och höll alla på avstånd. Så småningom kom Trelleborgs brandkår med förstärkningar och med förenade ansträngningar lyckades man hindra den katastrofartade spridning som under ett par timmar låg hotande nära.”

I samma artikel berättar en granne att han på sin arbetsplats i Malmö fått besked om att ”hela Svedala brinner”. Vice brandchef Sture Blomberg talade om för Trelleborgs Allehanda att ”Om man ser till faran för samhället om än inte till de materiella skadorna, var dock branden på timmergården år 1938 besvärligare. Det var bara ett hundratal meter härifrån.” Då eldhärjades timmerhandlare L. Svenssons brädgård, som låg strax norr om järnvägen vid den nu nybyggda tunneln och gränsade till fastigheterna på Storgatan och Kyrkogatan.

När röken lagt sig

Sydsvenska Dagbladet lät beställa en flygbild för att dokumentera den stora händelsen

Flygbild över tegelbruksområdet några timmar efter branden.

Av fabriksbyggnaden (1) återstod den moderna maskinhallen, skyddad av tegelväggar och branddörrar. De två ugnarna i markplanet var ju vana vid värme, om än inifrån, och var relativt intakta. Disponentvillan (2) fick omfattande brandskador på ovanvåningen och i det tillbyggda kontoret, i övrigt vattenskador. En arbetarbostad (3) och snickeriet intill förstördes helt.

Resterna av snickeriet och arbetarbostaden syns till höger på bilden. Längre bak till höger ligger villa Bernsbo, som skyddades av avståndet och träden framför. Villan längst till vänster skadades mest utvändigt, men fick också en del rök- och vattenskador.

Disponentvillan med kontoret i tillbyggnaden.

Styrelsen sammanträder

Dagen efter branden hölls ett styrelsesammanträde, där det beslutades att bruket skulle byggas upp igen.

Man hade då konstaterat att den endast sju år gamla maskinhallen var i stort sett oskadad. Den innehöll moderna maskiner för beredning av lera och för formning. Torkkammare och elcentral fanns också i byggnaden. Ugnarnas tegelkonstruktion var intakt. Lagret av färdigt tegel på gården var bara påverkat av nedfallna brandrester närmast byggnaden.

Övriga förutsättningar som ledde till det positiva beslutet var att bruket förfogade över god råvarotillgång och skicklig arbetskraft och att man hade en mycket betryggande orderstock.

Diftsingenjörens arbetsrum i kontoret.

Återuppbyggnad i expressfart

Redan på branddagens eftermiddag kom Televerkets servicebil och erbjöd sina tjänster. Klockan åtta följande morgon hade man upprättat ett provisoriskt kontor med fungerande telefon i disponentvillans källare, där släckningsvattnet fortfarande flöt på golvet.

Mängder av företag erbjöd sina tjänster. Sex dagar efter branden startade röjningsarbetet och fyra dagar senare var alla byggnadsrester från bruket bortforslade med närmre fyrahundra lastbilstransporter. Projektering av ugnarnas oljeeldningssystem pågick, liksom utformning av nya överbyggnader i korrugerad plåt. Ett lag av elektriker hjälptes åt att reparera skadorna utanför och i maskinhallen och efter ytterligare tre dagar, den 4 juni, provkördes maskinerna. Vem kunde föreställa sig detta när det brann den 25 maj?

De anställda vid tegelbruket hjälpte först till med röjningsarbetet. De accepterade lojalt att ta ut sin semester tidigare än planerat, medan återuppbyggnaden pågick. Leveranser av tegel på lager kom igång strax efter branden och sysselsatte några.

Här pågår installation av oljeförsörjningen till brännarna på ugnens tak. Det är Sture Blomberg som håller i slipmaskinen, efter att några veckor tidigare bekämpat branden i egenskap av vice brandchef i Svedala.

Reparationen av disponentvillan startade också snabbt. Den blå boden var tegelbrukets kontor under byggtiden.

Efter en osannolikt kort period av röjnings- och reparations- och uppbyggnadsarbete, kunde ugnarna tändas igen sex veckor efter branden. Då kom alla anställda tillbaka från sin semester också. Därmed återupptogs produktionen av tegel i full skala, delvis under bar himmel. Samtidigt fortsatte arbetet med byggnaderna över ugnarna.

Den nya skorstenen installeras.

Tegelmästare Curt Ohlsson t.v. samtalar med "brännaren" på en av ugnarnas tak i den nya byggnaden. Värmesystemet är i princip lika som före branden. Det var sannolikt en gummislang med eldningssolja till de röda oljebrännarna som spruckit eller lossnat, varpå oljan flödat ut och antänts.

Slutet gott, allting gott

Ett halvår efter branden var byggnadsarbetena avslutade. Svedala hade ett modernt tegelbruk med rationell produktion i fina lokaler. I allt hade man förlorat bara nio dagars drift. Anställda, leverantörer och kunder hade visat ett enastående tillmötesgående.

Disponent Arne Bern
tänder ugnen den 5 juli.

Tegelbruket ett år efter
branden, fotograferat från
Skånska Lantmännens
silo.

Det vi saknar är den vackra, röda träbyggnaden med vita detaljer. I övrigt slutade branden med ett modernt tegelbruk som på alla sätt fyllde tidens krav på bra, bekväm och säker arbetsmiljö.

EKSHOLM

Av Per Blomberg

Bokskogen med vårflora

Den lilla Eksholmssjön ligger vacker omgiven av lövskogar, hagmarker och små åkerlappar i ett kuperat backlandskap. Området ligger på den mindre bördiga nordostmoränen med inslag av stenar och stenblock i jorden. Eksholmssjön ha bildats som en dödissjö där ett stort isblock blev kvar i slutskedet av istiden. Här har gårdarna, sedan lång tid tillbaka, legat ensamma med små odlingsmarker omgivna av omfattande betesmarker och skog. Sockenkyrkan ligger i Hyby ca 5 kilometers vandring åt nordväst så det blev en mil att gå varje söndag. Gården Eksholm har varit i Kronans ägo under lång tid och anges som kaptensboställe på 1700-talet. På 1700- och 1800-talet anlades många torp i kanten av det stora skogsområdet norr om Fjällfotasjön. Flera av dessa finns kvar nordväst om Eksholmssjön. Skogsområdet i söder, som gränsar till Eksholm, har varit i Skabersjö gods ägo ända sedan 1600-talet. Många spår av det äldre kulturlandskapet kan fortfarande ses i området. Jordvallar och stensträngar vittnar om äldre gränser mellan betad mark samt

odling och äng som behövdes skyddas från betesdjuren. Stenrösen ligger i kanterna på åkermarkerna och det finns även stenröjda områden inne i skogsmark som vittnar om äldre nu övergivna odlingar.

På den skånska rekognoseringskartan från 1820 ser man kärr, sjön, trädrika marker och grova drag i topografien. Gården Eksholm ses norr om sjön omgiven av öppna odlingsmarker. Nuvarande reservat är markerat med rött. I västra kanten av reservatet syns torpet som fortfarande finns kvar.

Ekonomiska kartan från 1912 visar åkermarken när den hade som störst utbredning i landskapet. En slåtteräng fanns kvar norr om nuvarande reservatet. De många torpen i väster syns tydligt.

Domänreservatet bildas

Redan på 1950-talet avsattes ett mindre område vid Eksholm som domänreservat eftersom det var staten som ägde fastigheten. Det man ville bevara var en lundmiljö med några vidkroniga och vackra bokar och ekar intill gamla vägen mellan Holmeja och Eksholm. De grova träden med korta stammar och stora vida kronor vittnar om ett tidigare mer öppet landskap där träden troligen brukats för vedtäkt genom topphuggning. På 1950-talet fanns här ett småskaligt landskap med många skogsdungar, trädrader i ägo gränser, småvatten och kärr, betesmarker och lundar. Biltrafiken var sparsam och det bodde fortfarande mycket människor på landsbygden.

En av de gamla bokarna som skyddades som domänreservat på 1950-talet.

Under 1960- och 1970-talets stora trafik- och bebyggelseexpansion förändrades landskapet dramatiskt. Sturups flygplats byggdes några kilometer österut och för att korta Lundabornas restid till flygplatsen anlades anslutande väg 816 som skär rakt genom Eksholm strax norr om sjön. Området var redan då känt för sina rika viltstammar och rika fågelliv. Miljörörelsen protesterade mot vägbygget men utan resultat och vägen

stod klar 1973. För att göra det möjligt för hjortdjuren att passera anlades ett antal vilttunnlar under vägen. Rakt norr om lägerplatsen finns en passage som består av ett stort betongrör ca 2,5 meter i diameter. Tyvärr så verkar tunnarna inte fungera speciellt bra för större hjortdjur som kronhjort och älg medan spår av rådjur, räv och grävling ofta kan ses i passagerna. Landskapet genomgick andra mer långsamma förändringar där de gamla hagmarkerna och resterna av slätterängarna hävdades allt mer extensivt och började växa igen. På 1970-talet drogs skåneleden från sjö till sjö förbi Eksholm och en lägerplats med vindskydd byggdes vid sjön. Närheten till väg 816 och lägerplatsen gjorde att friluftslivet ökade med skolklasser och familjeutflykter tillsammans med vandrare på skåneleden.

Området blev naturreservat

När domänverket ombildades till Sveaskog under 1990-talet såldes en hel del av de fastigheter som hade domänreservat till Naturvårdsverket. Eksholm var en av dessa fastigheter och 2003 skyddades 21,2 hektar (26 hektar med 4,6 hektar sjöyta) söder om väg 816 som naturreservat. Syftet med reservatet är främst att bevara ädellövskogens rika insektsfauna som är beroende av gamla träd och död ved. Området har också ett stort värde för friluftslivet. Förvaltare av reservatet är Länsstyrelsen i Skåne. Sedan början av 2000-talet är området också utpekad som NATURA 2000 område och utgör därmed en del i EU:s nätverk av särskilt skyddsvärda naturområden i Europa. En anledning till detta är förekomsten av den sällsynta ekoxen.

Ekoxen och några andra insekter

Varma och stilla kvällar i slutet av juni kan man få uppleva hannarna av ekoxen komma flygande mellan träd Kronorna kring Eksholmsjön. De flyger sakta, med de väldiga käkarna rakt upp och ett svagt brummande läte. Hannarna är på jakt efter honor som sitter uppe i träden och utsöndrar attraktiva dofter. Om två hannar anländer samtidigt är risken stor att det uppstår slagsmål. De får då användning av de stora käkarna som likt kronhjortens horn används för att vräka ner motståndaren på marken. Hannarna blir snabbt utmattade och dör efter bara någon eller några veckor. Honor lever längre och letar upp ett lämpligt ställe att lägga sina ägg. Troligen föredrar de någon stubbe av ek eller bok där larverna sedan har gott om föda för de 4-5 år som det tar att växa färdigt. Först efter 5 år kommer larverna upp och förpuppas innan den färdigutvecklade skalbaggen kommer ut och flyger några veckor i slutet av juni och början av juli. Allteftersom gamla ekar och död ved blivit sällsynta har också ekoxen gått tillbaka i hela Europa. Därför har EU pekad ut arten som särskilt skyddsvärd och uppmanar medlemsländerna att vidta åtgärder för

Ekoxen är Europas största skalbagge och hannen kan mäta hela 80 millimeter i längd. Vid Eksholm hade kråkorna specialiserat sig på nykläckta ekoxar i slutet av 1980-talet och det kunde ligga 10-tals halvt uppätta på skogsvägarna.

att bevara ekoxen. Sverige har en stor andel av Europas ekoxar tack vare att en hel del gamla ekar finns kvar, framför allt i Blekinge och östra Småland. Vid Eksholm finns även den lilla ekoxen eller bokoxen som den också kallas. Den liknar honan av stor ekoxe men är betydligt mindre. Hannarna saknar de stora käkarna och ser ut som honorna. Som namnet antyder är livsmiljön bokskog och de trivs i gamla skogar med högstubbar och liggande döda stammar där larverna kan utvecklas. En annan intressant insekt i området är bålgetingen som är vår största getingart. Den bygger sina kolonier i ihåliga träd eller holkar och har blivit sällsynt i takt med att gamla träd minskat i landskapet.

Lundmiljöerna

I området finns fyra lövskogsbestånd med lite olika karaktär. Närmast sjön växer en varierad ädellövskog med ek, bok, avenbok och tidigare almar som nu dött i almsjukan och lämnat gläntor efter sig. På marken dominerar vitsippor innan lövsprickningen men mer näringskrävande lundarter saknas. Flera av träden är gamla och vidkroniga vilket

Lundmiljö nordväst om sjön med flera döda almar.

vittnar om tidigare mer öppen skogsmiljö som troligen betades. Närmast sjön finns alsumskog som en stor del av året är översvämmad.

Norr om vägen i den östra delen av skogsområdet växer en medelålders bokskog med likåldriga träd. Längs bäcken finns fuktiga partier med mer frodig växtlighet. På de torrare partierna är florans relativt artfattig men innan lövsprickningen blommar en vacker vårflora med vitsippor, skogsstjärnblomma och harsyra. I den västra delen direkt norr om gamla vägen ligger det gamla domänreservatet med de stora vidkroniga bokarna och ekarna. Dessa har med största sannolikhet vuxit upp i en hagmark och delar av skogen betas idag av hästar.

Gamla bokar, döda stammar och högstubbar är en mycket viktig miljö för sällsynta skalbaggar.

I nordvästra kanten finns ett äldre bokbestånd som nu håller på att utveckla viktiga miljöer för vedinsekter. Flera av de äldre bokarna har trillat eller brutits och bildat högstubbar där insekterna trivs. I gläntorna efter de fallna jättarna kommer solen ner och värmer upp stammar och död ved vilket också gynnar insektslivet. På bokarna finns också en rik lavflora med flera sällsynta arter.

Norr om väg 816, utanför reservatet, ligger resterna av en ängsmark som håller på att växa igen. På ekonomiska kartan från 1912 syns en sidvallsäng längs bäcken. Från någon gång kring 1930-talet och fram till 1980-talet betades marken mellan vägen och Eksholmsbäcken men sedan har den lämnats åt sitt öde. Vid mitt första besök i slutet av 1980-talet fanns fortfarande en hel del slätter- och betesarter kvar, t ex grönvit nattviol, prästkrage, jungfrulin, smörbullar och längs bäcken växte den vackra aklejan.

Skogsstjärnblomman
blommar rikligt i början
av maj.

Ekholmssjön

Lägerplatsen på Skåneleden ligger vackert i strandkanten av Ekholmssjön. Sjön kantas av skogsmark och får sitt tillflöde från skogen och kärrmarker i omgivningen. Detta gör att vattnet är humusrikt och skiljer sig från de andra sjöarna i trakten. Siktdjupet är kort och pH-värdet lågt vilket ger relativt surt vatten. Vassbältet är inte speciellt väl utvecklat som i de andra sjöarna men här finns en hel del flytbladsvegetation, bland annat näckrosor.

Att besöka Eksholm.

I korsningen uppe vid väg 816 finns en parkeringsplats för några bilar. Från parkeringen kan man vandra på den gamla vägen västerut till skogsområdena eller följa en annan väg ner till sjön och sedan gå i sjökanten västerut till lägerplatsen. Närmaste bussförbindelse är i Holmeja varifrån man kan följa skåneleden österut till Eksholm. Den stora skogen söder om Eksholm har många skogsbilvägar som är mycket trevliga att cykla på. Från Svedala tar man enklast vägen via Bökeberg och får sedan vara uppmärksam i de många korsningar som finns i skogsbilvägnätet. En bra karta kan rekommenderas de första besöken. Från Bara och Klågerup cyklar man bäst via Hyby till Vissmarlöv och sedan söderut till Eksholm. Man kan sedan återvända via Holmeja och Bokskogens golfbana på småvägar.

Den finaste tiden på året att besöka Eksholm är i lövsprickningen då vitsipporna täcker marken och fågelkören underhåller med sina många stämmor. Sker besöken tidigt på morgonen eller i skymningen ökar möjligheten att få se däggdjur och framför allt hjortdjuren.

Alskog i strandkanten av Ekholmssjön

MINA FÖRSTA 14 DAGAR PÅ ÅBJÖRN ANDERSONS

Skriven och ritad av Bertil Lundahl

Denna berättelse beskriver hur allting var så enkelt förr. Jobb fanns alltid att få. Kunde man ingenting så var lönen därefter. Som lärling kunde man mindre än de man lärde av. Därför hade man också lägre lön! När man lärt sig mer fick man högre lön.

Detta är en liten berättelse i ord och bild hur det gick det till när jag sökte arbete och fram till första avlöningen.

Jag började arbeta när jag var 14!

På våren 1954 sprang vi ut på skolgården för sista gången. Vidare tvärs över vägen och uppför kyrkogången. Vi sjöng ”Den blomstertid nu kommer” och i våra tankar fanns redan den hägrande tid som väntade oss. Vad skulle vi nu göra? Vår fantasi räckte knappt till och bara tanken var svindlande.

Det var i slutet på juni månad och grönskan stod i sin vackraste prakt. Allt stod stilla och det var som om (stryks) hela byn dåsade i värmen. Men det var ändå som om man väntade på något som skulle komma. En del gick och väntade på den långa semestern efter ett års arbete både på gård och fabrik. Sedan några år hade man infört tre veckors semester.

Det gick ytterligare några veckor och jag njöt i stora drag av min nya frihet. Men en bit in i augusti förstod jag att jag måste börja leta efter ett arbete. Kyrkovaktmästare Ekberg gav mig några goda råd. Förutom som vaktmästare vid kyrkan i V. Kärrstorp arbetade han på förrådet hos Åbjörn Andersons i Svedala.

– Hade jag varit som du skulle jag cykla upp till Gjuteriet i Svedala och prata med ingenjör Sandberg. Han har säkert jobb till dig. Han behöver kloka pojkar som du i sin verkstad!

Åbjörn Andersons Mekaniska Verkstad var ortens stora företag och kallades allmänt för ”Gjuteriet”. De tillverkade stora krossmaskiner och väghyvlar som skrapade vägen utanför vårt hus när den började bli ojämn. Jag lydde Ekbergs råd och cyklade dit en dag. Jag klädde mig i min nya ljusblå gabardinkostym som jag fick till konfirmationen. Jag funderade en stund om jag skulle ta slips på mig. Min mormor rådde mig att klä mig så respektabelt som möjligt.

- Ta ren skjorta och slips på dig! Ta rena kalsonger på dig för man vet aldrig vad som kan hända. Se till att du kammar dig innan du går in. Man kan inte vara rufsigt och ovårdad i håret när man söker ett jobb!

Jag tvättade mig extra noga den morgonen. Lade benan till vänster så gott det gick. Sen

var jag klar och det bar iväg nerför ”Prästbacken”, det fanns ingen återvändo.

Mannen med den grå kostymen

Mina betyg från folkskolan hade jag med mig i ett kuvert när jag stegade uppför huvudingångens stora trappa. Jag bugade för damen som satt i en bur innanför och skötte telefonväxeln. Litet bortkommen undrade jag om jag kunde få tala med en som hette Sandberg. Ingenjör tänkte jag säga, men jag hade glömt det ordet just då. – Jaha, du menar ingenjör Sandberg, verkstadschefen. Om du väntar där borta på stolen så skall jag fråga om han tar emot!

Jag satte mig ner och såg mig omkring på allt som fanns omkring mig. Foton, modeller av maskiner och en del människor som gick förbi med papper i handen eller under armen. Jag lade märke till att de flesta var klädda i kostym och hade slips. Några flickor såg jag också som såg ut att vara i min egen ålder. De kom bärande på buntar av brev och de log mot mig där jag satt. Plötsligt tittade damen i växeln ut genom luckan och sa att jag kunde gå in till ingenjör Sandberg.

– Om du går uppför den där lilla trappan och sen till höger. Knacka på dörren, Det står Sandberg på den!

Jag reste mig och på darrande ben gick jag som hon sagt. Jag knackade på dörren och någon med mycket hes stämma sa

– KOM IN!!

En lång man med glasögon satt vid ett stort skrivbord. Han reste sig och tog mig i handen och sa att jag var välkommen. Han skrockade hest när jag förklarade vad jag hade för ärende. Det tog honom inte så lång stund att bestämma sig.

– God dag på dej du. Jag är verkstadschef här, sa han med hes röst. Jaså du unge man, du vill börja arbeta med maskiner och sånt i vår verkstad? Du har precis slutat skolan ser jag. Hm ja, vi skall nog kunna hitta något som du kan jobba med. Du é ju inte så gammal ser jag, 14 år bara! Då kanske du ska börja med att gå till doktor Palmkvist så får han ordna en sådan där ”Minderårig Bok” till dig.

- Jaha va e de för nåt? Undrade jag.
 - Jo, ser du, det måste man ha om man är så ung som du. Läkaren måste kontrollera om du har så pass god hälsa att du kan jobba här.
 - Du kan bara tala om att du skall börja jobba hos Åbjörn Andersons.
- Sen frågade han mig en massa saker.
- Jag ser att du kommer från en by en bit utanför. Då blir det till att stiga upp tidigt om morgnarna och cykla! Du vet att vi börjar sju här. Du e väl morgonpig, haha.
 - Ja, jag är van vid att cykla så det blir inga problem.
 - Ja då är vi överens! Om vi säger som så att du kan börja nästa vecka på måndag. Jag har skrivit upp ditt namn och sånt. Kom ihåg att vi börjar klockan sju.
 - Du kan anmäla dig i vakten till den gamla damen som sitter där så kan hon kalla på den där Ekberg så visar han dig.
 - De behövs ente. Vi cyklar tillsammans. Vi ska kanske köpa en tandemcykel och cykla ihop!!
- Han reste sig och tog mig i handen .
- Ja, adjö då unge man och välkommen här på företaget. Du kommer nog att trivas!!!
- Jag kände att här hade jag fått en vän för livet. En vän som verkligen förstod sig på att ta till vara min begåvning.

En spännande förstadag.

Så började då mitt arbete vid Åbjörn Andersons. Om jag skulle välja de 14 mest spännande och innehållsrika dagarna i mitt liv så skulle jag nog välja de som nu följde.

Ekberg stod redan och väntade när jag kom ut på vägen denna första arbetsdag i mitt liv. Han hade en unikabox på paketställaren och var klädd i den gråa rocken och kepsen som han alltid hade på sig, sommar som vinter. Min gamla mormor hade gjort i ordning ett smörgåspaket som jag stoppat i ryggsäcken. Klockan var sex och det bar iväg nerför Kärrstorpsbackarna. Det låg fortfarande dimmor kvar när vi kom ner i svackorna vid Lilla Svedala.

Vi cyklade genom Krågehom och snart var vi framme vid verkstaden med sina stora byggnader. Vi parkerade cyklarna i ett av de många cykelskjulen som stod i flera rader. Jag såg kanske litet vilsen ut, men jag försökte se vuxen och van ut i alla fall. Jag kände mig trygg i Ekbergs sällskap. Alla kom cyklande liksom vi och från alla håll. Det var en ringlande ström fram till den stora ingången. De flesta gick in i en byggnad till höger och bytte om. När de kom ut därifrån bar de overaller som var svarta. Det sjöd av liv överallt. När vi kom fram till ett par stora järngrindar såg jag en mycket gammal dam sitta som portvakt bakom en liten fönsterlucka.

– Hon heter Anna Larsson. Bäst att du anmäler dig, sa Ekberg

Jag sträckte mig på tå och förklarade att jag skulle börja arbeta här och ville gärna att de skulle veta att jag hade kommit. Man visste ju inte, kanske Ingenjör Sandberg ringde ner och kontrollerade! Hon sträckte sig fram och pratade vänligt med mig. Ekberg förklarade för den gamla damen vem jag var. Han skulle se till så att jag hamnade rätt, det lovade han.

Anna Larsson var redan en levande legend på företaget, men det visste jag inte då. Hon satt troget kvar år efter år långt över 70-årsåldern, t.o.m. närmare 80. Hon dirigerade

truckar och höll ordning på transporter m.m. Ibland funderar jag på om det skulle vara en möjlighet i dag? Finns det något företag som har en gammal 80-årig dam som portvakt och som dessutom sköter företagets alla transporter? Och hon behövdes verkligen. I denna nya stora värld som öppnade sig innanför dessa stora grindar kände jag mig liten och vilsen.

Vi gick förbi en massa järnsaker som låg på pallar och hyllor. Jättestora remskivor, kuggjul och några stora koniska saker som var större än mig själv låg till höger och vänster om mig.

– Där går Algot, sa Ekberg. Han har hand om godset som ligger här ute. När du köpt dej en overall så kan du lämna den till honom när den ska tvättas!

Och så pekade han på en smal man med hängslebyxor.

– Aha sa jag. Algots kläder?

– Och där går en som dom kallar för ”Roparen”. Han gapar som tusan men han é ente så

farlig som han hörs. Vi gick genom ett par stora portar och sen ytterligare genom ett par till. Här inne låg förrådet. Oändliga rader av hyllor fulla med konstiga grejor som jag inte hade den blekaste aning om vad det kunde vara. Ekberg ordnade med några saker här inne på sin egen arbetsplats. Termosen och ”madalådan” ställdes på en hylla alltmedan han förklarade för de andra vem jag var.

Då ljud den stora sirenen som förkunnade att det var dags att börja. Klockan var 07:00. Allt började röra på sig. Det började gnissla och väsnas. Gubbarna i läderförkläden skingrade sig.

– Kom här, nu går vi ner till deras ”Basaböle”, sa Ekberg

– Va sa du för nåt?

– Jo, jag sa ”Basaböled”. Det kallar dom kontoren för där förmännen sitter. Men du ska nog säga kontor, de e kanske bäst. Jag skall bara säga till att jag hjälper dig.

Varefter han pratade med en man med ljust rakt hår.

– Hör du Såpa, jag ska bara följa med den här spinkepingen ner i verkstan. Han skall visst börja jobba där nere! Va dom nu ska ha han till?

Gröna basarockar.

En stor hall öppnade sig framför mig, en monteringshall där man monterade ihop maskiner av olika slag. Jag visste ännu inte vad det var för något. Mitt i hallen stod en stor glasbur och i den satt en man med lång grön rock. Han hade spetsig näsa och följde mig med blicken. Han undrade säkert vad denne unge man skulle kunna utföra för något.

Efter den stora monteringshallen gick vi igenom ännu en port. Vi kom in i den stora verkstaden med en lång gång i mitten och flera små tvärgator. Det kändes så oerhört stort att man trodde att man var utomhus.

– Nu följer du gången rakt ner. Som du ser står det en hantlangare mitt i gången. Ser du honom? Han heter Axel Håkansson, en liten fyrkantig gubbe med bara ett öga. Fråga honom. Lycka till!

Jag fortsatte som han sagt. Jag frågade Axel om han visste vara basarna satt. Han hade verkligen bara ett öga! Det andra var av emalj. Senare när vi blev riktigt bekanta så påstod han att han kunde se med det. När vi stod där tog han upp sin snusdosa. Satte den till munnen och knäppte med fingret i botten. Och så fick han in en lagom pris i munnen. Han spottade ut ett par snuskorn och plirade mot mig med sitt ena öga, det som inte var av emalj.

– Fortsätt bara gången rakt ner. Längst ner står en man med grön rock, de e Skoog, han

hjälper dig. Han e vindögld så du får koncentrera dig när du pratar med honom. Förresten, vi skulle kanske hälsa riktigt! Och så tog han mig i handen. Min hand försvann i hans starka, stora och valkiga näve. Och så sa han:

– Välkommen din lelle jävel.

Verkstaden var så oändligt stor och jag såg maskiner på båda sidor. Den stora gången som ledde neråt hade riktiga spår. På dom förde man fram trallvagnar med gods. Det fanns svängskivor i varje korsning och spåren gick också mellan de olika byggnaderna. Längre ner i den långa gången stod den där mannen som hette Skoog.

Han var bas för borrarerna och han var mycket riktigt vindögd. Han var så vindögd så att jag först inte visste om han pratade med mig eller någon som stod bakom. Men jag låtsades som ingenting när jag pratade med honom.

– Haha, jäså du skall börja hos Pelle. Ja han behöver litet ungt folk som har framåtanda. Kom här så skall jag följa med dig in.

Han visade in mig på kontoret. Det var här alla förmännen satt och planerade och fördelade arbetena. Nästan alla var klädda i långa gröna rockar. På en stol satt en lång man med vågigt hår.

Det var Pelle. Han tog mig i handen och sa att jag var välkommen. Han pratade uppländska, men jag förstod honom ändå. Han kom-

mer kanske från Stockholm, tänkte jag. Där hemma hade nabon haft främmande som pratade likadant som i radion och dom kom bilandes ända från Stockholm!

– Jag är förman för sliperiet och revolversvärvarna och jag skall visa dig var du skall jobba någonstans. Jag funderade litet över det där med revolversvärvar. Inte hade jag den ble-

kaste aning om att de gjorde revolverar där. Jag trodde man tillverkade sådana där hyvlar som kom utanför på vägen ibland.

En man med svart hår och glasögon satt vid en lucka och delade ut kort till några

som stod utanför. Lindström kan spela trumpet berättade enögde Axel senare. Då é en jävel till o blåsa! Han har spelat på stumfilmsbiografen!

I en annan lucka delades det ut ritningar av en vithårig man som såg ut att ha bråttom. Alla var vänliga och trevliga där de satt. Dom såg väl på mig att jag var ett framtidslöfte som skulle sköta alla de stora komplicerade maskinerna när ingen annan klarade det.

En runda i maskinverkstaden.

Och så gick vi gick genom den stora verkstaden med den stora gången igen, fast åt andra hållet. Jag hade ju aldrig sett en så stor verkstad förut. Stora maskiner överallt vart jag än såg. Det gnisslade och larmade från stora maskiner. Svarvar och bormaskiner fick jag senare reda på att de hette. Det ångade och brummade överallt. Vi vek av åt höger och där låg sliperiet där man slipade verktyg. I dörren fanns en ruta och en lucka. I luckan lämnade man in verktygen som skulle slipas.

Så stod vi inne i ett rum med en massa maskiner. Två äldre herrar i blå kläder hälsade mig välkommen. Jag kände mig betydelsefull. De synade mig ovanför sina glasögon och sa att de trodde att jag nog skulle klara jobbet, bara jag fick växa till mig.

– Det skall nog ordna sig, du står ju på tillväxt ännu! Vi kan garantera att vi skall ta väl hand om dig. Pelle behöver inte vara orolig. Vad sa du att du hette?

– Jag heter Bertil.

Jag presenterade mig och berättade att jag kom ifrån den lilla byn Kärrestorp.

– Åh fan. Det är ju där som Ekberg också bor. Och han som di kallar för ”Roparen” bor väl inte så långt ifrån heller. Va? Han e min själ ente riktet klok! O så har han visst en påg som brås po han osse.

När vi klarat av presentationen gick vi ut i verkstaden igen och bort till den stora porten där jag kommit in från början. På väggen satt en svart låda med en klocka och på varje sida om den satt det hållare fulla med kort. Runt omkring satt det lappar med diverse information.

– Här ser du, här sitter en massa kort med namn på. De har redan ordnat ett sådant till dig på avlöningskontoret. Titta här. – Som du ser så står det ett nummer uppe i hörnet. Det är ditt arbetsnummer! Du har nummer 397, och de skall du komma ihåg. Kortet stoppar du ner i klockan så här och så trycker du på handtaget. Du ska stämpla in på morgonen, ut och in på middagen, och sen ut när du går hem på kvällen.

Han tog sig om hakan o titta-depå mig.

– Har du förstått? Ja det har du, det

ser jag. Du ser ju begåvad ut!!

När han sa det där att jag såg begåvad ut blev jag stolt. Och jag tyckte att han hade alldeles rätt. Det är en konst att kunna se vad människor går för, att kunna avgöra om

man tryggt kan överlåta viktiga arbetsuppgifter på en person, att fullkomligt lita på någon bara genom att se och prata med personen. Pelle var en sån där människa som kunde se viktiga egenskaper.

Allra sist på vår lilla runda så visade han mig dasset. Här fanns inga pråligheter eller onödig utrustning såsom toapapper eller hållare och långt mindre tvättställ. Bara en lång bänk med många hål! Tio stycken uppskattade jag det till. Några tidningar låg här och var. Redan samma eftermiddag fick jag behov av att uppsöka stället. Det krävs en viss vana att sitta bredvid andra när man skall bli av med skiten. Hantlangare Fäldt visade mig hur man skulle göra med papperet.

– Du skall ta det så här och skrynkla till det. Blankt papper kan du inte torka dig med!
Det sprider och jämnar bara ut skiten!

Här inne löste man alla världsproblem. Några hade till och med smörgåsar med sig in och åt. Man pratade skit om de som inte var där. Man berättade historier och var allmänt fräcka. Jag lärde mig att trivas på stället. Här inne lärde man känna gubbarna ordentligt

och man lärde sig massor av nya ord och benämningar.

Jag arbetade i fjorton långa dagar innan den första lönen. Ibland, när jag ibland gick genom den stora verkstaden, mötte jag den flintskallige trevlige mannen i den ljusblå kostymen som anställde mig, ingenjör Sandberg. Eftersom jag kände honom så hälsade jag glatt på honom. Men det verkade som om han inte såg eller kände igen mig. Ibland tittade han åt ett helt annat håll eller också tittade han ner i golvet. Han hade väl sina problem att tänka på insåg jag.

Jag fick också gå en massa ärenden till gubbarna. Man skulle handla mjölk i den lilla boden på gården. Man skulle springa till förrådet och hämta saker. Både verkliga och överkliga möjänger som jag inte visste namnet på

– Hör du Bertil! Vill du springa bort till förrådet och låna en synvinkel som vi måste ha nu på stubinen.

Jag lydde alla order utan att blinka. Det gällde att visa att man var kvick och läraaktig. Jag sprang som skållad så fort någon bad om det!

– Jag skulle vilja låna en synvinkel till Nils inne på sliperiet!

– Jaså är du nu här igen!! Lär du dig aldrig? Synvinkel? I går skulle du hämta ett ögonmått. Sedan var det en påse tjörnslag! Hälsa den gamle gubbjäveln därinne att om han vill ha en synvinkel så kan han hämta den själv. Förstår du inte att han bara driver med dig?

Hos gubbarna på sliperiet

Jag trivdes med arbetsuppgifterna inne på sliperiet. Nils och Hans tog väl hand om mig. Hans pekade på de många hyllorna och förklarade vad man använde de olika svarvstålen till. Vilka nummer de hade - 110, 117 och 130 för olika ändamål - och så visade han mig hur maskinerna fungerade.

– På den högra skivan på den här maskinen skrubbslipar du svarvstålet. Bara på järnet, inte hårdmetallen. Sen här på den vänstra slipar du hårdmetallskäret. Ta inte för mycket! Bara så mycket att hack o sånt försvinner. Som du ser så lutar

det här anligget några grader! Det är för att det skall bli en viss släppning. Sen är det vissa stål som måste ha en spånbrytare. Annars så blir det långa livsfarliga spånor som man kan skära sig av. Den slipar du genom att hålla stålet så här!

Så visade han. Jag lärde och gjorde som han sagt och det blev bra. Han såg beundrande på mig.

– Du var mig en duktig jävel!

Ibland fick jag beröm av någon av de gamla svarvarna. Kanske inte för att det låg någon sanning i det, men jag tog åt mig i alla fall.

– De e första gången som ni har slipat stålet perfekt!! Gratulerar. De e väl den där lille pågens förtjänst! Han e min själ mycket doktiare än ni era gamle stofiler! Hä... Ge han en peng ti en limenad.

Det förkom en viss jargong mellan alla, upptäckte jag. Man pratade gärna litet skit om varandra, men man tillade alltid att man hade hört det från den eller den och att det kanske inte var riktigt sant. Svarvarna stack in sina svarta huvuden genom luckan när de skulle hämta och lämna sina svarvstål. Kjell-Mårten var en av dem. Han hade alltid något

fanstyg i görningen för att få dagen till att gå.

– En av de fulaste och elakaste jag känner. En riktig löntratt, sa Nils. Han spelar fotboll i Minnesberg.

– Jävla fotbollsspelare, sa Hans. Gnäller han inte över menisken så e de över kärringen där hemma. Henne e de i alla fall reda me. Hade han inte haft henne så hade där ente vatt mycket me han. Så mycket kan ja säja!!!

I sliperiet slipade man allt, t.o.m. gräsklippare. Den gamle direktören Herman Åbjörnson hade gett sitt muntliga tillstånd till att alla som ägde en gräsklippare skulle få den gratis slipad.

De flesta som arbetade på sliperiet var små och kortväxta. Kanske för att lokalen var så liten, slog det mig en dag när jag tänkte efter en stund i min hörna vid maskinen. En hette Lenander och skötte Casinobiografen på kvällar och helger, en liten man som alltid hade skäggstubb. Jag funderade om han rakade sig en gång i veckan. Jag funderade också över om hans fru hade röda kinder. Inte nog med att alla maskiner väsnades, en liten man med alldeles för stor rock gick omkring och vislade och sjöng hela dagarna.

Sliparen

Jag växte och blev nästan två meter lång när förmannen en dag frågade om jag trodde jag skulle klara av att sköta en slipmaskin. I maskinen slipade man fräsar som man använde när man fräste kuggghjul. Jag lärde mig fort att ställa in den för olika sorters delningar. Jag satt där med skyddsglasögon och kände mig betydelsefull. Hela företaget skulle stå stilla om jag inte fanns.

En gång fick jag också arbeta över. Pelle, förmannen, frågade mig om jag kunde åta mig en viktig uppgift på övertid? En maskin från Tyskland som man fräste splines i axlar med skulle installeras och nu behövde man en kunnig person för ändamålet. Jag antog utmaningen och tackade ja till erbjudandet

På kvällen stod jag där inne i halvmörkret med endast lampan vid slipmaskinen tänd och slipade fräsar för den nya kuggfräsmaskinen. Även ljuset i verkstaden var nersläckt. Bara ljuset vid Bröddéns karusellsvav och det stora arborrverket lyste. Det gnisslade från de stora maskinerna som gick i skift. Jag kände mig betydelsefull. En fjortonåring med ”Minderårigs bok” kunde komma långt på den tiden. Jag stod där stolt och högfärdig och önskade att någon kunde se mig genom fönstret där uppe.

Några herrar i fina overaller kom in till mig och förklarade på tyska hur de ville ha det. Jag begrep inte ett smack, dels beroende på oväsendet och dels för att jag inte kunde ett ord tyska. Jag bara nickade på huvudet och gjorde som jag själv trodde. Sen kom de tillbaka och klappade mig på axeln och gav mig beröm för ett gott arbete.

Arbete och fortsättningsskola.

Under några månader på hösten arbetade jag bara på eftermiddagarna. På förmiddagen cyklade jag till skolan i Västra Ingelstad, några kilometer åt motsatt håll, för att gå i fortsättningsskola. Där lärde man sig att fylla i viktiga blanketter i livet, såsom postanvisningar, rekommenderade brev och skattsedlar.

Min gode vän Jan, cykelmakarens pojke, stack ofta in huvudet genom fönstret som vätte åt gatan. Det var precis lagom höjd utifrån. När jag märkte att han kom och stack

in sitt huvud så låtsades jag inte se honom. När han såg mig där med skyddsglasögon vid en stor komplicerad maskin skulle han förstå vilket ansvar jag hade.

– Nä men hej! Står du där uppe. Jag såg dig inte. Man har ju så mycket att stå i med...

– Jag skall också börja jobba i verkstaden! Jag skall börja hos borrarerna på måndag. Farsan har ordnat jobb till mig. Kul va? Jovisst var det roligt. Vi hade ju gått alla klasserna i skolan tillsammans och höll gärna ihop i vått och torrt.

Fredag – avlöningsdag.

Klockan halv fem på fredagskvällen, när gnissel, larm och alla maskiner hade tystnat, samlades alla mitt i verkstaden där spåren korsade varandra. Två propra och välklädda damer stod mitt i gången. En hade en stor bok och den andra hade en låda på magen, likt en varmkorggubbe, hängande i en rem runt halsen.

Och så började de ropa upp numren ett efter ett. Jag väntade spánt på min tur. Jag stod beredd bakom de som hade numren före mig. Tänk om jag inte hörde mitt eget nummer! Jag vågade inte ta risken att stå alltför långt bakom någon och inte hinna fram. Mina öron formades till strutar så att jag inte skulle missa när de äntligen sa:

– Trehundranittisju

Damen viftade med kuvertet.

Jag nästan sprang fram, räckte fram handen och tog emot det. Jag kunde knappt bärga mig, Både händer och ben darrade. Detta var hitintills den mest spännande upplevelsen i mitt annars så torftiga liv. Med darrande händer öppnade jag det och tog fram en femtiolapp, en tia och några mynt. Där låg också en lång smal remsa med siffror på. Femtio öre betalades till något, en krona till något annat. Där var till och med en post där det stod "Begravningskassa". De räknade tydligen inte med att jag skulle bli långlivad här! Sedan återstoden under "Att utbetala".

Jag hade fått min första lön och var mäktigt stolt. När jag cyklade hem med alla pengarna fantiserade jag om allt som jag skulle köpa under veckan. Det

var mycket som behövdes. Jag skulle först köpa en overall så att jag såg ut som de andra. Så att de kunde se att man jobbade när man gick ut en sväng i Storgatan på middagsrasten. Och så en ny cykel så att jag kunde cykla många år till "Gjuteriet".

Helgen hägrade också och jag drömde redan om Törringelund och andra festplatser. Tiden för idrottsfester i Minnesberg, Östra Grevie och Västra Ingelstad var också inne. Jag skulle köpa dansbiljetter och dansa med varenda flicka. Jag jublade inombords, oskyldigt omedveten om vad framtiden hade i beredskap åt mig. Vad visste jag om alla glädjeämnen och alla bedrävelser som jag hade framför mig? Allt var bara drömmar som var anpassade till den verklighet jag levde i då. Jag tänkte inte på barn eller familj. Ett år var oändligt långt, nästan som två! Min lilla värld begränsades till den tidens teknik och möjligheter. Jag lyssnade på radio. Ny musik började spelas och därmed också nya danser och nya möjligheter. Framtidsdrömmarna låg inte längre bort än en vecka när det var dags för nästa avlöning.

Vi orkade knappast ta till oss några nyheter. Det var tillräckligt med allt som vi hade. Koreakrig och Vietnam låg så oändligt långt borta och vi ville absolut inte ha det närmare än det var. Vi var inte moderna och samhällsengagerade! Kanske var vi litet av tönnsisar från landet. Men jag har heller aldrig velat vara något annat och jag mådde bra av att vara det!!!

Ja, så där gick det till när jag började min yrkesbana inom verkstadsyrket. Jag stannade kvar i 12 år på företaget. Jag tjänade mina egna pengar från och med denna sommar. Det ljuva livet hade börjat! Men det är en annan historia....

Det var då några finniga pojkar upptäckte världen

Det var då vi intog dansstället Törriangelund och Bökebergs dansbanor.

Det var då som vi trodde att det var oss som världen längtat efter.

Vi trodde så väldigt mycket...

SNICKAREN I STOCKHOLMSKROKEN

Av Kjell Bergman

År 1850, under Oskar I:s regering, blev ett ödesår för Svedala kyrkby. Den gamla medeltidskyrkan från 1100-talet jämnades med marken. Även dess altare, predikstol och övriga inventarier fick skatta åt förgängelsen.

Det var en ny tid. Landsbygdens befolkning hade ökat nästan explosionsartat under de senaste 150 åren, så även i Svedala socken. Från 1820-talet hade klagomålen tilltagit över att dess kyrka blivit för liten för församlingen. Efter många segdragna diskussioner bestämdes det år 1849 att den gamla kyrkan skulle rivas, för att ersättas av en ny och större på samma plats. Samma år fick Svedala också en ny och ung kyrkoherde, Erik Borgström, endast 32 år gammal, gift med en dotter till den tidigare prosten Malmgren. Den nya kyrkan, som uppskattades rymma 2000 personer, stod färdig för invigning år 1852. Med en nybyggd, stor kyrka och en ny, ung kyrkoherde syntes församlingen vara väl förberedd för framtiden. Alla beräkningar byggde dock på den gamla tidens kyrksamma bondebefolkning, Sverige var fortfarande ett bondeland. Man kunde knappast föreställa sig hur Sveriges, och Svedalas, industrialisering under det kommande halvsekle skulle få helt oanade konsekvenser, också vad gällde kyrksamheten.

Runt kyrkan låg själva byn, som egentligen hette Stora Svedala by. Efter 1825, då enskiftet genomfördes, hade en stor del av byns gårdar flyttats ut till de nya marker som de tilldelats, medan några fick ligga kvar runt kyrkan. Därefter förändrades efterhand byns hela karaktär. På tomterna efter de utflyttade gårdarna växte en ny, lite oorganiserad, bebyggelse fram, som i så många andra byar på den skånska landsbygden. Det ökande antalet egendomslösa fick namnet ”husare” efter sina enkla hus, ofta på ofri grund. Denna nya bebyggelse kom så småningom att ge en ny prägel åt byarna.

”Husarna” före industrialismens genombrott hade ofta en försörjning som byggde på improvisation och uppfinningsrikedom. En del försörjde sig som säsongsarbetare eller genom olika ”påhugg” hos traktens bönder, andra etablerade sig som mer eller mindre specialiserade hantverkare. Befolkningen växte, och därmed kundkretsen. En del av kunderna, främst då bönderna, växte också i välmåga, som ett resultat av jordbrukets förbättrade avkastning i samband med enskiftet. Det skulle dröja mer än 30 år innan industrialiseringen nådde Svedala, med allt vad den innebar av nya försörjningsmöjligheter. År 1850 fyllde Åbjörn Anderson i Billeberga fyra år.

Det fanns ännu inga järnvägar och resandet gick långsamt över landsbygden på de ringlande vägarna. En skjutsstation hade inrättats i Svedala år 1845. Här kunde resande byta hästar, men framkomligheten var helt beroende av vädret. Regnen kunde emellanåt

göra vägarna helt oframkomliga och på vintrarna kunde byarna periodvis bli helt isolerade. Å andra sidan var det få som hade några långväga ärenden utanför socknen, samtidigt som besökare var sällsynta och uppmärksammade.

De unge snickaren

I utkanten av byn, norr om kyrkan, fanns en samling ”husarehus” som i folkmun kallades ”Stockholmskroken”. Hur och varför detta lilla hörn av byn fått detta namn är oklart och svaren är ofta spekulationer. En lite mera skämtsam förklaring är att denna husklunga var den del av byn som låg närmast Stockholm. Påståendet kan tyckas lite långsökt, men kan inte avfärdas helt - många små obemärkta platser har blivit döpta av folkhumorn.

Samma år som den gamla kyrkan revs, 1850, bodde här en ung snickare vid namn Jöns Andersson. Anledningen till att vi vet en del om denne unge hantverkares liv är att två av hans ”Uppteckningsböcker” ännu finns bevarade. Den ena är från 1850 och den andra, en färdigtryckt ”Almanach”, är från 1855. De har gått i arv från generation till generation hos hans efterlevande, som en form av familjehistoria, som en koppling till den nutida släktens ursprung.

De små anteckningsböckerna är av det enkla slag som vid denna tid gick att köpa på marknader, i handelsbodas eller av kringvandrande försäljare. Jöns Andersson köpte troligen en ny anteckningsbok varje år, men endast dessa två har bevarats. I dessa

Jöns Anderssons
”Uppteckningsbok” från 1850.

antecknade han framför allt sina räkenskaper för snickeriet, men även en hel del annat som han ansåg värt att nedteckna. I all sin enkelhet ger de den nutida läsaren en liten inblick i en bysnickares liv och hur levnadsvillkoren var i Svedala vid denna tid. Jöns Andersson tillhörde den grupp människor som till sin eftervärld har efterlämnat ytterst lite skriftligt material om sina vardagsliv. Tillsammans med hans nutida anförvinters släktforskning framskymtar en bild av hans liv som lyfter fram honom ur historien, ur hans annars så anonyma samhällsgrupp.

Jöns Andersson hade fått sitt yrke i arv från fadern, Anders Andersson, som även han var snickare. Han föddes i Hyltarp 1805 och dog i Svedala 1848. Modern, Kjerstina Jönsdotter, var född i Aggarp 1804 och dog i Svedala 1868.

När fadern dog, endast 43 år gammal, var Jöns Andersson 17 år. Med all sannolikhet var han upplärd till snickare av fadern och övertog verkstaden vid dennes död. När han antecknade i sin ”Uppteckningsbok” år 1850 var han således endast 19 år gammal och ogift. Av anteckningarna framgår dock klart att han klarade av att driva verksamheten vidare på egen hand.

I likhet med fadern tillhörde Jöns Andersson den växande gruppen av självlärda hantverkare på landsbygden som bedrev sitt yrke utan att tillhöra den skråordning som fortfarande reglerade hantverkarnas liv i städerna. De senare såg ner på landsbygdens ”illegala” uppkomlingar. Jöns Andersson hade således med all sannolikhet aldrig arbetat under någon annan ”mästare” än fadern och inte heller företagit några gesällvandringar. När han efter faderns död övertog verkstaden hade hans värld aldrig sträckt sig utanför Svedala med omnejd. Det var här kundkretsen fanns, även den som ett fadersarv.

”Hvad som är bekommitt för 1850”

Jöns Andersson kunde både läsa, skriva och räkna, färdigheter som vid denna tid var långt ifrån självklara för en 19-årig snickare. När Folkskolan infördes 1842 var Jöns redan 11 år och hade då med all säkerhet intagit sin plats som sin fars ”lärepåg”. Före Folkskolan var det dock inte ovanligt att man lärde sig läsa, skriva och räkna på egen hand, av ren nyfikenhet. Kanske var Jöns Anderssons far hans läromästare även inom detta område, kunskaper som var lika viktiga för en hantverkare som praktisk färdighet.

Anteckningarna är skrivna i sirlig stil, även om det emellanåt var lite si och så med stavningen. Även ordningen var en aning bristfällig. Jöns antecknade ibland lite vad som föll honom in, mitt i den annars så tabellartade uppräknings över inkomster och utgifter, som plötsliga hugskott, förmodligen därför att den inköpta anteckningsboken var hans enda tillgång till skrivpapper.

Han antecknade framför allt sina inkomster, i form av enkla tabeller med färdiga och

levererade varor, beställarnas namn och med priserna i en högerkolumn. Det förefaller som om han endast tillverkade sina varor på beställning, någon möjlighet till lagerhållning kan han knappast ha haft, med tanke på att det förmodligen var ont om plats i det lilla huset. Likt många andra hantverkare bör gränsen mellan bostad och verkstad ha varit flytande, om de två utrymmena inte rent av sammanföll. Virket förvarades antagligen på vinden, som så ofta i snickerier.

Beställningarna kan knappast beskrivas som lyxvaror, utan mera som bruksvaror, saker som behövdes i hemmen på landsbygden. Jöns Andersson levde i ett bondesamhälle som byggde på självförsörjning, där bönderna fortfarande tillverkade sina redskap i "huggeboden". Hos snickaren beställde man endast sådant som krävde mera yrkesmässiga färdigheter att tillverka. Jöns Andersson tillverkade olika möbler, som sängar, stolar, skåp och bord, tillika en "kakelugnsbänk".

Detta var i en tid då heminredningsidealen på landsbygden genomgick stora förändringar. Under århundraden hade inredningen i bondstugorna varit i stort sett oförändrad, med väggfasta bänkar, eller "lavar", utmed väggarna, på vilka hushållets medlemmar satt, åt och sov. Ofta bodde hela hushållet i ett enda rum, framför allt under vintern. Man möblerade utmed väggarna, den öppna ytan mitt i rummet gav plats för alla inomhussysslor. Den enda lösa möbelen, förutom någon lite pall eller bänk, var matbordet, vid vilket man åt och umgicks. Med intryck från städerna, prästbostäderna och adeln började nu de bättre bemedlade bönderna att möblera med fler lösa möbler, framför allt i den representativa "salen". Hantverkarna på landsbygden, som Jöns Andersson och hans far, fick beställningar på möbler i olika former. Det framgår dock inte vem som bestämde utseendet, snickaren eller beställaren. Jöns Andersson tillverkade också baktråg, saltkar, vaggor, buteljådor, skäppemått, kappemått och olika detaljer till vävstolar, dessutom fönster, spegeldörrar och bolster till bolstervagnar. Han var en snickare med många färdigheter.

Likkistesnickaren

Stommen i Jöns Anderssons tillverkning och försörjning var dock tillverkningen av likkistor. I anteckningsboken har han gjort en sammanräkning för inkomståret 1850 som upptar 107 poster, varav några är sammanräkningar, till exempel "3 fönster". I denna förteckning finns 49 likkistor, plus "2 fattigkistor", de senare var förmodligen av enklaste och billigaste slag, därav den separata redovisningen. I hans sammanräkning av årets verksamhet finns två slutsummor. Hela årsinkomsten uppgick till 1851 daler, varav tillverkningen av likkistor utgjorde 913 daler, nästan hälften.

Av priserna att döma var likkistorna av olika utförande, beroende på såväl storlek

en skammock till M. O. Dödingen	3	ett vagnbatteri till N. O. Bortbergson	2
2 kisteböcker till H. Bergson	2	en likkista till grefve	22
en sätthän till S. Bergson	4	en likkista till Norstog	9
en bänk till M. O. Mörner	30	en soffa till Sonen	3
en bokstilla till J. Malinström	28	3 Sängar till O. O. Bergson	90
en likkista till P. Bergson	27	en säng till J. J. Bergson	54
en likkista till tillbat	27	en stol till Frisk	12
ett bord till S. O. Christensen	18	en likkista till S. O. S. O.	10
2 fönster till S. Bergson	2	till Skattaren lagadt	2
till P. Bergson	2	2 kassar till O. O. Bortbergson	6
några soffor till M. O.	2	en bänk till H. Bertelsson	6
en säng till E. i. Bergson	48	några lädder till L. Bergson	12
2 lädder till till Dahlström	2	en likkista till S. O. S. O.	10
några fönster till M. O. Bergson	18		

Jöns Anderssons anteckningar visar bredden i hans tillverkning, men också hur likkistorna dominerade.

som den bortgångnes sociala position. Priserna varierar stort, från 7 daler till 36 daler. En fin likkista var dock inte någon entydig markering av den dödes sociala status, den kunde också vara ett resultat av mångåriga besparingar till begravningen, oavsett jordelivets ekonomi. Den dyraste likkistan, som kostade 36 daler, var till skräddare Palm. En likkista till doktor Nygren kostade 30 daler, alltså inte i den dyraste, trots hans sociala position. Som prisjämförelse kan nämnas att ett bord kunde kosta 27 daler, en säng 48 daler, en spegeldörr 12 daler och en stol sex eller nio daler. Många barn dog i späda ålder och just barnkistorna var de billigaste, mycket beroende på deras ringa storlek. Döden och sorgen är ständigt närvarande i en likkistesnickares verkstad och man undrar vad som dolde sig bakom den enkla noteringen ”3 likkistor till Bökebergslätt”, för 36 daler.

Jordelivets obönhörliga slut gjorde likkisttillverkningen till en trygg stomme i Jöns

Anderssons försörjning. Den skapade förutsägbarhet och möjlighet till ekonomisk planering. Även om antalet dödsfall givetvis varierade från år till år så fanns det en erfarenhet som angav ett ungefärligt genomsnitt, en möjlighet till beräkning som var få förunnat i det gamla bondesamhället med sina missväxtår och svältperioder. Vi vet inte om Jöns Andersson var ensam om likkisttillverkningen i Svedala församling, men han förefaller att ha varit fast etablerad som likkistesnickare. Han var endast 19 år och vi kan nästan förutsätta att han övertagit denna specialinriktning från sin far. Vid ett dödsfall så visste de anhöriga vart de skulle gå för att beställa en likkista, billig eller dyr.

Hushållning för en snickare

Sammanräkningen av Jöns Anderssons inkomster kräver också en genomgång av hans utgifter, för att vi ska få en uppfattning om hans levnadsvillkor och livsföring. Han köpte sitt trä från Malmö trähandel, hur det transporterades till Svedala vet vi inte. Av sammanställningen att döma höll han inget större virkeslager, utan inhandlade vad han just då behövde, i små poster. I hans uppställning finns antecknat 25 inköp under året, med allt från ”en bräda” för tre daler till ”2 och en half tolf bräder” för 84 daler. Enligt hans avslutande sammanräkning uppgick årets virkesinköp till 614 daler, ungefär en tredjedel av hans inkomster som snickare.

I 1850-talets Sverige var fortfarande självhushållningen stommen i försörjningen för det stora flertalet av landets invånare, såväl på landsbygden som i städerna, rik som fattig. Även snickaren Jöns Anderssons mathållning baserades till sin huvuddel på det han själv odlade. Hur litet huset än var så hade varje ”husare” en liten jordlott vars storlek varierade från fall till fall. Här odlades spannmål, rotfrukter och grönsaker för det egna hushållet. Många ”husare” hade också en ko, en hushållsgris, höns och annat fjäderfä. Det framgår dock inte om också Jöns Andersson höll några husdjur. För en hel familj var hans jordlott i knappaste laget, men för ungarlen Jöns förefaller den ha gett ett visst överskott, som han avyttrade. I hans anteckningsbok finns en uppställning över hans ”Sädhandel”, på 28 poster, där han anger försäljning av exempelvis ”En half tunna korn” eller ”2 sjeppor råg och en sjeppa korn”. Några andra sädeslag än råg och korn förekommer inte, men vid några tillfällen säljer han också ett bröd eller två, även till ”N Möllare”, kanske som betalning för malning. Jöns Andersson hade således inkomster inte endast från sitt snickeri, utan också från sin jordlott. Vissa poster av råg eller korn var förmodligen betalning för något, som en form av byteshandel, till exempel för lån av häst och redskap. Hans samlade inkomster från sin ”Sädhandel” under räkenskapsåret 1850 uppgick till 320 daler, men vi vet inte hur stor del av detta som utgjordes av reda kontanter.

Vilka övriga utgifter hade han då, när virke och övriga omkostnader var betalda? Här är hans anteckningar mera sporadiska, röriga och av allt att döma ofullständiga, med lite spridda och osystematiska sammanräkningar, vilket kanske inte är helt oväntat när det gäller en ogift 19-åring dagliga utgifter. I en liten och förmodligen ofullständig uppställning finns bland hans inköp av verktyg, som ”huggjern” och ”skrumysel”, också sådana utgifter som ”2 hängslen”, ”1 knapp” och ”8 träskojern”. Här finns också ”en smyke” för 24 daler, kanske till en ung dam som blivit föremål för hans uppvaktning.

Mer än så framgår inte när det gäller Jöns Anderssons dagliga utgifter. Det samlade intrycket av hans anteckningar är dock att han hade det ganska gott ställt, jämfört med många andra bygdehantverkare och ”husare”. Han befann sig i en mera välbeställd och tämligen bekymmerslös period av sitt liv. Han var ännu inte gift och hade inga barn. Som hantverkare var han redan väletablerad, med likkistetillverkningen som en trygg och förutsägbar stomme i sin försörjning. Hans livssituation var dock inte ovanlig, utan var en del av vad som senare har fått namnet ”fattigdomscykeln”, när man talar om bönder, hantverkare och andra i det förindustriella och tidigindustriella samhället, där livsvillkoren kunde variera kraftigt under livets olika perioder. Den unge och ogifte mannen var ofta förhållandevis välbeställd, det var först när han fick familj, och många munnar att mätta, som han ofta blev fattig. När sedan barnen började bidra till försörjningen, och efterhand lämnade hemmet, samtidigt som föräldrarna fortfarande hade kraft att försörja sig själva, hävde sig hushållet upp ur den ekonomiska svackan. Bland hantverkare och egendomslösa inträdde slutligen en ny period av djup fattigdom när föräldrarna inte längre orkade arbeta fullt ut. När man studerar denna ”fattigdomscykel”, och hur den varierade inom olika samhällsgrupper, får man inte endast en inblick i levnadsvillkor och livsföring, utan också en antydning till människornas olika livsperspektiv och livsinställning. Därmed ser vi också var Jöns Andersson befann sig i livet vid just denna tid, hur han försökte ta vara på sin ungdomstid, samtidigt som han säkert hade sina aningar om framtiden, att hans bekymmerslösa liv inte varade för evigt. Han var dock väl förberedd, han kunde sitt yrke och låg inte på latsidan.

Den sjungande snickaren

Förutom hans räkenskaper innehåller Jöns Anderssons anteckningsbok också hans egna nedteckningar av olika sångtexter. Det är lätt att föreställa sig hans ofta ensamma och händelselösa vardag i verkstaden, i en tid då det inte fanns någon annan underhållning än den man själv stod för. Framför allt under de långa och mörka vinterdagarna, innan ens fotogenlampan blivit en självklarhet, låg Stockholmskroken i nästan totalt mörker. Monotonin och avsaknaden av glädjämnen förstärktes av att en stor del av hans kunder

var sörjande och svartklädda.

Som en flykt från vardagen kunde man sjunga en liten sång medan man arbetade, tog en paus eller satt där ensam efter arbetsdagens slut. I umgänget med sina jämnåriga hade Jöns Andersson säkert lärt sig nya sånger och kanske var det från ett lånat skillingtryck som han skrev av alla 24 verserna i ”Wikingavals”. Första hälften av 1800-talet var ”göticismens” tidevarv, då man försökte uppliva ”de gamle göters frihetsanda, mannamod och redliga sinne” och anbefalldes forskning i ”Nordens fornhäfder och sagor” inom litteratur och konst. Från akademierna spred sig så småningom en vurm för allt som hade med vikingar att göra. Till slut avsatte detta sina spår också i folkdiktningen, genom bland annat skillingtrycken, däribland ”Wikingavals”.

Det världsliga lättsinnet i ”Wikingavals” har sin motvikt i den unge snickarens nedteckningar av följande psalmverser ur den dåtida psalmboken:

Psalm nummer 179, sjätte versen: ”Medan du mig unnar leva...”

Psalm nummer 182, femte versen: ”Min själ går fri ur dödens dal...”

Psalm nummer 464, femte versen: ”När min sista stund månd vara...”

Psalm nummer 459, sjunde versen: ”Hjälp mig min Jesu styrk mitt hopp...”

Religionen och kyrkan var ständigt närvarande i vardagen hos dåtidens människor, på ett sätt som är svårt att föreställa sig idag, och psalmerna sjöngs inte endast i kyrkan, utan också i hemmen. Psalmboken var en folklig sångbok på ett helt annat sätt än idag och ofta den enda sångbok som fanns att tillgå. Jöns Andersson stod säkert och nynnade på en och annan psalm, men hans nedtecknade psalmverser hade troligtvis ett samband med hans likkistetillverkning, de handlar om döden och om förtröstan inför jordelivets slut. Kanske förväntades han ta upp en psalm vid något tillfälle i samband med leveransen av en likkista, till exempel när den döde lades däri. Vi vet inte heller om han hade för vana att också närvara vid begravingarna, om hans arbete till vissa delar också innebar att han fungerade som en informell begravningsentreprenör. I hans anteckningsbok fanns alltid en psalmvers till hands, om en sådan behövdes. Jöns Anderssons nedtecknade sångtexter ger en fingervisning om de kontraster som utmärkte hans vardagliga liv – ”Wikingavalsens” ungdomliga livsglädje står mot psalmversernas uppmaning till förtröstan inför döden.

Den gifte snickaren

Den andra av Jöns Anderssons bevarade anteckningsböcker, den från 1855, är mera knapphändig och innehåller inget annat än hans räkenskaper vad gällde leveranser och virkesinköp. För detta år hade han inköpt en liten färdigtryckt ”Almanach” av en billig typ som trycktes i massupplagor vid denna tid.

Jöns Anderssons "Almanach" för år 1855.

Anteckningarna från detta år visar inte på några nämnvärda förändringar i Jöns Anderssons produktion och prissättning, likkistetillverkningen var fortfarande stommen i hans försörjning. Årsinkomsten från snickeriet uppgår till 1383 daler och den årliga virkeskostnaden till 541 daler. Hans övriga inkomster, från "Sädhandel" och annat, är inte antecknade. De knapphändiga anteckningarna väcker misstanken att han slarvade lite med bokföringen. Våra kunskaper om hans fortsatta liv bygger på uppgifter från kyrkböckerna och några muntliga uppgifter som bevarats av hans efterlevande.

Först vid 29 års ålder, år 1860, var det slut med ungarlivet för Jöns Andersson. Han gifte sig då med

den 20-åriga Marna Jönsdotter, dotter till en "åbo" från Västra Kärrestorp. Beteckningen "åbo" har många innebörder vad gäller jordinnehav, levnadsvillkor och social position, men man kan dock anta att Jöns Andersson i viss mån "gifte upp sig". Kyrkböckerna meddelar också att det var "bråttom", redan två månader efter bröllopet födde Marna en flicka, och lyckan förbyttes till tragedi och sorg. Flickan var dödfödd.

Detta blev inte den första och enda tragedien för Jöns och Marna. Under de följande 20 åren fick de sju barn, varav tre inte nådde vuxen ålder. De var långt ifrån ensamma i sin olycka, det var nästan mer regel än undantag att några ur varje syskonskara dog som spädbarn eller i de tidiga barnåren, hos såväl fattig som rik. Året efter den döda förstfödda fick Jöns och Marna dottern Anna, som endast blev 11 år gammal. År 1863 fick de sonen Anders, som överlevde de farliga barnåren. Så gjorde även sonen Jöns, som föddes 1866. Sex år senare fick de dottern Kjersti, som dog vid tre års ålder. Fyra månader efter hennes död föddes ännu en flicka, som fick sin avlidna systers namn. Inte heller denna Kjersti fick Jöns och Marna behålla, hon dog vid tre års ålder. Därefter föddes ytterligare två söner, Axel år 1876 och Olof 1881, båda överlevde.

Jöns och Marna blev aldrig morföräldrar, endast sönerna överlevde barndomen. Jöns Jönsson dog 1915 i Svedala, medan de två yngsta lämnade Svedala. Axel, som blev bokhållare, tog sig efternamnet Wolrath och hade uppnått den aktningsvärda åldern av 98 år när han dog i Tollarp 1975. Olof dog i Stockholm 1956, vid 74 års ålder.

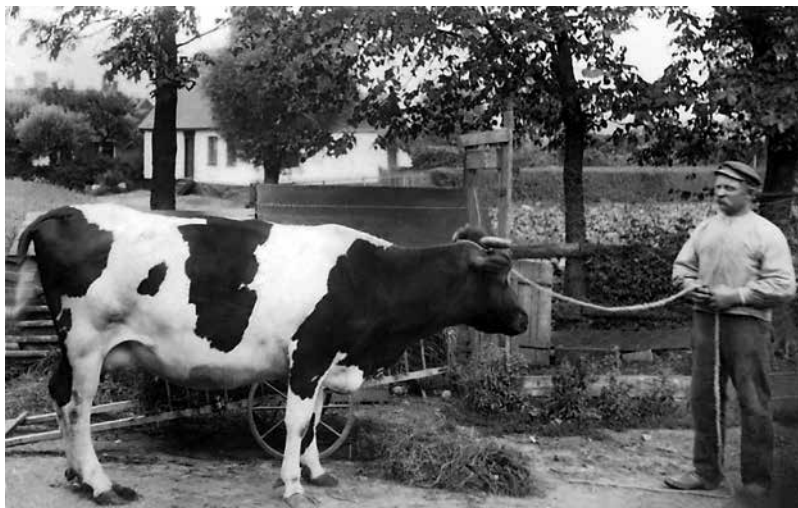
Ateljéfoto av Jöns och Marna Andersson, med de två yngsta sönerna Axel, född 1876, och Olof, född 1881. Foto från 1880-talet av N. Ohlsson fotografi Malmö.

Dödgravaren i Stockholmskroken

Den äldste sonen Anders bodde kvar som ”husare” i Stockholmskroken under hela sitt liv. Han blev kyrkovaktmästare och dödgravare. Därmed kan man säga att han på sitt sätt fortsatte i sin fars, likkistesnickarens, fotspår. Kanske var det också genom sin far som han en gång hade fått sin anställning. Hans hustru Maria städade i kyrkan, där hon också fungerade som något av en ”allt-i-allo”.

Anders och Maria Jönsson, med sonen Anton, på besök hos sin dotter Anna och hennes man Johan Svensson med barn, framför Annas och Johans hus vid södra kanten av Västerkulla. Från vänster Johan Svensson, med dottern Marta i famnen, sittande framför honom Anna Svensson, med dottern Agnes vid sitt knä. Därefter Maria Jönsson, sonen Anton och längst till höger Anders Jönsson. Marta, som Johan håller i famnen, föddes 1912, vilket anger att bilden togs samma år eller året därefter. Okänd fotograf.

Kyrkovaktmästaren Anders Jönsson med familjens ko. Fotot taget i Stockholmskroken. Huset i bakgrunden beboddes då av en familj med namnet Flink. Okänd fotograf.

I takt med att Svedala växte fick Anders allt mer att göra som dödgravare. När den influensaepidemi som gick under namnet ”spanska sjukan” härjade år 1918 blev han ett av dess offer, fast mera indirekt. Han grävde gravar i ur och skur, natt och dag, tills han slutligen ådrog sig en svår lunginflammation som ledde till hans död i april 1919.

Anders och Maria kan sägas ha representerat den gamla tidens ”husare” som delvis levde på sin lilla jordlott. Bland annat höll de sig med en ko, vilket Maria fortsatte med ända fram till 1945. Deras son Anton gick i sin farfars fotspår och blev snickare.

En snickares hädanfärd

Jöns Andersson gick ur tiden 1910, 78 år gammal, efter att ha verkat som snickare i drygt 60 år och med en livsproduktion på drygt 3000 likkistor. Hustrun Marna hade gått bort 1896, 56 år gammal. Jöns Andersson hade som likkistesnickare blivit något av en institution i det Svedala som gått från en bondby till ett industrisamhälle. Här hade järnvägarna korsats och portarna mot världen hade öppnats. En stor industri hade vuxit fram och kyrkbyn hade hamnat i det nya municipalsamhällets periferi. Det lilla huset i Stockholmskroken hade hamnat längst bort från det nya samhällets gator och torg.

Jöns Andersson hade förberett sig väl för sin hädanfärd. Som den likkistesnickare han var hade han själy, i god tid, tillverkat sin likkista, med stor omsorg. Den var också väl utprovad och ”inlegad”, vilket medförde att hans bortgång uppmärksammades i Skånska Dagbladet:

Han förfärdigade sin egen likkista

Till Skånska Dagbladet skrives: För kort tid sedan dog inom Svedala församling en af dess äldre medlemmar, snickaren Jöns Andersson vid Svedala by i den rätt höga åldern af nära 79 år. Snickare J. Andersson, som var född och äfven tillbringat hela sin långa lefnad inom nämnda församling, har der utöfvat sitt snickeriyrke i icke mindre än 60 år. Det var dervid hufvudsakligast likkistor som af honom förfärdigades, och under den långa följden af år han utöfvat detta yrke, har han sjelf hunnit med att förfärdiga icke mindre än något öfver 3000 dylika kistor. Många äro således de församlingsbor, som under de gångna årtiondena fått sin sista hvilobädd af honom förfärdigad. Åtskilliga år innan den ständigt flitige mannen skattade åt förgängelsen, tillverkade han äfvenledes sin egen och hustruns likkista, som för att vara riktigt

starka förfärdigades af tjocka ekbräder. Den egna kistan var äfvenledes väl afprovad, i det att den idoge arbetaren om sommartiden dagligen brukade använda densamma som hvilobädd, då han skulle taga sig sin lilla middagslur, som nu öfvergått till den eviga sömnen.

Otryckta källor:

Jöns Anderssons efterlämnade anteckningsböcker från 1850 och 1855, tillsammans med anteckningar och muntliga uppgifter från Inger Larsson, Svedala, barnbarns barnbarn till Jöns Andersson.

Tryckta källor:

Elam, Ingrid: Esaias Tegnér – klassicist och nationalskald. Ur: Den svenska litteraturen, Upplysning och romantik (Red.: Lönnroth & Delblanc). Stockholm, 1988.

Gadd, Carl-Johan: Självhushåll eller arbetsdelning. Svenskt lant- och stadshantverk ca 1400-1860. Göteborg, 1991.

Gaunt, David: Familjeliv i Norden. Stockholm, 1983.

Heckscher, Eli: Svenskt arbete och liv. Stockholm, 1971.

Löfström, Tomas: Den stora bysprängningen. Ur: Den dolda historien (Red.: Ambjörnsson & Gaunt).

Lönnroth, Lars: Brages harpa – Geijer och den götiska renässansen. Ur: Den svenska litteraturen, Upplysning och romantik (Red.: Lönnroth & Delblanc). Stockholm, 1988.

Ripa, Erland: Helgedomar och deras tjänare. Ur: Svedala genom tiderna. Svedala, 1982.

Rowntree, S B: Poverty. A Study of Town Life. London, 1902.

Åberg, Alf: När byarna sprängdes. Stockholm, 1979.

SVEDALA SEGELFLYGKLUBB

Av JanAnders Persson

Hösten 1937 bildades Svedala Segelflygklubb.

Medlemsvärvning sattes igång och sex medlemmar anslöt sig omedelbart till klubben. Enligt tidningsartiklar framgår det att det fanns både en senioravdelning och en junioravdelning inom klubben.

1939 var medlemsantalet uppe i 27 stycken.

Styrelsen bestod då av:

Ordförande Olle Martin Jönsson född 1904

Kassaförvaltare: Karl Gustav Lindberg född 1917

Sekreterare Ivan Nordahl född 1907

Materialförvaltare Johan.Arvid Nilsson född 1909

M. JÖNSSON
ORDFÖRANDE

I. NORDAHL
SEKRETERARE

K. G. LINDBERG
KASSAFÖRVALTARE

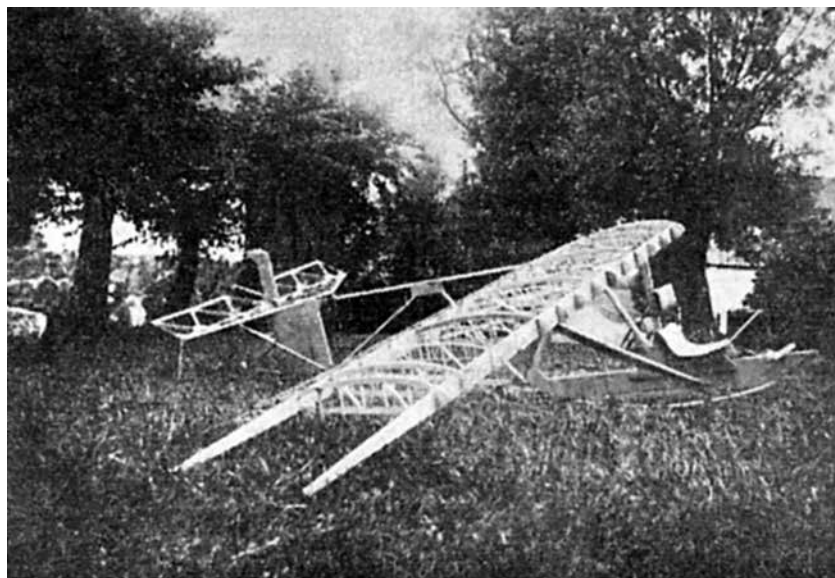
J. A. NILSSON
MATERIALFÖRVALTARE

Klubbens styrelse 1939.

Ritningar inskaffades till ett segelflygplan av typ ”Anfänger I”. Pengar hade man ont om, men det lyckades för det flygbitna gänget att samla ihop pengar till material som inköptes i Malmö. Det skulle vara fint trä, kvistrent och absolut rakväxt.

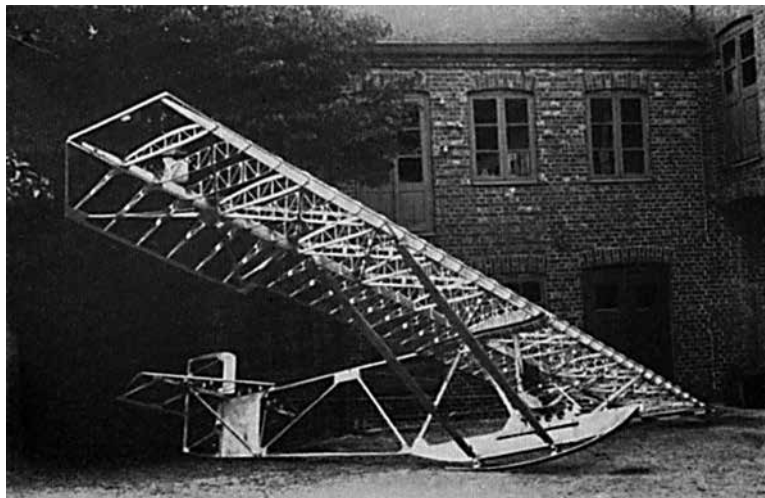
Man började omedelbart att bygga ihop delar i medlemmarnas vedbodar och källare. Det var ett gäng entusiaster som byggde. Efter varje träff i klubben, så fick varje medlem i ”hemläxa” att bygga en viss del som skulle vara klar tills nästa träff. Man kokte limmet själv och det stod en doft av det i varje medlems källarlokal när spanten, i olika dimensioner, fogades samman. Allt arbete på segelplanet utfördes på fritid utan den minsta tanke på ersättning. Hur många timmar som lades ner på segelflygplanet är omöjligt att säga, men man jobbade på det nästan varje lördag och söndag och nästan alla kvällar till sent på natten.

Det var inte speciellt praktiskt att ha flera byggställen och det underlättade inte för att komma till ett gott resultat. Sommaren 1938 fick man tillgång till en lokal i det gamla ålderdomshemmet vid Tittentégården i Östra Svenstorp. Det var lantbrukare Alvar Nilsson som upplät en större lada och i denna kunde man få vara ända tills det att säden skulle köras in.

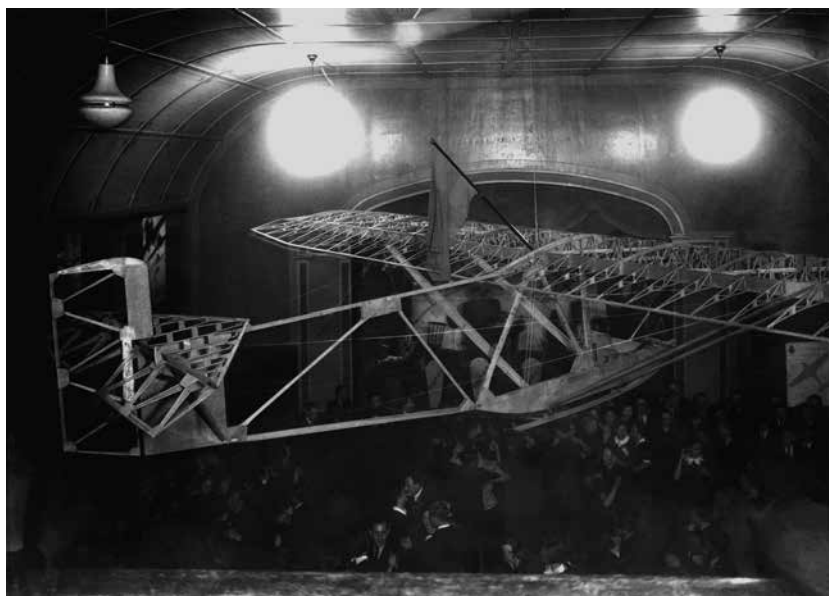
Planet under byggnad i Östra Svenstorp.

Snart var spyglarna, som gav formen till vingarna klara. Planet växte och 1939 tvingades man så lämna Östra Svenstorp och fick istället en lokal i kvarteret Elefanten vid Bankgatan i Svedala. Det var inne på gården där Café Bredablick hade sitt konditori. Där lyckades man komma över en lokal på andra våningen.

Planet på gården vid Bankgatan.

Man hade hunnit göra av med mycket pengar på delar till planet. De pengar som blev över från löningarna var inte stora. För att få ihop pengar till projektet arrangerade man dans i Folkets Hus i Svedala. Planet, 10.5 meter mellan vingpetsarna, hissades upp i taket med svenska flaggan i topp. Flygplanet var en attraktion och drog mycket folk till danserna och pengarna klirrade in i flygkassan. Som mest hade klubben nu ett 80-tal medlemmar. Bagare S.W. Larsson skänkte klubben 100 kronor för att klubben skulle inskaffa duk att klä vingarna med.

Fest i Folkets Hus.

I en tidningsartikel från augusti 1939 står följande:

”När vi häromdagen träffade några representanter för Svedala Segelflygklubb sporde vi hur långt arbetet fortskridit med klubbens segelflygplan och fingo då veta att det redan var färdigt. Man väntade bara på att vederbörande skulle besiktiga planet. Det länder vår klubb till all heder att med de små resurser som stått den till buds kunnat åstadkomma ett så värdefullt arbete”.

Så var segelflygplanet klart. Det plockades sönder och fraktades med lastbil till ”övningsfältet” söder om Aggarp, vid Snapparp. Där hade man funnit en backe som skulle vara hög nog att starta ifrån och man hade också tillgång till en traktor. Men man konstaterade att farten för ett lyft inte skulle räcka till och att marken var för ojämn och planet förblev på marken. Olle Martin Jönsson har berättat:

”Vi kom aldrig upp i luften med planet i Snapparp, hur vi än försökte. Men vi visste att planet var funktionsdugligt. Det försäkrade en specialist från Luftfartsverket som testat och godkänt kärnan”.

Anfängerplanen var kraftigt byggda med dubbla trästöttor under vingarna, men tyvärr ingen stötdämpande skida eller mede. En hård landning, med piloten sittande på en träsis, var inte bra för ryggen.

Och så blev det även i fortsättningen. Någon luftfärd för Svedala Segelflygklubbs stolthet kom aldrig att ske i Svedala.

Segelflygplanet togs till Ystad där det provflögs med gott resultat 1939.

Malmö Aeroklubb hörde nu av sig och ville köpa planet. Planet såldes. De som jobbat med projektet – Jönsson, Lindberg, Nordahl och Nilsson – skulle få flygutbildning istället för pengar. Utbildningen skulle vara på Bulltofta flygfält i Malmö och ledas av läraren K-E Rosenqvist. Tyvärr så bröt kriget ut och grusade alla planer för grabbarna, så något certifikat hann de aldrig få. Bulltofta stängdes för privatflyg och blev ett militärflygfält. Och grabbarna blev inkallade. Antagligen användes planet, tillsammans med mycket annat, som landningsskydd för flygfältet under kriget och sedan var det borta.

En liten undran – 70 år efteråt:

Tänk om de hade fått upp planet i luften den där dagen på Snapparp !!

Vi är naturligtvis intresserade att få veta mer om denna klubb och ni som vet får gärna höra av er till författaren.

Källor:

Svenskt flyg och dess män, utgiven 1939

Tidningsartikel 3 augusti 1939

Tidningsartikel SkD 31 januari 1976

Torsten Lindberg, Svedala

Provsittning av planet vid Södergatan/Järnvägs-
gatan.

”Herr Skabersjö...”

Lantbrukaren, ministern och skolreformatorn Ivar Persson

Av Christer Neleryd

I sin kuplett Vem är det som rycker i tåten? sjöng Karl Gerhard 1953 den här texten:

”När Skabersjö och Norup med Tage gick ihop
vi trodde allihop
att dom hamnat i en grop.
Med ängslan fråga´ man sig i LO, och med allvarsam min,
när svansen plötsligt raknade på landets svin:
Vem i helskotta är det som rycker i tåten?
Detta börjar likna en agronomisk kupp...”

Den framstående satirikern och revymakaren Karl Gerhard beskriver dagsaktuell svensk politik i början av 1950-talet. Socialdemokraterna och Bondeförbundet (numera Centerpartiet) hade 1951 bildat en koalitionsregering med Tage Erlander som statsminister. Karl Gerhard raljerade kring detta, liksom andra dagsaktuella frågor. Det sågs av många som en ära att få klä skott i någon av denne samhällskritikers revyer. Den som fick figurera i dessa sammanhang var en betydelsefull person.

När Karl Gerhard sjöng ”Skabersjö” menade han Ivar Persson (1901-1979), en av 1940- och 1950-talens mera framträdande svenska politiker. Som riksdagsman gick han, enligt tidens praxis, under namnet ”Persson i Skabersjö” eller ”Herr Skabersjö”. Han var 1951-1957 ecklesiastikminister i koalitionsregeringen (med ansvar för skola, kultur och kyrka), en politiker med rötterna i landsbygdens folkrörelse och i Skabersjöbygden. Ivar Persson spelade en viktig roll när Sverige fick en grundskola för de breda befolkningsgrupperna. Han bidrog också till att kyrkan skulle öppna upp för kvinnliga präster och han arbetade hårt för satsningar på landsbygdens utveckling.

Vem var denne agronom och mjölkbonde på Tjustorps Nygård i Skabersjö, som gjorde en så anmärkningsvärd karriär som riksdagsman, minister och samhällsreformator?

Låt oss börja från början. Fadern, Anders Pehrsson var även han en ovanlig man. Född i Valleberga på Österlen, uppvuxen i en lantbrukarfamilj och begåvad med ett gott läshuvud. Som ung på 1890-talet lyckades han, mot alla odds, bli antagen till lantmästarutbildning på Alnarps lantbrukshögskola. Alnarp var redan då ett lärosäte med högt anseende. För Anders Pehrsson fick anställning som rättare på Skabersjö gods. Så småningom fick han arrendera Tjustorps Nygård. När gården brann ned 1908-1909

finansierade godset en återuppbyggnad.

Anders Pehrsson blev tidigt politiskt aktiv och han var en av dem som på 1910-talet var med om att bilda den moderna svenska bonderörelsen, den som ledde till bildandet av Bondeförbundet 1913.

Även sonen Ivar hade studiebegåvning. Han tog studenten 1920 med toppbetyg. Började läsa till agronom på Alnarp. Faderns bortgång 1922 höll på att sätta stopp för Ivars studier. Han tog över Tjustorps Nygård och lyckades driva detta stora lantbruk parallellt med studierna. Han blev agronom 1924. En akademisk karriär låg öppen för honom. Men han föredrog arbetet med gården, praktiserade några år i Holland, Tyskland och Danmark, fångade upp nya idéer och kunde på Tjustorps Nygård bygga upp en stor och framstående mjölkdjursbesättning - en av de bättre i landet.

Parallellt med sitt arbete som lantbrukare var Ivar Persson engagerad i bonderörelsen. Under 1920-talet var han med om att bygga upp SLU, bonderörelsens ungdomsverksamhet, i Skåne. Han var med om att bilda Svenska Landsbygdens Studieförbund (SLS) 1930, en av föregångarna till dagens Studieförbundet Vuxenskolan. Han cyklade runt på den skånska landsbygden, föreläste, arrangerade studiecirkel i de mest skilda ämnen och såg landsbygdens misär på nära håll.

Under åren som folkbildare utvecklades Ivar Perssons samhällssyn. Armodet bland de fattiga lantarbetarna berörde honom djupt. Han blev övertygad om att tillgång till utbildning var en avgörande väg till bättre levnadsförhållanden för landsbygdens folk. Särskilt viktigt var detta, enligt Persson, för de sämst ställda lantarbetarna. Hans vision var att alla människor, oavsett bostadsort, ekonomi och social ställning, skulle ha samma möjligheter till utbildning, personlig och ekonomisk utveckling. Genom satsningar på grundskola, vuxenutbildning och folkbildning skulle näringslivet på landsbygden kunna differentieras, dess kultur utvecklas och folk skulle kunna stanna kvar och arbeta i sin bygd. Detta blev den röda tråden i hans samhällssyn livet igenom.

Under 1930-talet utvecklades hans politiska engagemang. Han blev 1938 landstingsman och året därpå valdes han in i riksdagens första kammare. Därmed inleddes hans rikspolitiska karriär. Det blev skola, kultur, landsbygdens utveckling och kyrkofrågor som riksdagsmannen Ivar Persson koncentrerade sig på. Trots sin bakgrund blev han inte jordbrukspolitiker. Sådana saknades å andra sidan inte i Bondeförbundet.

Skolfrågorna var heta under 1940-talet, i synnerhet under efterkrigstiden. Det fanns en kritik i samhället mot utbildningssystemet. Det ansågs föråldrat med parallella, svåröverskådliga utbildningsvägar och en klar skiktning mellan den obligatoriska folkskolan och högre, oftast statliga, utbildningar dit det var svårt att ta sig in. Utbildningssystemet ansågs också förstärka den sociala segregationen där inte minst landsbygden halkade efter i utvecklingen.

Ivar Perssons syn på utbildningssystemet delades av allt fler. I den skolkommision som bildades 1946 kom han att ingå som en tung ledamot. Kommissionen föreslog en obligatorisk 9-årig skola, med både teoretiska och praktiska linjer. Ivar Persson var ivrig förespråkare för detta förslag. Men förslaget mötte hårt motstånd. Inte minst i det egna partiet blev Ivar Persson hårt åtgången. Motståndet tog han med ro. Han var starkt övertygad om att medborgarna, med hjälp av en modern skola, skulle komma i fas med den snabba samhällsutvecklingen. Den gamla skolan överbryggade inte den bristande jämlikhet och den obalans som fanns i samhället utan måste ersättas, menade han. Och han var övertygad om att han skulle få rätt.

Riksdagen beslutade 1950 om en kompromiss. En 9-årig skolplikt infördes och ett begränsat antal kommuner skulle medverka i ett försök med enhetsskola. Först efter detta försök skulle en obligatorisk grundskola genomföras.

Som ecklesiastikminister inviger Ivar Persson Munsö kyrkskola.
Foto: Bonnierarkivet, Scanpix.

Ivar Perssons engagemang i skolstriden och hans inflytande i grundskolefrågan hade betydelse när en ny regering skulle bildas 1951. Socialdemokraterna hade gått tillbaka vid det föregående valet, hade problem med ekonomin och hade svårt att hantera problemen med jordbruket och landsbygdens avfolkning. De behövde bredda regeringsunderlaget för att kunna genomföra nya reformer. Socialdemokraterna och bondeförbundet kom överens om att bilda en gemensam regering. Bondeförbundet fick fyra ministerposter. Tage Erlander ville ha Ivar Persson på posten som ecklesiastikminister. Han tyckte att Perssons engagemang i skolfrågan och hans politiska erfarenhet kunde vara en tillgång i den nya regeringen. Och så blev det, men Erlander fick ta strid för saken i det egna partiet.

Ivar Persson satt i regeringen fram till 1957 då koalitionen mellan de båda partierna upplöstes. Under den här tiden var skolreformen högaktuell. Persson fick hantera de resursproblem som försvårade enhetsskoleförsöket. Men under hans ministertid

Att vara minister innebar också representation på internationell nivå. Här möter Ivar och Thea Persson Etiopiens kejsare Haile Selassie.

påskyndades också ett permanentande av grundskolan.

Även kvinnoprästfrågan var högaktuell under dessa år. Kyrkomötet avsåg 1957, efter hårda diskussioner, regeringens förslag om att ge kvinnor möjlighet att bli präst. Som ecklesiastikminister var Ivar Persson en stark anhängare av kvinnliga präster. Han ansåg att ett utestängande av kvinnor från kyrkliga ämbeten stred mot synen på jämlikhet i samhället. Först 1958 beslutade riksdagen att kvinnor skulle få tillåtelse att prästvigas.

Under de 20 år Ivar Persson var verksam i Stockholm, som riksdagsman och som minister, fortsatte han att driva sitt jordbruk på Tjustorps Nygård. Detta fungerade genom att hans hustru Thea gjorde en stor arbetsinsats. Han såg också till att anställa kvalificerade lantmästare som föreståndare på gården. Men han behöll själv greppet om planeringen. Detta gällde särskilt frågor som gällde aveln och djurbesätningens utveckling. När han kom hem från sina sysslor i Stockholm gick han allra först ut i ladugården för att få reda på vad som hänt sedan han var där sist.

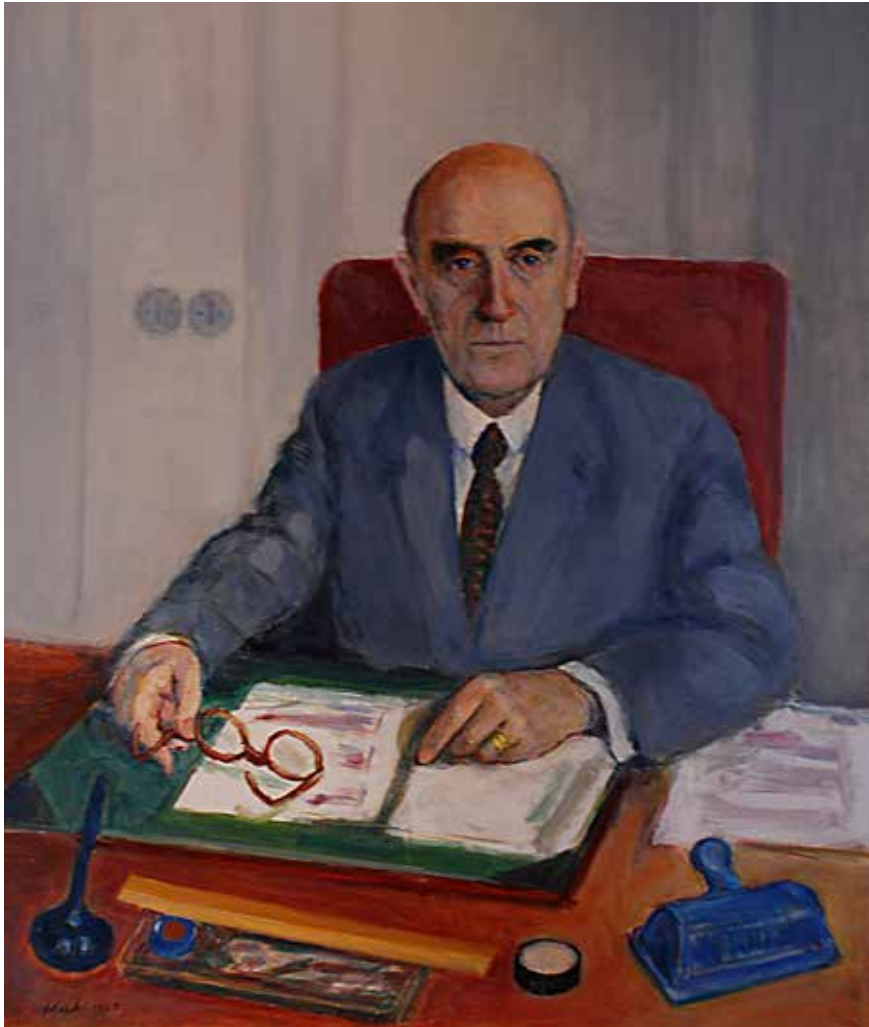
Persson lämnade riksdagen 1958, då han utsågs till landshövding i Kalmar län. Först då beslutade han att lämna jordbruket och arrendera ut gården. Sonen Bernhard Persson

När Ivar Persson kom hem till Tjustorps Nygård begav han sig genast ut i stallarna, ofta innan han ens bytt kläder. Här hälsar han på en av gårdens arbetshästar till sammans med sonen Bernhard. Foto från början av 1950-talet..

tog 1964 över Tjustorps Nygård.

Under åren i Kalmar stod frågan om en fast förbindelse över Kalmarsund högst på dagordningen. Som landshövding var han en stark förespråkare för en broförbindelse och uppvaktade ivrigt regeringen i frågan. Ett beslut om byggande togs också. Ivar Perssons sista arbetsuppgift som landshövding, i december 1967, var att med hjälp av en tryckluftsborr ta första ”spadtaget” för brobygget.

Landshövdingen Ivar Persson. Målning 1967 av Edward Hald.
Foto: Länsstyrelsen i Kalmar.

Bilden av politikern Ivar Persson förefaller vara något komplex. Låt oss gå tillbaka till Karl Gerhards kuplett för att få ännu en glimt av samtidens syn på honom. Texten handlar egentligen om Tage Erlanders kroppsspråk, men Ivar Persson är med på ett hörn:

”Vännen Bertil Ohlin då och då säger åt’ en:
Han är en sprattelgubbe denne värmländske monsieur.
Men vem i helskotta är det som rycker i tåten?
Då småler både Hedlund och herr Skabersjö.”

Detta var en vanligt förekommande bild av Ivar Persson, partiledaren Gunnar Hedlund och andra ledande bondeförbundare på den tiden. De påstods vara kluriga, knipsluga politiker, som i det tysta lyckades manövrera frågor i den riktning de önskade. Ofta ansågs de agera för att värna de egna gruppernas och lantbrukets intressen. Det är detta Karl Gerhard anspelar på i denna och föregående text.

Bilden stämmer bara delvis på Ivar Persson. Han var en skicklig politiker, envis, tålmodig, fokuserad, dessutom en duktig förhandlare. Men det var definitivt inte egenintresset som var hans drivkraft. Ivar Persson ägnade sig nästan uteslutande åt frågor som låg vid sidan om hans verksamhet som jordbrukare. Det var snarare en politisk kompass som vägledde honom. Han var en resultatpolitiker, men det var tilltro till utbildning, kulturell utveckling, jämlika levnadsvillkor och landsbygdens utvecklingspotential som drev honom, inte ”fem öre mer för mjölken”.

Han var inte de snabba beslutens man. Inte heller de publika, spektakulära utspelens. Stillsam eftertanke, vältalig argumentation, dialog och förhandlingsvilja var hans politiska verktyg. Som landshövding hade han ord om sig att vara en chef som lyssnade på sina medarbetare, med en förmåga att jämka och lösa konflikter. Det är ledarskapsideal som liknar dem som gäller på 2000-talet.

Genom livet behöll Ivar Persson sin förankring i hembygden. Han fick en gång frågan varför han aldrig antagit ”Skabersjö” som familjenamn. Under många år var det ju så han kallades. Han funderade en stund och svarade: ”Jo, jag måste medge att jag funderat på det någon gång. Men jag har valt att avstå. Jag har alltid haft starka känslor för min hembygd. Men en person kan aldrig någonsin bli så stor som en hel bygd. Därför har jag behållit namnet Persson.”

Ett annat exempel på måttfullhet var hans sätt att stava sitt efternamn. Han valde att ta bort det ”h” i familjenamnet som hans far haft. Ivar Persson ville inte ha något ”h”. Det kunde uppfattas som ett sätt att vara förmer, att göra sig märkvärdig, menade han.

Men Ivar Persson var också en karriärist och trots sin lågmäldhet saknade han inte

drag av fåfånga. Han var svag för ordnar och utmärkelser och kunde stillsamt njuta de gånger han uppmärksammades i de här sammanhangen.

Efter åren som landshövding flyttade Ivar Persson och hans fru Thea tillbaka till Skåne. De köpte en villa i Åkarp, nära Hvilans folkhögskola, som han hade starka band till, och nära Alnarp. De behöll dock sin sommarbostad i Vickleby på Öland.

Som pensionär följde Ivar Persson den svenska politiken. Han gillade inte det han såg. Han tyckte att tonen politiker emellan blivit hårdare, att det blivit mer av konfrontation, att det kommit in ett aggressivt drag i det politiska språket. Att tillintetgöra motståndaren med en dräpande replik var sådant som många yngre politiker eftersträvade. Detta var inte Ivar Perssons stil. Han ansåg, tvärtom, att man borde vara försiktig med orden och att det inte går att säga vad som helst till folk om man vill vinna förtroende. Men en ny politikertyp hade gjort entré och med den en ny politisk kultur. Ivar Persson lärde sig aldrig förstå den.

Referenser:

Ivar Persson: Kulturpolitik. 1954

Ivar Persson: Vår skola. 1952

Tage Erlander: Dagböcker 1950-1951

Åke Isling: Vägen till en demokratisk skola. 1971

Bo Lindensjö: Utbildningsreformer och politisk styrning. 2000

Kungliga Bibliotekets arkiv, Stockholm

Centerpartiets Skåneavdelnings arkiv, Malmö

Tidningen Barometern, Kalmar. 1967

Tidningen Östra Småland, Kalmar. 1967

Intervju med Thomas Persson, sonson till Ivar Persson.

I TIDNINGEN FÖR 50 ÅR SEDAN – 1958

Av Bo Sahlée

Året var 1958 och vi kan notera en del händelser av olika slag under året , som att...

- Sveriges första kvinnliga poliser börjar tjänstgöra
- 23 spelare, ledare och supportrar från Manchester United omkommer vid en flygkrasch i München
- sångaren Little Gerhard orsakar ett hysteriskt upplopp bland tonårsflickor vid en rockgala i Stockholm
- Sverige för första gången deltar i Eurovisionsschlagerfestivalen, där Alice Babs sjunger ”Lilla stjärna”.
- Nikita Chrusjtjov blir premiärminister i Sovjetunionen
- Sverige ansluts till Eurovisionsnätet
- General Charles de Gaulle blir fransk president
- årets fotbolls VM spelas i Sverige och Brasilien vinner i finalen mot Sverige med 5 – 2. Fotbolls VM innebär också TV:s genombrott i landet. Inför VM ökar antalet licenser från 75 000 till 250 000.
- Svensk TV sänder nyhetsprogrammet Aktuellt för första gången
- Svenska kyrkan håller ett möte där kvinnors behörighet till prästämbetet godkänns
- Det första IKEA-varuhuset öppnas i Älmhult
- Hamburgaren har premiär i Sverige

Så ser det ut under detta år och vad händer då i Svedala ? Vi letar med tidningarnas hjälp efter några läsvärda händelser.

Svedala gravkapell invigt

Det är alltså 50 år sedan som det nya gravkapellet ute på kyrkogården i Svedala stod färdigt.

I tidningarna stod bl.a. att läsa:

” Kontraktsprost Arvid Bengtsson, Skabersjö, invigde igår det nya gravkapellet i Svedala, som har kostat 245.000 kronor. Allmänheten visade ett stort intresse för invigningen , långt ifrån alla som kom dit fick plats i kapellet. I efterföljande samkväm i kyrksalen deltog 145 personer /.../ Vid invigningen deltog som assisterande prästmän, kyrkoherde Sven Erik Svensson och komminister Helmer Hansson /.../ Domkyrkoarkitekt Eiler Graebe har ritat byggnaden.

Yttertaket är försett med grythytteskiffer, en mycket lyckad lösning, och interiört kan antecknas altaret med naturstenskiva och dagsljus över altare och katafalk genom ett sexkantigt glasfönster. Konstnären Palle Bruun, Köpenhamn, har på franskt manér komponerat in i södra väggens främre del färgade glasprismor, som ger mycket vackra effekter. I östra delen finns en orgellåda som om ett par år kommer att få en sexstämmig Hammarbergorgel, vilken då skall ersätta det harmonium som nu finns.”
TA och Skd 13/1

Gamla gravkapellet före rivningen.

Gravkapellet
anno 2008.

Trångboddhet är stora kruxet för folktandvården i Svedala

1958 är det lång väntetid vid folktandvården i Svedala, upp till ett halvår. Varför då dessa problem? Jo, följande artikel kan belysa situationen.

” I år är det åtta år sedan – på det nionde - folktandvården i Svedala köping startades. Eller rättare, då Malmöhus läns landstings distriktstandpoliklinik i Svedala började sin verksamhet i HSB-fastigheten nr 8 vid Bökebergsgatan i köpingen. Den gången, det var i februari 1950, var det en est och en tysk som iklädde sig de vita rockarna och började folktandvårdsverksamheten i Svedala och distriktet. Då var det ont om tandläkare. Nu har bristen till en del övervunnits.

Det distrikt som tandpolikliniken i Svedala avsågs att betjäna är mycket stort och folkrikt. Det skulle därför skötas av tre tandläkare samt tre sköterskor. Bristen på tandläkare och inte minst avsaknaden av lämpliga lokaler gjorde att man tvingades att tills vidare göra en inskränkning. I stället för tre tandläkare och lika många tandsköterskor samt ev. någon eller några sköterskeelever startade man med två tandläkare och två sköterskor.

Detta är som nämnts, snart nio år sedan. I nio år har det jättelika och ytterst tätbefolkade distrikt, som består av Svedala köping samt socknarna Oxie, Glostorp och Lockarp inom Oxie storkommun och socknarna Arrie, Törringe, Södra Åkarp, Mellan-Grevie, Östra Grevie, Västra Ingelstad, Västra Kärrstorp inom Månstorps storkommun, på grund av brist på lämplig lokal saknat en tandläkare i folktandvården i Svedala. Och så är det än idag. Resultatet blir givetvis att väntetiden blir hart när otroligt lång, för närvarande cirka ett halvt år. Så det är naturligtvis inte underligt att det knotas ute i bygderna /...../

- Vi tar emot patienterna så snart vi kan, försäkrar med en mun leg. tandläkarna Ulf Löwenborg och Åke Persson vilka sedan flera år tillbaka förestår den vad patientantalet beträffar ytterst hårt ansträngda distriktstandpolikliniken i Svedala. ”

SkD 15/12

I artikeln talar man också om att en utökad tandpoliklinik skall inrymmas i det nya kommunalhus som planeras i Svedala. Då får man också plats med flera tandläkare.

Svedala vattenverk högtidligen invigt

I Svedala färdigställdes under året ett nytt vattenverk.

I tidningen står att läsa:

”Härmed förklarar jag Svedala vattenverk invigt”, sade kommunalfullmäktiges ordförande, folkskollärare Otto Sigvard Persson i lördags och tryckte i samma ögonblick på en av de

många knapparna på en instrumenttavla, varpå vattnet började forsa i rör, rännor och bassånger.

Efter husesyn i 'verket' samlades gästerna i entréhallen och instrumentrummet, där tekniska nämndens ordförande, direktör Edvin Dalin, gav en historik över vattenverkets tillkomst och utbyggnad. Av denna framgick att framlidne ingenjör Olof Lindgren redan 1944 var den egentlige upphovsmannen till det nya vattenverket /.../ Fullmäktige anslog 10.000 kr till utredning /.../ 1947 tillsattes en kommitté, bestående av ingenjör Olof Lindgren, nuvarande kommunalkamreren i Bjuv, Sigfrid Jönsson, bleckslagaremästare Adin Ljungqvist, montör Arvid Almqvist och direktör Edvin Dalin /.../ Resultatet från en provborrning visade sig gynnsamt och redan i början av nästa år fördes frågan närmare en lösning, då HSB begärde vatten till sina nybyggen.

En provisorisk pumpstation byggdes då och 1949 körde man igång med en hydrofor och det första kommunala vattnet kunde levereras till viss del av samhället. Samtidigt utfördes provpumpningar som gjorde att vattnet i de privata brunnarna började sina, vilket väckte många protester. Tvisten avgjordes så småningom av vatten domstolen och 1955 fick man tillstånd att ta ut max. 920 kbm per dygn.

I januari 1957 påbörjades den slutliga byggnadsetappen – hittills hade man nöjt sig med ett vattenverk av mera provisoriskt slag – sade hr. Dalin, och idag ser ni resultatet. Verket är projekterat för en förbrukning motsvarande ett befolkningsunderlag som är dubbelt så stort som Svedalas nuvarande med ett maximalt uttag av 920 kbm per dygn och en medelförbrukning av 630 kbm per dygn /.../

Hela den stora anläggningen, som kostat i runda tal 800.000 kr, ger intryck av kvalitet och stabilitet och byggnaderna smälter väl in i den omgivande bebyggelsen. ”

17/3 1958

Skeptiska inställningen till enhetsskolan har försvunnit

I Svedala kommun hade man redan år 1950 fattat beslut om att införa den nya enhetsskolan som också var en form av försöksverksamhet med nioårig skolgång för alla (föregångare till grundskolan som kom att genomföras i hela landet år 1962). Samtidigt började man utveckla Samrealskolan på orten och de sista eleverna tog realen där 1955.

Det var en hel del diskussioner om enhetsskolans fördelar och förtjänster .

I en artikel 1958 talar man om hur läget förbättrats under åren som gått.

”Gammalt och nytt måste smälta ihop.

Enhetsskolan har framtiden för sig, dekreterar överlärare Sune Göransson. Den gamla skolformen var en korvstoppningsmetod under det att den nya är mera individuell och tar sikte på den enskilde eleven. Det är just detta som är en av de stora vinsterna med

Efter det att realexamen avskaffats fick den gamla realskolebyggnaden namnet Röda skolan.

den nya skolformen, anser hr Göransson.

Det var naturligtvis lite problematiskt under de första åren. Enhetsskolan infördes i Svedala köping för några år sedan och i början fick man liksom känna sig för. Målsmännen visste vad den gamla skolformen gav och det var ganska självklart att man ställde sig lite skeptisk emot den nya som man inte hade en aning om vad den skulle ge. Det tog några år, berättar hr Göransson, innan man hade målsmännens förtroende.

Från början hade han klart för sig att det gamla och nya måste smälta ihop. Det var ingen idé att stå i harnesk mot det nya utan man fick söka förena det goda från den gamla skolordningen med det värdefulla i den nya. God hjälp härvidlag hade man i den praktiska erfarenheten som fick korrigerade de alltför optimistiska teorierna i enhetsskolan.

Den ändrade metodiken och friare undervisningsformerna i enhetsskolan ger också eleverna en bättre start än den gamla skolformen hade möjlighet till. Målsmännens skeptiska inställning har också undan för undan minskat och ersatts med förtroende. Det var visserligen en ny skolform men det var inget experimenterande. Självfallet inte, förklarar hr Göransson. Så länge båda skolformerna existerar parallellt måste vi känna

ansvar inför föräldrarna och inte inge dem en känsla av att deras barn är utsatta för experiment i sin skolgång. Och de gångna åren har gett ett bra resultat. Elevmaterialet har man fått behålla ogallrat och studie- begåvningarna har stannat. De elever som gått över till gymnasium från enhetsskolan har även klarat sig utmärkt.”

/.../

”Näringsidkarna i samhället sätter stort värde på den praktiska yrkesutbildning som enhetsskolan ger möjlighet till berättar yrkesvalsläraren Otto Sigvard Persson. De är följaktligen också mycket hjälpsamma , när det gäller att placera de ungdomar det här är fråga om. I åttonde klass bedrivs en praktisk yrkesorientering, som ger ungdomarna ett hum om olika yrkesområden och efter åttan väljer vederbörande det yrke som han tror passar /.../”

2/5 1958

Teckning av Sune Göransson och Otto Sigvard Persson.

Svedalatrakten var utsatt för ovädret

Oväder dyker upp under olika år. I augusti 1958 var det dags för ett som även berörde Svedala.

” – Det här är rena katastrofen, säger lantbrukare Nils Olsson på lönebostället i Svedala. Han blickar dystert ut över ett 6 tunnland stort fält med Ingrid-korn. Vattnet står halvmeterdjupt och vattnet räcker nästan hr Olsson till knäna. Så hopplöst har det

inte sett ut sedan 1927, fortsätter han.

Från fredag till söndag föll det 72 millimeter regn i Svedalatrakten. Lönebostället avgränsas i söder och väster av Sege å, som rinner ut från Börringesjön och har sitt utflöde vid Arlöv.

Det värst utsatta fältet ligger endast ett 10-tal meter från ån. Till Lönebostället hör 57 tunnland och bortåt 10 tunnland korn och råg är helt eller delvis förstört. Räcker avkastningen till arrende och utsäde får man vara tacksam säger hr Olsson.

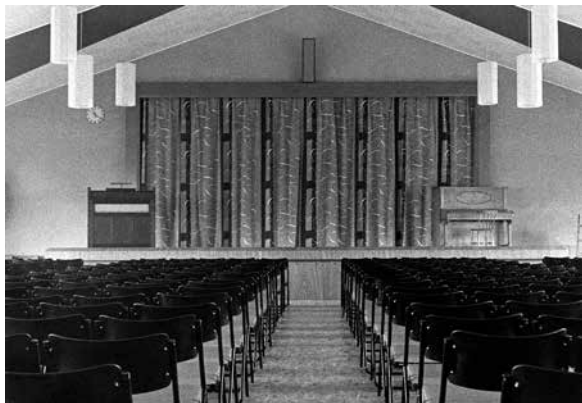
Detsenaste ovädret kom som en – i dubbel bemärkelse – kalldusch. Skördeutsikterna såg på försommaren mycket lovande ut. På ett par tre dagar har emellertid glädjen förbytts i sorg /..../”

TA 26/8 1958

Svedalas nya centralskola

Den nya Centralskolan blev ett nytt och modernt inslag i Svedalas bebyggelse.

Den nya aulan i Centralskolan. Bild från 1960.

Under hösten 1958 skildras starten av Svedalas nya Centralskola i en rad olika tidningsartiklar där man i superlativer beskriver skolans utrustning och funktion bl.a. den nya aulan med plats för ca 450 personer – Svedalas nya stora samlingsaal.

Men det finns också kritiska röster. I Trelleborgs Allehanda stod det i april 1958 att läsa bl.a. detta:

”Man kan knappast påstå att det blir en vacker byggnad. Från den

tvåvåningshöga administrationsbyggnaden i mitten sprider sig ett antal envåningsbyggnader som närmast liknar maskinhallar på en utställning /.../ skolgården till varje klassrum ligger inklämd mellan byggnaderna och påminner om de "rastgårdar" som man brukar finna vid vissa inrättningar. Sannerligen om vanliga människor kan bli kloka på våra dagars moderna arkitektur /.../

Dyrt blir det. Cirka 200.000 kronor per klassrum med tillhörande biutrymmen är inte precis småsmulor. 13 klassrum skall bygget innehålla. Det måste vara fel någonstans när våra dagars skolor per klassrum kostar lika mycket som fyra moderna egnahem. /.../" TA 11/4 1958

Eleverna rusar ut till rast efter en lektion i den nybyggda Centralskolan.

Så långt kritiken som ändå var det lilla.

Låt oss istället låta skolan presenteras på ett annat sätt.

Tillkomsten av en ny centralskola i Svedala hade stor betydelse för ortens utveckling. Vi återger här också en artikel om Nya Centralskolans tillkomst tidigare publicerad i en lokaltidning på orten, "Svedala Glimtar", i två nummer år 1960.

Artikeln är skriven av Sune Göransson.

”Historik över Nya Centralskolans tillkomst

När Svedala köping på hösten 1950 började försöksverksamhet med 9-årig enhetsskolan aktualiserades på nytt lokalproblemen inom den obligatoriska skolan. Planer på en utbyggnad av Vita skolan hade vid tidigare tillfällen varit upp till diskussion, men av olika anledningar skrinlagts

Den nya skolformen krävde ökade resurser både ur material- och lokalsynpunkt. Högstadiet skulle centraliseras och den gamla samrealskolan hade knappast följt med i utvecklingen när det gällde specialsalar för naturvetenskapliga ämnen. Den förstärkta ställningen för praktiska undervisningsämnen krävde specialutrustning och särskilda lokaler.

I juni 1951 sammanträdde en av skolstyrelsen utsedd kommitté, bestående av herrar Gustaf Mohlin, Einar Mattsson, Algot Andersson, Otto Sigvard Persson samt med distriktsöverlärare Gurli Olsen som sekreterare. Kommitténs arbete var att draga upp riktlinjerna för ett nytt skolbygge.

Kommitterade var eniga om att Hyltarps, Sjödikens och Aggarps skolor skulle nedläggas. Vid denna tid var Svenstorps skola inte direkt i farozonen. Under sista protokollsparagrafen vid detta inledande sammanträde beslöt man uppdra åt arkitekt Bror Thornberg att uppgöra skisser till den nya skolbyggnaden.

I september 1951 hölls ett nytt sammanträde vari folkskoleinspektör Ahlner och arkitekt Thornberg deltog. Sammanträdets viktigaste beslut var nog studieresan till Själland för att kommitterade på ort och ställe skulle kunna studera modern dansk skolarkitektur.

De preliminära arbetena fortsatte. Nybyggda skolor i Lund och Helsingborg studerades och i oktober månad 1952 visar protokollsboken, att man inom kommittén började visa oro och irritation över Skolöverstyrelsens dröjsmål i lokalbehovsprövningen.

Men det var inte bara Skolöverstyrelsen som irriterade kommittén.

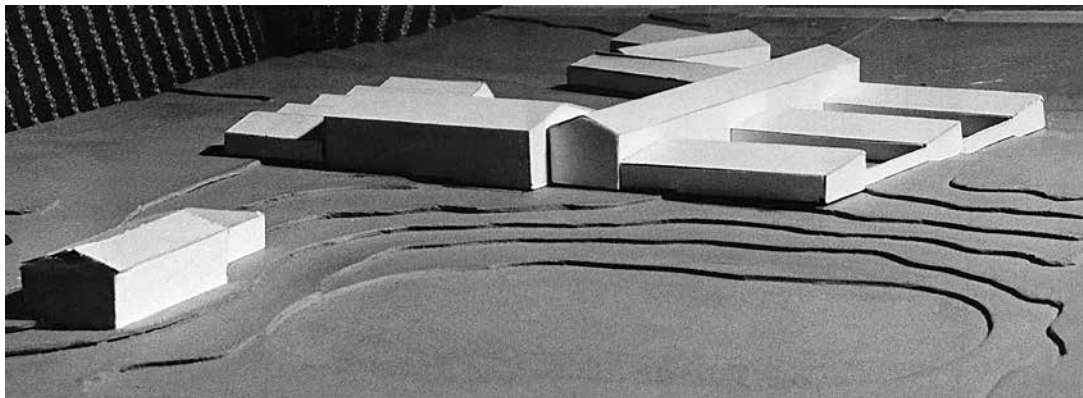
I januari 1953 inkopplades kommunalnämndens ordförande, herr Harald Nilsson, på tomtfrågan, men, som det framgår av sekreterarens anteckningar från sammanträdet, var herr Nilsson inte benägen att vidta åtgärder i frågan förrän länsbostadsnämnden behandlat byggnadsfrågan. Inte ens påpekandet att skolbygget kunde bli ett beredskapsarbete kunde beveka kommunalnämnden till ett snabbt ställningstagande.

Den 6 maj förelåg skolöverstyrelsens beslut i frågan om lokalbehovsprövning och i sammanträdets första protokollsparagraf noterar man att ordföranden herr Mohlin vädjade till kommitterade att 'hålla borgfred vid behandlingen av frågan', vilket kanske kan tyda på att den nya skolan inte tillkommit utan vissa födslovändor.

Den 20 maj 1953 besågs den nya skoltomten på avstånd från Bökebergsvägen och

herr Mattsson fick i uppdrag att införskaffa en plankarta över området och översända densamma till arkitekt Thornberg.

Den 18 november 1953 var en viktig dag i planeringsarbetet. För första gången kunde kommittén skåda den nya skolan, visserligen bara i pappmodell, men dock i stort sett sådan, som den nu förefinns.

Den första pappmodellen av Centralskolan.

Vidare hade stadsarkitekten till detta sammanträde inkommit med förslag på stadsplaneändring. Arkitekt Thornberg fick nu i uppdrag att personligen förelägga skolöverstyrelsens arkitekt det av kommittén godkända förslaget till planeringsskisser. Detta uppdrag effektuerades så snabbt att kommittén den 14 december 1953 kunde taga del av de ändringsförslag, som skolöverstyrelsens arkitekt företagit.

Den 26 maj 1954 avslutade denna kommitté sitt arbete. Vid sista sammanträdet diskuterades bland annat frågan om idrottshall och kommittén beslöt föreslå skolstyrelsen att uppdra åt arkitekt Thornberg att göra en alternativ skiss av en idrottshall att biläggas övriga skissritningar. Ärendet torde emellertid ha blivit något fördröjt, men därför inte bortglömt hoppas vi inom skolan och kommunens idrottsrörelser.

I december 1953 hade Gustaf Mohlin avgått och kommitténs arbete leddes år 1954 av skolstyrelsens nye ordförande, Algot Andersson.

Den 8 februari 1955 sammanträdde byggnadskommittén för ny centralskola i Svedala, vald av fullmäktige i december 1954. Namne på ledamöterna skall här nämnas:

Einar Mattsson, Algot Andersson, Gustaf Larsson, Otto Sigvard Persson, Hugo Persson, Ivar Persson och Nils Nilsson. Sekreterare var skolchefen, enligt särskilt beslut av fullmäktige. I det första sammanträdet deltog också folkskoleinspektör Ahlner och arkitekt Thornberg.

Sedan herr Einar Mattsson utsetts till ordförande började kommittén sitt arbete.

Otto Sigvard Persson,
Sune Göransson och
Gustaf Larsson i sam-
språk på den nya skol-
gården. Foto från 1960.

Bland annat stadfästes att ett filmapparaturum skulle inredas över förhallens tak, att huvudbyggnadens och aulans tak skulle ha tegel och övriga tak papp samt att inneväggar i korridorer skulle målas och yttermurar kläs med fasadtegel.

Vid detta sammanträde antogs även konsulter /.../

I april 1955 borttogs väggen mellan trä- och metallslöjdsalarna, dock inte utan visst missnöje.

Den 12 maj 1955 beslöt kommittén att ingå till fullmäktige med anhållan om att få tomt till nya centralskolan. Kommittén beslöt vidare att hos fullmäktige anhålla om godkännande av ritningar till skolan samt kostnadsberäkning för byggnader och inventarier.

Bakom detta triviala beslut låg två månaders hårt arbete från dåvarande sekreteraren

distriktsöverlärare Gurli Olsen.

Den 3 december 1955 hölls ett smått historiskt sammanträde. Protokollet skall här i sin helhet få omtala vad som skedde och hur långt kommitténs arbete nu fortskridit.

Samtliga ledamöter hade snabbinkallats. Ordföranden lämnade inledningsvis en redogörelse för orsaken till den snabba kallelsen. Kanslisekreteraren i ecklesiastikdepartementet, Bruhn-Möller, hade telefonledes gjort en förfrågan, huruvida skolbygget kunde igångsättas omedelbart samt begära definitivt besked senast måndagen den 5 december 1955. då svar även skulle lämnas på hans förfrågan, huruvida skoldistriktet önskade byggnadstillstånd till båda etapperna 1 och 3 eller endast till etapp 1.

Ordföranden redogjorde även för vad som förekommit i ärendet sedan majsammanträdet samma år.

Huvudritningarna hade godkänts, ordföranden och sekreteraren hade uppvaktat byggnasroteln i Skolöverstyrelsen, ordföranden, sekreteraren, herrar Algot Andersson och Otto Sigvard Persson hade dessutom uppvaktat ecklesiastikministern Ivar Persson i Skabersjö.

Vidare hade ansökan om byggnadstillstånd inlämnats till länsarbetsnämnden. Herr Mattsson hade personligen kontaktat inspektör Jönsson på länsarbetsnämnden och därvid erfarit att byggnadstillstånd kunde tänkas efter ungefär 3 månader.

Sedan denna redogörelse om förberedelsearbetet hade lämnats följde en livlig diskussion. Under denna framkom förslag från herrar Algot Andersson, Nils Nilsson och Gustaf Larsson om att man med tacksamhet skulle taga emot erbjudandet om byggnadstillstånd för båda etapperna. Detta blev också kommitténs enhälliga beslut. Departementet skulle underrättas om beslutet.

Redan fyra dagar senare sammanträdde på nytt kommittén. Herr Mattsson meddelade att konsulterna hade fått order att påbörja arbetet. Vidare hade ritningarna överlämnats till trädgårdsarkitekt Friberg.

Vad som nu vore angeläget enligt ordföranden var att genomarbeta ritningarna, göra detaljkonstruktioner och diskutera detaljer. Vidare borde kommittén söka byggnadslov, göra ritningar till byggnadsnämnden samt få ritningarna till skyddsrummen klara, så att statsbidrag kunde sökas.

Den 3 januari 1956 besökte kommittén Minnesbergs tegelbruk för att se på tegel. Men skolbyggnadsarbetet var långt ifrån i hamn. Under år 1956 planerades i detalj. Under våren syntes en viss pessimism ha gripit de kommitterade. Först hösten 1956 sköt arbetet på nytt fart och i augusti och september månad hölls nya sammanträden. Problemet var byggets finansiering. Alla ville bygga även kommunalnämnden, men pengar saknades och marknaden verkade mycket ansträngd.

Av någon anledning lossnade det ordentligt våren 1957. Den 5 april sammanträdde

kommittén. Problemet var denna gång om man skulle avvakta de kommunala myndigheternas försök att finansiera skolbygget med långfristiga lånemedel eller om man skulle hemställa hos fullmäktige om upptagande av en kredit så att projektet kunde komma igång.

Våra kommunala myndigheter behandlade frågan och resultatet blev positivt, så positivt att vi i protokollet från den 2 maj 1957 hittar formuleringen till den annons vari arbetena utlysas.

Den 27 juni 1957 sammanträdde skolbyggnadskommittén på kommunalkontoret för att antaga entreprenörer. Intresset var stort.

Till värme-, sanitets- och oljeeldningsanläggning förelåg 12 anbud från inte mindre än 12 entreprenörer.

Valet föll på firma Rosquist i Skurup.

Till ventilationsanläggningen hade 4 anbud inkommit. Till entreprenör utsågs Svenska Fläkfabriken.

Målningsarbetena hade samlat 9 entreprenörer. Skolbyggnadskommittén utvalde målarfirman Helfrid Månsson i Tollarp.

Till de elektriska installationerna utsågs bland 6 anbudsgivare firma Svedala Elbyrå.

Den största kostnaden drog givetvis byggnadsarbetena. 18 byggmästare hade lämnat anbud och ur dessa utvaldes firma Harry Håkansson, Simrishamn. Skillnaden mellan högsta och antagna lägsta anbudssummorna utgjorde för samtliga entreprenörer 459.568:- kronor, alltså ungefär en halv miljon.

Arbetena kunde börja. Sedan ing. Olle Hersö den 9 augusti 1957 utsetts till kontrollant började bulldozers och caterpillars sitt hårda arbete på Hugo Perssons sädesfält. Skörden var emellertid i stort sett bärgad, även om vi i över ett års tid hade spår av tidigare växtlighet kring de murar, som så småningom började resa sig på byggnadsplatsen.

Sedan myllan hopats i ett par vulkanliknande högar runt skoltomten började de vackra fasaderna att framträda. Folket i Svedala tyckte knappast att det liknade en skola. En del benämningar bör bevaras till eftervärlden. Sålunda liknade en skribent det hela vid en hop kaninburar, en annan tyckte att längorna verkade butiker med stora skyltfönster. Men värst var det ändå med muren. Byggnadsnämnden hade ett gott öga till den, men sedan skolbyggnads- kommittén lovat dölja det mesta av den med evigt grön hagtorn, tystnade kritiken.

Den 20 februari 1958 beslöt skolbyggnadskommittén efter ett intensivt arbete om inköp av diverse inventarier och undervisningsmateriel, ett beslut som verkställdes efterhand som byggnadsarbetet fortskred.

Den 19 augusti 1958 antogs trädgårdsentreprenör John Nilsson för att snygga upp runt lokalerna, ett arbete som han med benägen hjälp av arkitekt Friberg lyckades väl

En av legenderna bland Centralskolans lärare, Lars Sjöholm, förevisar utrustningen i en av de nya laborationssalarna.

med. Köpingens invånare började acceptera sin nya moderna skola och till och med visa stolthet över densamma. I oktober hölls taklagsgille på Excelsior. Tack vare ett synnerligen angenämt samarbete med olika entreprenörer kunde vår skola tagas i bruk redan i augusti 1958. Successivt flyttade vi in i lokal efter lokal och kröp förbi spärranordningar och bjälkar så sakta mot väster.

Naturkunnighetsinstitutionerna blev färdiga i oktober månad 1958 ungefär samtidigt som vi gästades av en lärare från Polen. Han var mycket imponerad av den nya Svedalskolan, som figurerade i polsk skolpress några månader efteråt. Aulan invigdes ungefär vid Luciatiden 1958 och fram i februari 1959 stod alla lokaler färdiga för sitt ändamål.

Den nya skolbetspisningen bjöd på ljusa, rymliga och ändamålsenliga lokaler.

Kommitténs sista sammanträde går i ekonomins tecken. Vid avsyningen den 7 oktober 1959 kunde de egentliga kostnaderna överblickas. Här nedan skall lämnas en översikt över de olika arbetenas kostnader:

Olika byggnadsarbeten och trädgårdsanläggningar	Kr. 1.875.622:-
Elinstallationer	Kr. 175.347:-
Målning	Kr. 70.717:-
Värme och sanitet	Kr. 259.762:-
Fläkt och ventilation	Kr. 67.290:-
Inventarier	Kr. 152.296:-
Undervisningsmateriel	Kr. 27.200:-
Diverse	Kr. 5.810:-
Utredningskostnader och konsulter	Kr. 153.382:-
<hr/>	
	Summa Kr. 2.787.426:-

Vår nya skola har alltså kostat i runt tal 2,8 miljoner, varav 800.000:- kronor erhållits i statsbidrag.

Fullmäktiges och kommunalnämndens storartade inställning kan inte nog betonas. Utan knot beviljades de äskade medlen, men förmodligen tänkte man i sitt stilla sinne något om hin håle och båten.

Den kringbyggda "innergården" med aulan i bakgrunden. I takt med de gradvisa utbyggnader som skett under åren har denna gård nu blivit helt överbyggd.

En annan legend, Signe Olsson, lärarinna i hemkunskap, i full gång med bakningen tillsammans med sina elever.

Ett gott handtag åt kommande generationer har givits av vår egen. Kostnaderna är dryga, men att investera i ungdomen och ungdomens fostran måste på lång sikt visa sig räntabelt. Svedalas myndigheter har all heder av sitt framsynta handlingssätt och sin omtanke om skola och utbildning i en tid, när dessa faktorer spelar en allt mer betydande roll.

Sune Göransson”

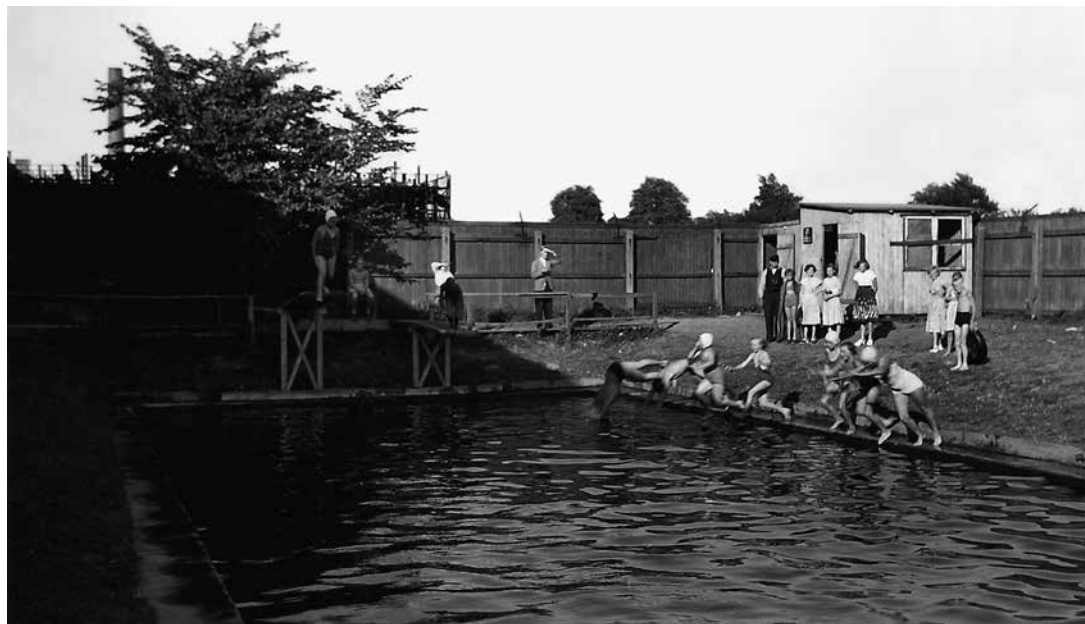

Så långt en artikel om en skola som var en mycket stor satsning för Svedala och som fått stor betydelse för ungdomars skolgång i kommunen. Men åren går fort, idag, 50 år senare, diskuteras rivning av lokalerna och byggandet av en ny centralskola.

Rektor Sune Göransson håller tal vid ”danskampen” 1959, fotograferad av Bertil Carlberg.

FRÅN BILDARKIVET

Av Mats Olsson

Friluftsbadet, eller som det egentligen hette Kallbadhuset, 1953. Detta till trots att det inte var ett hus. Kallbadhuset anlades av sockerbruket redan 1912 och var i bruk till 1953. Här har många svedalabarn lärt sig simma och tagit sina första simborgarmärken. Simmarlegenden Arne Borg besökte badet vid en simpropagandatävling 1945. Badet låg på södersidan av sockerbrukets råsockermagasin, den s.k. sockerladan, ungefär där Nettos parkering finns idag. Basängen försågs med vatten från sockerbolagets vattenintag från Sege å.

När jag hittade denna bild i arkivet så slog det mig att Bo Green skrivit en minnesberättelse som skulle passa att publicera tillsammans med bilden. Hans text om kallbadhuset i Svedala presenterades under senhösten 2008 i en utställning kallad *Fatta pennan*. Utställningen visades på kommunens bibliotek och var en del av ett samarbetsprojekt mellan Statarmuseet, ABF och biblioteken i Svedala kommun.

Mina minnen från Kallbadhuset

Av Bo Green

När jag någon gång besökt utomhusbadet i Svedala slår det mig vilken kontrast det är mot det gamla kallbadhuset. Detta låg vid ån, nära kolonierna, mitt emot Tegelbruksområdet. På 1930-talet var trädgårdsmästare Andersson vaktmästare och

badmästare, en mycket sträng herre som höll oss ungar i sträng tukt och förmaning. Vi badade för det mesta nakna, det fanns olika tider för pågar och töser. Badhuset var omgivet av ett högt plank, i vilket det fanns många ”kvistahål”, som vi hade gjort större, och det var stor konkurrens om de åtråvärda platserna under tösernas badtider. När vi någon gång upptäcktes blev det ett skrikande och jämrande bland töserna och vi jagades av vaktmästaren. Om han fick tag i oss fick vi badförbud några dagar. Kvistahålen tätades, men efter en tid fanns det nya hål och föreställningen fortsatte.

Det rådde en sträng hierarki på badhuset och gud nåde oss ungar om vi kom i vägen för någon av de större grabbarna. Det fanns en trampolin och om vi dristade oss upp på den när kungarna skulle hoppa blev vi obönhörligen slängda i vattnet, oavsett om vi kunde simma eller ej. Trots att vattnet inte var 100 procent rent var där aldrig någon som blev sjuk.

På badet fanns en simskola och vi fick ta simborgarmärket. Vi tränade dessutom för magistern och kandidaten, som de olika graderna hette. När själva promoveringen skulle äga rum fick vi åka till Trelleborg. Det kunde vara rätt svårt att dyka efter pengar och andra föremål på den lite dyiga och slippriga botten.

Höjdpunkten på min tid i badhuset var när storsimmaren Arne Borg kom på besök. Att få se och höra denne legend simma och spexa i bassängen var något som jag länge levde på. Han fick även våra egna självutnämnda mästersimmare att tystna.

Badandet pågick till in i augusti månad och sen kom det bästa av allt - när bassängen skulle tömmas och rensas. Det fanns någon form av rening med ett galler som gick ut i ån, genom vilket vattnet passerade. När bassängen tömdes hade där samlats en del ål, gäddor och kräftor som vi ungar plockade till oss. Utanför i ån fanns det gott om kräftor och eftersom badhuset gränsade till tegelbruket fick bruket hålla oss med rör för vårt fiskafänge. Rören lade vi i kanterna av ån och fick i bland ganska mycket kräftor. Vi badade i ån på vårarna innan badhuset öppnade, med åtskilda badställen för pågar och töser.

Ett minne dyker upp: En gång när vi var på väg ner till ån för att bada skrek en av pågarna att det låg en åsna nere vid ån. Mycket riktigt såg vi ett djur ligga i buskarna. Vi sprang ner till kolonierna och letade upp ett rep att fånga den med. Efter det att ett sådant hade införskaffats sprang vi tillbaka till ån. När vi kom fram till åsnan visade den sig vara en ståtlig älg, som med ett par majestätiska kliv gick över ån, medan vi snopna och kanske lite rädda ungar stod kvar vid åkanten.

På hörnet Storgatan/Hantverkaregatan lät Bok- och Pappershandlaren J.A. Lindberg 1909 uppföra denna affärsfastighet. Byggmästare var Anders Andersson. Lindberg hade tidigare haft sin affär i samma hus som Nya Vävnadshandeln på Storgatan 26. Nu fick han större plats för sitt stora affärssortiment. Han sålde inte bara bok- och pappersvaror utan också, som det står på fasaden, kortvaror, tobacsvaror, cornischer, ramlister, speglar, galoscher, blomkrukor, leksaker m.m. 1916 övertog A.E. Ottoson affärsrörelsen. Han minskade sortimentet till en mer renodlad "Bok, musik & pappershandel" och behövde då inte så stora utrymmen. Han delade därför affären så att de tre fönstren längst till höger blev en separat affär, med det mellersta av fönstret omgjort till entrédörr. Här öppnade en Herr Hansson "Nya Järnhandeln", men redan 1918 övertogs rörelsen av Bror A. Malmberg. Han drev järnhandeln ända fram till 1958 då Olle Jönsson öppnade korvbar i lokalen. 1974 slog korvbaren igen och Lennart Olsson öppnade här en Radio och TV-affär.

Bok- och pappershandeln drevs av Ottoson till mitten av 1950-talet då Torsten Ericsson tog över. 1976 upphörde bokhandeln och radio- och TV-affären slogs samman med denna lokal.

Jag kom över ett gammalt vykort skrivet från Svedala 1912. Jag frågade många men ingen kände igen huset. En tid senare kom det fram en ritning, en s.k. blåkopia, under arkiveringsarbete i föreningens arkiv som vi först trodde var på någon del av Folkets hus men som jag plötsligt kände igen som huset på mitt vykort. Det fanns dock inte någon fastighetsbeteckning eller adress på ritningen. Spaningsarbetet tog fart och huset hittades på Hanverkaregatan 9. Huset är sammanbyggt med affärshuset på hörnet Storgatan/Hantverkaregatan, idag radio och TV-affär. Huset har fått namnet Liljehem och byggåret 1909 inskrivet i den jugendformade gaveln. I denna del av fastigheten, mot Hantverkaregatan, fanns bostad och kontor till bok och pappersaffären. Möjligen är det J.A. Lindbergs fru och barn som står på trappan.

Längst till vänster fanns under åren 1948-58 en hatt- och modeaffär.

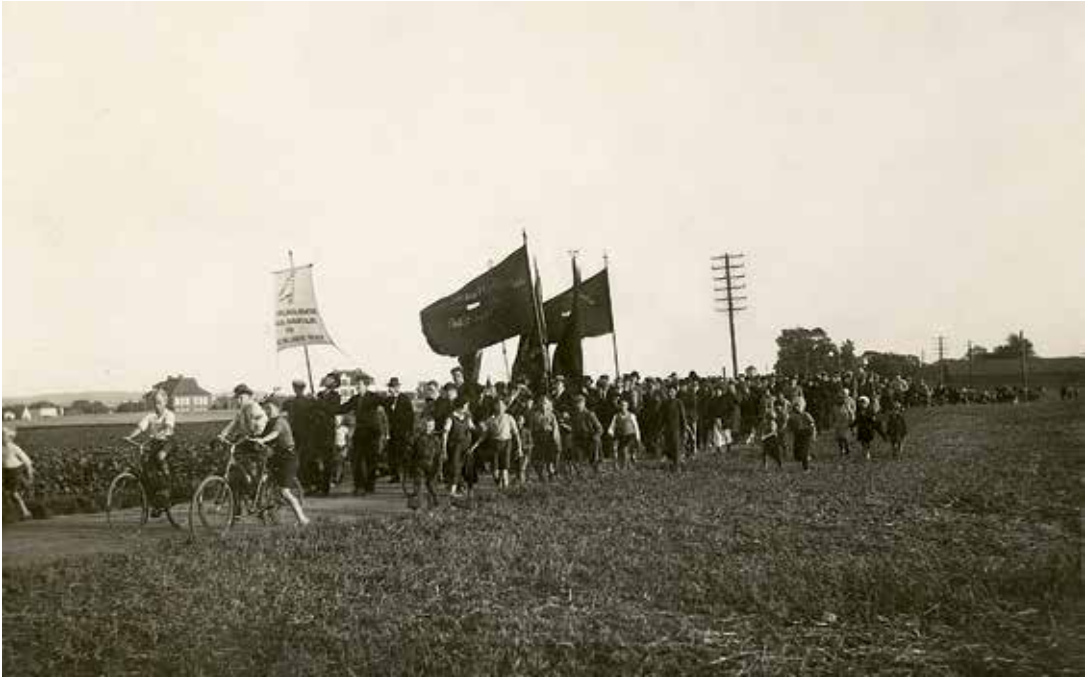
Fastigheten sedd från Hantverkaregatan år 2008.

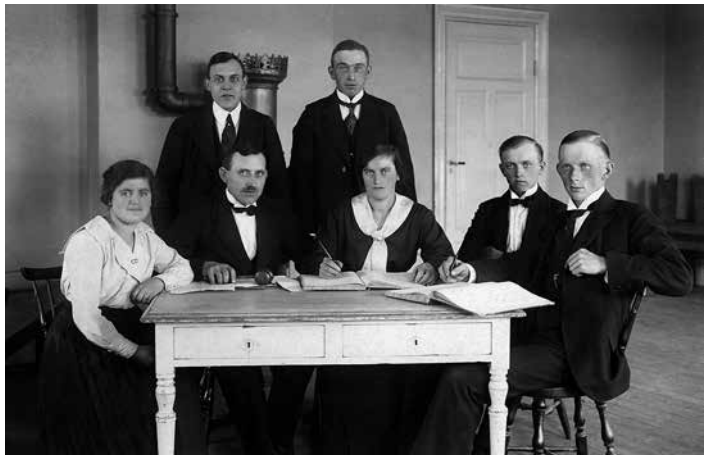
Flickan är Greta Svensson (1908-1989), hon är och hälsar på sin mormor och morfar, Emma (1860-1918) och Magnus Bergman (1857-1943) på Kyrkogatan 8 i Svedala. Året är 1922. Förutom bostaden hade Magnus även sitt urmakeri i huset. Greta gifte sig senare med sotaremästaren i Svedala, Sture Sörensson.

Kyrkogatan 8 anno 2007, där Magnus Bergman en gång hade sitt urmakeri.

Någon gång på 1930-talet, före andra världskriget, skulle nazisterna hålla ett möte i Bökeberg med bruna skjortor, stövlar och hakkors. Svedala arbetarkommun, en blandning av socialdemokrater och kommunister, hade då ordnat ett protesttåg till Bökeberg. Man kan skymta Samrealskolan till vänster på bilden, så det är mellan Hugo Persson och Påskaled som tåget sträcker sig. Som synes är det ett ganska imponerande demonstrationståg. Enligt senare uppgifter gick det ganska hett till och snart hade arbetarna tagit över mötet. De brunskjortade blev ganska verbalt tilltvålade av särskilt Sigfrid Jönsson, kommunisternas starke man i Svedala, sedemera sosse och kommunalkamrer i Bjuv.

SSU:s styrelse från 1922. Fr.v. Stående: Erik Svensson, Lars Persson och en som av mig är okänd. Sittande: Ella Malmborn f. Andersson, ordf. Nils Jönsson, Elin Lantz f. Karlsson, Erik Persson och Åke Andersson.

Tjänstefolk på Torup hösten 1909. Troligen förbereder de en egen fest i en av portarna på Torup. Fr.v. Barnsköterskan Frida, Hilda, Amanda Jacobsson (Fadern var urmakare), Johannesson, Anna Åberg, Betjänten Edvard Ohlsson, Städerskan Betty senare gift med kusken, kusken Bengtsson, kammarjungfrun Hanna Muhr, Nora Åberg och betjäntpojken Rosberg. Fotot är taget av C.W. Wonhofs Bergsgatan 2, Malmö.

Friherrinnan Henriette Coyet på Torup var mycket aktiv i hembygdsrörelsen. Här står hon som värdinna för en växtfärgningskurs 1912. Deltog gjorde låg som hög, från tvätterska till kronprinsessa. Kronprinsessan Margareta står i mitten med ett fång blommor och tvätterskan längst till vänster. Till höger om kronprinsessan Margareta står friherrinnan Coyet. Bilden hämtat ur ett album som tillhört Tina Rosenberg, lärarinna i Bara 1910-1950-talet.

En gård i Sturup har besök av tröskan. Enl. text på vykortet står i första raden fr.v. Iris, Carla, Ruth, Karolina, Hildor, Selma, Elin, Jöns, Cronkvist och Nils Andersson. I andra raden Jöns Fjäring och Ljunggren.

Greve Beck-Friis på Börringekloster har samlat till jakt vid Börringe station. Året är okänt.

Nedanstående personer eller institutioner har bidragit med texter, bilder, eller illustrationer i denna bok. I många fall äger de också copyrighten till bilden eller motsvarande och har medgivit publicering av densamma. I övriga fall har vi försökt att hitta ägaren till copyrighten men misslyckats. Skulle någon ha krav på oss i efterhand angående detta ber vi vederbörande kontakta oss.

Svedala Kommuns bildarkiv:

Sture Falheds donation

Övriga där det inte står angivet:

Arne Bern

Per Blomberg

Ulla Carlberg

Bo Green

Sune Göransson

Ingrid Jacobsson

Arne Jönsson

Gun-Britt Jönsson

Inger Larsson

Bertil Lundahl

Mats Olsson

Thorvald Persson

Bo Sahlée

Mirja Wirdmark

Böcker som tidigare utgivits av Föreningen Svedala-Barabygden

Svedala förr och nu (2003)

Årsbok 2006

Årsbok 2004

Årsbok 2007

Bygdefotografen Martin Svensson
i Börringe (2005 av L. Börnfors)

Foton från förr (2008 av L. Börnfors)

Årsbok 2005

Rättelser av fel i tidigare böcker

Årsbok 2006.

Sid. 122: Detta är inte Doktor Ottosson utan Veterinären Rasmus Rasmusson som också kallades för doktor. På bilden tillsammans med sin dotter Rut. Veterinär Rasmusson var född den 11/3 1864. Träskulpturen har han alltså fått på sin födelsedag. Vi har tytt årtalet till 1925 vilket är osäkert, dock kan vi inte få det till en fyra på slutet. Se även årsbok 2007 sid. 173 inkl. nedanstående rättelse.

Årsbok 2007.

Sid. 173: Sonen på bilden är inte Karl utan Nils.